

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха

Кафедра журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю

І. М. Богачук

ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності «Журналістика»

Вінниця
2025

УДК 070 (078.5)

Б 68

*Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри журналістики,
реклами та зв'язків з громадськістю
(протокол №8 від 15 січня 2025 р.)*

*Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією
факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
(протокол № 5 від 9 квітня 2025 р.)*

Рецензенти:

Житарюк М. Г. — доктор наук із соц. комунікацій, проф. кафедри зарубіжної преси та інформації Львівського національного університету імені Івана Франка.

Гандзюк В. О. — кандидат наук із соц. комунікацій, доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Б 68 **Богачук І. М.**

Жанри журналістики: навчально-методичний посібник. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2025. 156 с.

Цей посібник стане помічником для журналістів-початківців у вивченні основ журналістської майстерності — жанрів. Сучасний медійний простір динамічний та мінливий, але його фундамент залишається незмінним — це вміння працювати з інформацією, аналізувати її та подавати аудиторії в зрозумілій і цікавій формі.

Програмний матеріал структуровано у 3 розділи, кожен із яких містить теоретичну частину (короткий конспект), практичну частину (питання для обговорення, завдання, практичні поради), а також список рекомендованої літератури та нотатник.

Для студентів I курсу спеціальності «Журналістика» ступеня вищої освіти бакалавра.

УДК 070 (078.5)

ISBN

© Богачук І. М., 2025

ПЕРЕДМОВА

«Творчість любить дисципліну. А натхнення любить сумлінного автора, який його регулярно запрошує в гості...» (Ю. Гудошник, «Анатомія письменниці»)

Курс практичних занять з «Жанрів журналістики» допоможе зрозуміти закони розвитку жанрової системи, навчитися працювати в різних жанрах залежно від завдання, опанувати сучасні мультимедійні формати, виробити власний журналістський стиль.

Журналіст, який знає жанри, легко працює у будь-якому медіа чи соцмережах: від газети й телебачення до блогу.

Жанри дають базу, а їхнє поєднання та трансформація відкривають простір для творчості й пошуку власного стилю.

Чому важливо вивчати жанри журналістики?

1. Вони забезпечують зрозумілу для читача форму.
2. Допомагають журналістові обрати правильний інструмент для конкретної теми.
3. Формують професійну культуру мислення та письма.
4. Дають змогу поєднувати традиції та сучасні інновації.

Опанування жанрів — це не лише вивчення теорії, а передусім практика. Кожен жанр — це особлива форма мислення, спосіб спілкування з аудиторією. Через замітку журналіст вчиться точно й лаконічно передавати факти, через репортаж — бачити життя в русі, через інтерв'ю — чути людину, а через статтю — формувати власну позицію.

Сьогодні журналіст працює у світі, де новини змінюються щосекунди, а технології задають темп професії. Та навіть у цифрову добу головне залишається незмінним — слово, що впливає. Тож майбутньому журналісту важливо навчитися не лише користуватись сучасними інструментами, а й відчувати зміст,

відповідальність і силу власного тексту.

Цей посібник допоможе виробити системне бачення жанрової природи журналістики, розвинути критичне мислення та навички створення професійних матеріалів. Він поєднує традиційні підходи з новими форматами: від газетної замітки до мультимедійного лонгріду.

Бажаю студентам натхнення, творчої сміливості й професійної допитливості у пізнанні світу жанрів журналістики.

Від авторки

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДИСЦИПЛІНИ «ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ»

РОЗДІЛ 1

ВСТУП. ІНФОРМАЦІЙНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1-2. Знайомство з дисципліною «Жанри журналістики». Поняття жанру. Загальна характеристика інформаційних жанрів

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3. Записка — найпоширеніший інформаційний жанр. Види записок

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4-5. Методика написання записки. Приклади з медіа

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6. Звіт як інформаційний жанр

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7. Методика підготовки звіту. Приклади з медіа

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8. Репортаж як жанр. Особливості емоційного зображення події

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9. Методика створення репортажу. Приклади з медіа

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10. Дифузія жанрів

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11. Інтерв'ю як жанр і метод збирання інформації

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12. Методика підготовки інтерв'ю. Приклади з медіа

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13. Підсумкова робота з інформаційних жанрів

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №14. Правила наближення інтересів у журналістських текстах

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №15. АНАЛІТИЧНІ ЖАНРИ. СПЕЦИФІКА ЖУРНАЛІСТСЬКОГО АНАЛІЗУ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №16. КОРЕСПОНДЕНЦІЯ В СИСТЕМІ АНАЛІТИЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ. ПРИКЛАДИ З МЕДІА

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №17. СТАТТЯ — НАЙВАЖЛИВІШИЙ АНАЛІТИЧНИЙ ЖАНР. ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №18. РЕЦЕНЗІЯ ЯК ФОРМА АНАЛІЗУ ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №19. КОМЕНТАР. ОГЛЯД. ЛИСТ. ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №20. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД АНАЛІТИЧНИМИ ЖАНРАМИ

РОЗДІЛ 3

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №21. ПУБЛІЦИСТИКА ЯК ВИД ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №22. НАРИС ЯК ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ЖАНР

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №23. ЕСЕ. ПІДГОТОВКА ВЛАСНОГО ТЕКСТУ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №24. ПАМФЛЕТ І ФЕЙЛЕТОН — ТЕКСТИ САТИРИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №25. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИМИ ЖАНРАМИ

РОЗДІЛ 4
НОВІТНІ ОНЛАЙНОВІ ФОРМИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №26. Лонгрід як самостійна форма мультимедійної журналістики

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №27. Фіче та ньюз фіче

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №28. Журналістика даних (DATA JOURNALISM)

РОЗДІЛ 1

ВСТУП. ІНФОРМАЦІЙНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1-2

Знайомство з дисципліною «Жанри журналістики».

ПОНЯТТЯ ЖАНРУ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРІВ

КОНСПЕКТ

Жанр є елементом форми журналістського твору. Український журналістикознавець, професор А. Москаленко визначає жанр як предмет формотворення матеріалу і спосіб відображення теми. Жанр — це спільність логіко-композиційних ознак. До критеріїв поділу журналістики на жанри відносять:

- об'єкт відображення;
- призначення;
- масштаб охоплення дійсності, узагальнення;
- авторська оцінка у тексті;
- особливості літературно-стилістичних засобів.

Журналістські жанри традиційно поділяються на три групи: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. Крім того, у сучасній журналістиці з'явилися новітні жанри, які пов'язані з поширенням соцмереж, мультимедіа та інтерактивних форматів. Вони здебільшого функціонують у мережевих медіа.

Жанр відповідає на питання: у якій формі журналіст спілкується з аудиторією: інформаційною заміткою, аналітичною статтею, художньо-публіцистичним нарисом чи мультимедійним лонгрідом. Дотримання жанрових норм допомагає уникати хаотичності, забезпечує логіку та завершеність матеріалу.

Забігаючи наперед, розкриємо поняття «дифузії жанрів»,

яку часто спостерігаємо у сучасних журналістських текстах. Це явище, коли в одному журналістському матеріалі поєднуються риси кількох жанрів одночасно. Детально про це трішки згодом, через кілька занять.

В українському журналістикознавстві є науковці, які зробили вагомий внесок у дослідження жанрів журналістики. Серед них: Володимир Здоровега, Володимир Шкляр, Ігор Михайлин, Анатолій Москаленко, Віталій Гандзюк, Олександр Чекмишев, Олесь Гоян, Галина Назаренко.

Інформаційні жанри — це група жанрів журналістики, головним завданням яких є оперативно та точно повідомити аудиторії про події, факти та явища. До інформаційних жанрів належать:

- замітка;
- звіт;
- репортаж;
- інтерв'ю.

Існують загальні вимоги до інформаційних жанрів: інформаційність (насиченість тексту фактажем), оперативність (від моменту, коли подія сталась до публікації матеріалу про неї має пройти мінімальний термін), актуальність (текст має відповідати вимогам сучасності та викликати інтерес), правдивість і фактологічна точність (журналіст має безпомилково наводити факти, імена, прізвища, посади), лаконізм (коротке висловлювання, небагатсловність), зрозумілість (варто писати простими словами, які будуть зрозумілими для більшості читачів), релевантність (відповідність інтересам аудиторії).

Недопустимими в інформаційних жанрах є будь-які надмірності: перебільшення, прикрашання фактів, «смакування» негативом тощо.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ

Правильне написання імен, прізвищ і посад — це одна з основних вимог професійної журналістики. Точність у деталях підвищує авторитет журналіста і видання. Помилки можуть знизити довіру аудиторії. Неправильне ім'я або посада можуть образити людину, викликати непорозуміння. Це може призвести до судових позовів заклеп або спотворення інформації. Журналіст повинен бути максимально точним і відповідальним у подачі інформації. Завжди уточнюйте імена та посади в офіційних джерелах: сайтах організацій, пресслужбах, документах. Якщо є сумніви, краще перепитати безпосередньо у самого героя матеріалу чи його представника. Використовуйте єдині стандарти написання (наприклад, транслітерацію, офіційні найменування).

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Жанри журналістики як форми комунікації.
2. Критерії поділу жанрів на групи.
3. Класична система журналістських жанрів.
4. Інформаційні жанри журналістики в загальній системі.
5. Вимоги до інформаційних жанрів.
6. Хто з українських журналістикознавців досліджував жанри журналістики?
7. Чому важливо вивчати жанри журналістики?

ЗАВДАННЯ

1. Поясніть своїми словами, що таке жанр.
2. Поміркуйте, чому журналісту-професіоналу варто знати й вміти писати у різних жанрах журналістики?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

ЗАМІТКА — НАЙПОШИРЕНІШИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖАНР

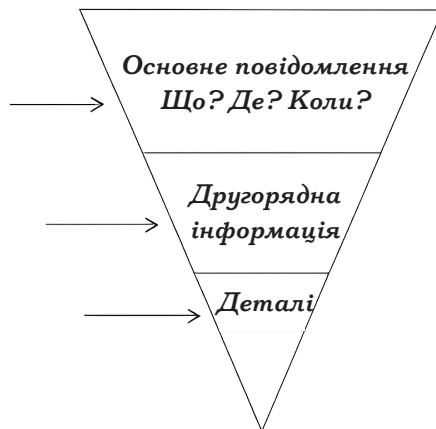
КОНСПЕКТ

Замітка — це інформаційний журналістський текст, в основі якого — суспільно важливе повідомлення.

Характерні жанрові ознаки: актуальність, новизна інформації, стислість, суспільна значимість, точність, емоційна стриманість, дохідливість викладу, надзвичайна оперативність.

Має містити відповіді на 3-6 головних питань: **Що? (Хто?) Де? Коли? Як? Чому?** Ці загальновідомі питання називають інформаційною формулою римського оратора Марка Фабія Квінтіліана.

Класична композиція замітки — так зване правило «перевернутої піраміди». Воно полягає у тому, що найважливіше у новині пишеться на початку тексту, тобто згори піраміди, а менш суттєве — в кінці.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЗАМІТКИ

1. **Заголовок:** короткий, зрозумілий і привертає увагу, відображає основну суть замітки.

2. **Лід (Lead):** перше речення або абзац, що містить найважливішу інформацію. Відповідає на основні питання: хто, що, де, коли.

3. **Основна частина:** детальніший опис події або фактів після ліду. Надає всебічну інформацію, підтримує лід додатковими подробицями, пояснює контекст і значення події.

4. **Коментарі (якщо є).** Цитати або коментарі від учасників події, експертів або зацікавлених осіб. Мають бути максимально лаконічними. Притаманні для розширеної замітки.

Стислість замітки визначається мовним стилем. У цьому жанрі часто використовують мовні кліше й скорочені назви (аббревіатури). Варто вживати загальноприйняті скорочення. Дохідливість викладу замітки є дуже важливою, тому що в невеликому тексті необхідно дати зрозумілу всім інформацію.

БАЗОВІ РІЗНОВИДИ ЗАМІТОК

Коротка інформаційна замітка максимально швидко та лаконічно повідомляє про факт. За обсягом зазвичай не перебільшує 500 знаків. Орієнтована на швидке сприйняття. За принципом короткої інформаційної замітки пишуть новини у мережевих медіа. Окрім мінімальної кількості тексту, публікація зазвичай містить візуальне доповнення для привернення уваги читача.

Розширена замітка містить основний факт, а також другорядну інформацію, інколи коментарі, уточнення. Структується за принципом «перевернутої піраміди»: головне — спочатку, деталі — далі. Може включати коротке пояснення контексту ситуації.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Визначення і жанрові особливості замітки.
2. Поясніть сутність правила «перевернутої піраміди».
3. Базові різновиди заміток.
4. Що таке «лід»?
5. Чому важливо точно вказувати імена, дати, посади та джерела навіть у короткій інформаційній замітці?

ЗАВДАННЯ

1. Поміркуйте, чи існують теми, які не підходять для жанру замітки?
2. Проаналізуйте, чи має право журналіст у замітці висловлювати власну думку або оцінку події?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4-5

МЕТОДИКА НАПИСАННЯ ЗАМІТКИ. ПРИКЛАДИ З МЕДІА

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ДО НАПИСАННЯ ЗАМІТКИ

Лаконічність. Будьте максимально лаконічними, але не втрачайте важливі деталі

Об'єктивність. Дотримуйтеся нейтрального тону і перевіряйте всі факти.

Чіткість. Впорядкуйте інформацію так, щоб читач міг швидко зрозуміти суть події.

Достовірності подій і локацій, правильність імен та прізвищ людей, їхніх посад тощо. Для точного цитування прямої мови доповідачів треба вміти користуватися налаштованим диктофоном, дещо варто записувати у блокнот.

Візуал. Сучасний журналістський матеріал зазвичай супроводжується світлинами, інфографікою, у деяких медіа — відео.

Неформатними є багатослівні замітки, що містять художню образність, аналітичність, відкрите виявлення авторської присутності, агресивність, заангажованість.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ

Як зазначає дослідниця О. Кузнецова, назва жанру «замітка» не синонімічна до слів: повідомлення, новина, інформація, сенсація, факт. Їх може містити будь-який журналістський жанр. Натомість «замітка» має завжди нести новинне повідомлення.

Усі різновиди заміток повинні мати характерні жанрові ознаки. Замітки можуть містити інформацію про подію, яка відбулася нещодавно, в минулому або відбудеться в майбутньому.

ПРИКЛАДИ КОРОТКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАМІТОК

Увага! Подані нижче (у цього розділі та наступних) журналістські матеріали не є взірцевими. Це приклади реальних текстів, опублікованих у медіа, з можливими помилками та недоліками.

Читаємо та аналізуємо!

№1

Газета «33-й канал» (01.11.2024)

Рятувальники ліквідували витік аміаку на Вінниччині

31 жовтня близько 9-ї ранку рятувальники ліквідували наслідки витіку безводного аміаку з запірного вентиля автоцистерни поблизу села Ставки Піщанської громади.

Бійці ДСНС одразу вжили заходів для запобігання розповсюдженню хмари, використовуючи розпилені водні струмені, а також провівши роботи з перекачування аміаку в порожню ємність.

Ситуація контрольована та не становить загрози життю і здоров'ю громадян. Чи були це зумисні дії ворожих поплічників, з'ясовує слідство.

Андрій Власенко

№2

Газета «RIA» (30.10.2024)

«Мир у тебе в руках»

Вінницький спорткомітет організував акцію «Мир у тебе в руках» 23 жовтня. Серед 70 учасників були ветерани та клієнти Центру реабілітації «Гармонія» імені Раїси Панасюк.

Учасники випробували себе у шахах та шашках, дартсі, стрільбі з гвинтівки, силі удару, баскетболі, жимі лежачи тощо.

На захід завітали й переможці «Arnold Classic Europe» Армен Гарибян та Ярослав Фіногенов. Спортсмени розповіли, що навіть з ампутаціями можливо рухатися далі.

№3

Газета «Педагог» (Березень, 2018)

Про педагогічну освіту нової генерації

Обговорення Концепції розвитку педагогічної освіти відбулося у Вінницькому педуніверситеті 22 березня. Відкрила захід промовою ректор Наталія Лазаренко.

Гостем був генеральний директор директорату вищої освіти і освіти дорослих Олег Шаров, який розповів про завдання проекту. Його розроблено з метою формування бази підготовки педагогічних працівників нової генерації, забезпечення умов для становлення сучасних альтернативних моделей професійного й особистісного розвитку педагогів.

Діана Літвінова

№4

Онлайнове медіа «Газета по-українськи» (07.09.2025)

Відбувся фестиваль «Жива культура — живий світ»

У Національному музеї народної архітектури та побуту України відбувся фестиваль «Жива культура — Живий світ», що став стартом відзначення Міжнародних днів нематеріальної культурної спадщини 2025 року.

Захід об'єднав носіїв традицій, майстрів, представників громад, експертів, урядовців та гостей з усієї України, створивши простір для діалогу й обміну досвідом.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України й Міжнародний альянс для захисту культурної спадщини в зонах конфлікту (ALIPH) уклали меморандум про створення Українського фонду культурної спадщини.

ПРИКЛАДИ РОЗШИРЕНИХ ЗАМІТОК

№1

Газета «Вінниччина» (10.11.2024)

Рекорд України на Вінниччині

Мистецький проект «Молитва за Україну» об'єднав сотні митців з усього світу в Тульчині і встановив національний рекорд.

На площі Палацу Потоцьких 6 листопада відбулось відкриття проекту Народного художника України Володимира Козюка «Молитва за Україну. Квіти пам'яті у глибинах Чорного квадрата» в рамках вернісажу «Арт-Палац» культурно-мистецького проекту «Щедрик об'єднує» зі встановленням Національного рекорду України.

Присутні учасники заходу з квітами доєднались до інсталяції, продемонструвавши єдність в здобутті Національного рекорду України.

У золотій залі Палацу Потоцьких було представлено полотна двадцяти трьох художників з дванадцяти міст України. На картинах показано історії України через образ Української Мадонни, за плечима якої відображені реальні події сьогодення, — міста, що найбільше постраждали під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.

У відкритті з вітальним словом виступили начальник управління культури та креативних індустрій Вінницької обласної військової адміністрації Ольга Дернова, Народний художник України Володимир Козюк, начальник Тульчинської районної військової адміністрації Олександр Гаврилук, військовий волонтер п'ятої окремої штурмової бригади Львівщини Ірина Гаверилів.

Окрім мистецького проекту було встановлено рекорд України. «Уперше 380 митців із 34 країн об'єдналися в одну мис-

тецьку течію «Art through the awareness» («Мистецтво через усвідомлення»), щоб підтримати Україну і її боротьбу шляхом інсталяції», — зазначила О. Дернова.

№2

Онлайнове медіа «Радіо Свобода» (07.09.2025)

Сотні людей протестували проти виступів російської сопрано Нетребко в Королівській опері в Лондоні

Кількасот протестувальників вийшли до будівлі Королівської опери в Лондоні з протестом проти виступів російської сопрано Анни Нетребко, яка має у вересні виступи в Лондоні.

Нетребко має чотири виступи в опері Джакомо Пучіні «Тоска» і перший виступ запланований на 11 вересня. Всі квитки на її виступи вже розпродані.

«Будучи англійцем, я відчуваю сором за лицемірство Королівської Опері, і за те, як вони зрадили Україну. Це ганьба для британської нації. Мене це зачіпає дуже сильно, тому що Анна близька до Путіна, і взагалі російським митцям дозволяють виступати тим часом як українські митці жертвують життям», — сказав Радіо Свобода один із протестувальників Стівен Лейсі.

Анна Нетребко вважається наближеною до Кремля, вона була довіреною особою Володимира Путіна на президентських виборах 2012 року. Також вона зустрічалась в 2014 році з одним з лідерів сепаратистів Донбасу Олегом Царьовим, який називав себе «головою парламенту Новоросії», а також вона відвідувала окупований Донецьк і дала гроші місцевому театру.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році Нетребко казала, що виступає проти війни.

Проти виступу Нетребко в Королівській опері кілька десятків провідних діячів мистецтва, письменників та філософів різних країн написали відкритого листа, вимагаючи усунути її від ви-

конання ролі в опері в Лондоні. Дирижує «Тоску» в Королівській опері чеський диригент Якуб Груша.

Раніше, після протестів, угоди з Нетребко щодо виступів розривали Баварська державна опера в Мюнхені та Метрополітен-опера в Нью-Йорку.

№3

Онлайнове медіа «Детектор медіа» (05.09.2025) **Міноборони оновило електронні скриньки для прийому запитів і звернень**

Міністерство оборони України оновило офіційні електронні поштові скриньки для звернень громадян та запитів щодо доступу до публічної інформації. Про це сьогодні повідомили на сайті Міноборони.

Усі звернення та запити необхідно надсилати на нові адреси zvern@mil.ua (для звернень громадян) та zpi@mil.ua (для запитів щодо доступу до публічної інформації). Старі скриньки будуть відключені з 1 жовтня 2025 року.

Кожен громадянин України має право звертатися до органів влади із запитами, скаргами та пропозиціями. Звернення також можуть подавати іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Термін розгляду звернення — до одного місяця з дня отримання. У разі відсутності потреби в додатковому вивченні відповідь надають протягом 15 днів. В окремих випадках термін можуть подовжити до 45 днів.

Нагадаємо, у серпні Міністерство оборони України призначило новим речником військовослужбовця та журналіста Ореста Дрималовського.

Валерія Буняк

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чим відрізняється коротка інформаційна замітка від розширеної?
2. Як перевірити інформацію щодо правильності імен, прізвищ, назв, посад перед публікацією?

ЗАВДАННЯ

1. Ознайомтесь із газетами загальноукраїнського та регіонального масштабів. Знайдіть у них приклади заміток.
2. Проаналізуйте контент популярних мережових медіа. Підшукайте в них приклади заміток. Поміркуйте, чи відповідають вони всім жанровим ознакам? Зокрема, зверніть увагу на наповнення «Української правди», «Радіо Свобода», «Дзеркало тижня», «День».
3. Підготуйте власну коротку інформаційну та розширену замітку про дві різні актуальні події. До прикладу, інформаційним приводом може стати захід, проведений в університеті.
4. Прочитайте та проаналізуйте подані в посібнику приклади заміток. Зверніть увагу, чи кожна з них відповідає всім вимогам жанру?
5. Які відмінності в поданні інформації ви можете назвати в матеріалах загальноукраїнських і регіональних медіа?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

ЗВІТ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖАНР

КОНСПЕКТ

Звіт — це інформаційний жанр, у якому йдеться про перебіг подій або заходів, що мають загальний інтерес, зокрема, нарад, конференцій, з'їздів, сесій, мітингів, поїздок та зустрічі урядових осіб, відкриття пам'ятників, громадсько-політичних акцій, виставок, спортивних змагань, концертів, судових процесів, презентацій тощо.

Специфіка звіту як інформаційного жанру полягає у тому, що в ньому завжди акцентується увага на учасниках події, їхніх виступах, висловлюваннях, вчинках, мотивації поведінки, а не на обставинах.

Пригадайте, замітка мала обов'язково дати відповідь на питання що? де? коли? відбулося, а звіт додає відповідь на питання як? відбувалася подія.

Жанрові особливості звіту:

- в основі — максимально повна розповідь про конкретну подію, яку журналіст спостерігав особисто;
- дотримання хронологічної послідовності;
- є визначені просторово-часові рамки, які охоплюють подію;
- деталізація, виклад подробиць;
- дослівне відтворення виступів дійових осіб.

ВИДИ ЗВІТІВ

Типологія звітів досить різноманітна і залишається дискусійним питанням серед журналістикознавців. Поділ на види здійснюють за різними принципами. Серед них:

- за розміром (сигнальний, повний інформаційний, розгорнутий інформаційний);
- за тематикою (загальнополітичний, урядовий, міжнародний, судовий, науковий, спортивний тощо);
- за структурою (прямий інформаційний, аналітичний, тематичний, проблемний);
- за призначенням (критичний, схвальний, нейтральний).

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Визначення та специфіка звіту.
2. Історія розвитку жанру.
3. Класифікація звітів.
4. Функціонування звітів в українській пресі.

ЗАВДАННЯ

1. Поміркуйте, чим відрізняється звіт від розширеної замітки?
2. Знайдіть приклади звітів в пресі.
3. Перегляньте газету Верховної Ради «Голос України» (www.golos.com.ua).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ЗВІТУ. ПРИКЛАДИ З МЕДІА

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ДО НАПИСАННЯ ЗВІТУ

1. Передусім варто дізнатися інформацію, яка вже є про майбутню подію: місце та час проведення, тему, організаторів, учасників.
2. Підготувати засоби для фіксації необхідних даних, особливо цифр та імен. Важливо запам'ятати, а краще зафіксувати хронологію, ключові епізоди та пряму мову спікерів.
3. Після написання звіту, як і інших текстів, варто уважно його перечитати та, за потреби, відредагувати.

ПРИКЛАД ЗВІТУ

«Голос України» (№213(8490) 6 листопада 2024)

Прагнемо до того, щоб ринок праці у нас був вільний так само, як і в більшості країн Європи

У Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів відбулося засідання круглого столу на тему: «Ключові виклики у сфері розвитку Національної системи кваліфікацій та шляхи їх вирішення на законодавчому рівні з урахуванням євроінтеграційної політики» під головуванням заступника голови Комітету Тарасенка Т. П. До участі у засіданні долучились народні депутати України, представники центральних органів виконавчої влади, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, всеукраїнських об'єднань профспілок та організацій роботодавців, громадських організацій та наукових установ.

Відкриваючи зібрання, Тарас Тарасенко окреслив низку питань, обговорення яких є основною метою заходу, а саме щодо:

- розвитку Національної системи кваліфікацій, яка є одним із ключових факторів, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки та успішну інтеграцію України з Європейським Союзом;

- визначення основних євроінтеграційних змін у цій сфері законодавства, зокрема з метою наближення Національної рамки кваліфікації до Європейської, введення у правове поле категорії «мікрокваліфікація», унормування регульованих професій, використання термінології ESCO (European Skills, Competences, Qualifications and Occupations / Європейські навички, компетенції, кваліфікації та професії);

- подальшої модернізації системи професійної освіти та навчання в Україні;

- визначення шляхів та засобів виконання поставлених завдань.

Запрошена до першого виступу голова Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Галина Третякова зазначила, що всі ми прагнемо до того, щоб ринок праці у нас був вільний так само, як і в більшості країн Європи, і відповідно, щоб українець, який має відповідну освіту, навички, знання і вміння, міг вільно переміщатися на ринку праці в будь-якій країні Європи. На сьогодні відбувається процес зіставлення Національної рамки кваліфікації і Європейської рамки кваліфікації, метою чого є задоволення вимог вільного ринку праці та акумулювання інформації щодо того, що потрібно знати, розуміти і вміти кожній людині, щоб відповідати робочому місцю. При цьому пані Галина зазначила, що представники Європейської Комісії, зокрема Єврокомісар із соціальних питань Ніколас Шмідт, високо цінують ті кроки, які робить Україна в цій сфері, та подякувала національному координатору цього процесу голові Національного агентства кваліфікацій Юрію Баланюку за успішне лідерство в процесі впровадження Національної рамки кваліфікації.

У свою чергу Юрій Баланюк звернув увагу учасників заходу на ланцюжок організації людського капіталу України, до всіх етапів якого залучено Національне агентство кваліфікації, а саме це формування правил у вигляді розробки та погодження проектів законів та підзаконних актів, формування вимог до кваліфікацій та інструментів визнання кваліфікацій, облік інформації про присвоєння професійних кваліфікацій, кар'єрне радництво — Euroguidance (проект Європейської Комісії). Також ним було окреслено динаміку розвитку Національної системи кваліфікації, прогресивні рішення у цій сфері на рівні законів, зокрема позитивні наслідки прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій» № 2179-IX від 1 квітня 2022 року, та процес інтеграції до європейського кваліфікаційного простору. Окремо Юрій Баланюк зупинився на основних викликах, які стоять наразі перед Національною системою кваліфікації:

- процес зіставлення НРК з ЄРК потребує прийняття законів про Національну систему кваліфікацій та про професійну освіту;
- забезпечення якості системи кваліфікацій шляхом оновлення порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів; оновлення порядку акредитації кваліфікаційних центрів (особливо у частині скасування акредитації кваліфікаційних центрів); оновлення порядку присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційними центрами.

Усі наступні спікери висловили своє бачення важливості розвитку Національної системи кваліфікації, приділили увагу його черговим етапам, векторам руху та основним завданням на цьому шляху, а також відзначили певні нюанси і проблеми, які потребують обов'язкового вирішення та врахування задля

розбудови ефективної Національної системи кваліфікації, модернізації національної економіки та інтеграції України з Європейським Союзом.

На завершення заходу заступник голови Комітету Тарас Тарасенко подякував усім учасникам за змістовну дискусію з такої, здавалося б, вузької професійної теми, проте дуже важливої, оскільки вона впливає на весь ринок праці та, відповідно, життя наших громадян, за конструктивні критичні зауваження та пропозиції щодо подальшого напрацювання євроінтеграційних змін у законодавстві.

Пресслужба Апарату Верховної Ради України

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Проаналізуйте поданий текст. Чи відповідає він жанровим ознакам звіту?
2. Які, на вашу думку, помилки та недоречності є у тексті?

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйтеся до рольової гри. Вона буде проведена з метою написання звіту за підсумками змодельованого заходу, наприклад, прес-конференції, наради, круглого столу тощо. Організаторами та учасниками події будуть викладачі та студенти.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

РЕПОРТАЖ ЯК ЖАНР.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ЗОБРАЖЕННЯ ПОДІЇ

КОНСПЕКТ

Репортаж — оперативний інформаційний жанр, у якому динамічно, з документальною точністю, яскраво й емоційно, у виразній формі відтворюються картини дійсності в їхньому розвитку через безпосереднє сприйняття автора, що створює враження (ефект) присутності самого читача.

Жанрові особливості:

- динамізм;
- наочність (створення «ефекту присутності»);
- актуальність;
- оперативність;

Репортаж можна вважати вдалим, якщо читач має враження, неначе він сам все бачив, чув, відчував на місці події.

Часто репортаж пишуть так, щоб задіяти п'ять відчуттів: зору, слуху, смаку, дотику, запаху. Присутність автора на місці події надає тексту правдивості. Репортажна манера потребує відображення життя у формі теперішнього часу. У репортажі є допустимою авторська оцінка журналіста того, що відбувається.

«Ефект присутності» — «серце» репортажу, його головна властивість. Український дослідник журналістських жанрів Г. Кривошея описує це твердження так: «якщо ви читаете репортаж, сидячи в теплій домашній кімнаті, про події на Північному полюсі, у вас має виникнути бажання одягнути теплі валянки та натягнути на себе козуха».

Виразальні засоби репортажу

1. Наочність описів, документальність

2. Кінематографізм
3. Деталізація події описами інтер'єру та дійових осіб
4. Діалоги, пряма жива емоційна мова, художні засоби
5. Стрімкість викладу
6. Послідовність відтворення подій

Основні види репортажу

Журналістикознавець В. Здоровага зазначає, що у газетах розрізняють подієві й неподієві (пізнавальні) репортажі.

1. **Подієвий репортаж** є найпоширенішим видом, який оперативно відображає суспільно значиму подію, зазвичай представлену журналістом у хронологічній послідовності, але не завжди.

2. **Неподієвий (пізнавальний) репортаж**, в основі якого лежить не подія, а тема, яку висвітлює журналіст. Такі матеріали не є оперативними, як подієві репортажі, плануються заздалегідь.

У сучасних українських мережевих медіа поширеним стає ще один вид репортажу — художній. Здебільшого такі репортажі мають мультимедійний супровід: велику кількість фотографій та відео з місця подій. Їх легко знайти на сайтах Gazeta.ua, Українська правда, Reporters. У друкованій пресі художній репортаж представлений мало.

Окрім того, науковці виділяють ще багато різних видів репортажів: репортаж-розслідування, репортаж-роздум, проблемний репортаж тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чим суттєво відрізняєть репортаж від звіту?
2. Жанрові особливості репортажу.

3. Що таке «ефект присутності»?
4. Види репортажів.
5. Від чого залежить обсяг репортажу?

ЗАВДАННЯ

1. Поміркуйте, над якою темою Ви хотіли б попрацювати у жанрі пізнавального репортажу. Коротко опишіть її.
2. Знайдіть у друкованій пресі приклади репортажів різних видів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ РЕПОРТАЖУ. ПРИКЛАДИ З МЕДІА

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ДО НАПИСАННЯ РЕПОРТАЖУ

1. **Оберіть подію або тему, яка має динаміку.** Це може бути мітинг, фестиваль, захід в університеті або навіть буденна ситуація (наприклад, нічна зміна лікаря). Головне — наявність руху, конфлікту, контрастів, життя.
2. **Підготуйтеся до події.** Дізнайся основні факти: контекст, хто учасники, передумови. Підготуйте блокнот, диктофон, телефон — зручні інструменти для запису цитат, вражень, деталей.
3. **Під час події спостерігайте і фіксуйте все важливе.** Записуйте деталі атмосфери: погода, запахи, звуки, кольори, міміка, жести. Пам'ятайте: саме деталі створюють «ефект присутності».
4. **Слухайте і розмовляйте з учасниками.** Записуйте живі цитати — це серце репортажу. Спілкуйтеся з різними сторонами: і з героями, і з випадковими свідками.
5. **Будьте уважними до змін.** Що сталося спочатку, а що потім? Чи змінилась атмосфера? Хто з'явився або пішов? Важливо зловити момент кульмінації.
6. **Після події побудуйте структуру репортажу і напишіть власне сам текст.** Уникайте води, штампів, зайвих емоцій. Все ж таки це не есе, а жива картина з місця подій.
7. **Перевірте факти.** Якщо щось здається сумнівним, то обов'яз-

ково це перевірте. Репортаж має бути точним, попри художні засоби.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ

Надзвичайно важливо багато читати якісних текстів в медіа, зокрема репортажів. Це допоможе навчитися писати самим. Такі тексти розвивають відчуття мови, показують, як будувати структуру, передавати атмосферу через деталі та працювати з живими цитатами. Крім того, вони надихають на нові теми, формують журналістський смак і допомагають знайти власний стиль.

УРИВКИ РЕПОРТАЖІВ ІЗ МЕРЕЖЕВИХ МЕДІА/САЙТІВ

Сайт «ТСН» (червень 2016)

Подієвий репортаж

«Бунтуй, кохай, права не віддавай»: як минув «Марш рівності» у Києві

«Від самого ранку 18 червня проїхати до центру Києва з вулиці Володимирської, парку Шевченка і площі Льва Толстого неможливо. Вулиці з усіх напрямків перекриті автобусами з поліцією, металевими парканами, біля яких стояли нацгвардійці і кінологи, а біля парку патрулювала кінна поліція. Координувати активістів і підтримувати їх морально приїхали з півсотні волонтерів, дехто з них – представники громадських організацій, інші просто підтримують КиївПрайд і вирішили допомогти...

...Підїжджаючи до перекритої Володимирської таксисти обурювалися і нарікали, що через всі ці «зборища» працювати неможливо: «Що це розвели?! І так грошей ні на що не вистає, а вони з парадами своїми, краще б справою зайнялися, а вони тут стоять. Ще їй нам працювати не дають»...

У смітєвих контейнерах, куди правоохоронці викидають заборонені предмети, – ножі, яйця, скло, ножиці, газові балончики, дерев'яні палиці, медичні розчини і навіть виделки. Всього, за даними поліції на Марш прийшло близько 2,5 тисячі осіб, але волонтери повідомили про чотири тисячі учасників».

...Спекотно, задушливо, у повітрі +27, але ніхто не розходиться.

– Ви готові? – прокричав волонтер в рупор. Пролунав шум.

– Бунтуй, кохай, права не віддавай! – у відповідь проскандували учасники Маршу.

У гучномовці оголошують початок Прайду і колона, яка з усіх

боків оточена силовиками, починає не поспішаючи йти.

З будинків і магазинів, що стоять уздовж центральних вулиць, визирають люди. Дехто просто махає руками і вітає, інші з незадоволеним виглядом дивляться на учасників, дехто показує непристойні жести.

Силовики час від часу зриваються і біжать, битком оточуючи учасників. Кордон правоохоронців такий міцний, що пройти через нього ніхто і не зміг би, а всіх хто виходить з колони, назад не пускають».

..Важко йти, всі притулилися одне до одного, по сторонам Нацгвардія не дає нікому ні увійти ні вийти. Один з учасників з ірокезом і пробитими вухами із захопленням каже: «Чорт, як багато поліції – це круто».

Разом з усіма, тримаючись за руки, йдуть дві дівчини, із зовнішністю, що не привертає зайвої уваги: русяве волосся, вузькі джинси і легкий макіяж. На повен тремтливий голос вони кричать: «Бунтуй, кохай, права не віддавай!», «Права людини – понад усе!», «Країна для усіх». На запитання, чи не страшно їм тут перебувати, веселим, але невпевненим голосом одна з них відповідає: «Мені здається, все дуже добре проходить і безпечно. Мені 17 років, і я представник ЛГБТ-спільноти. Батьки мене в цьому повністю підтримують, і мій тато тут разом зі мною».

«Українська правда» (листопад 2024)

Пізнавальний репортаж

Порожні вулиці, калюжі крові та згадки про гауляйтера-невдачу. Як деокупований Вовчанськ живе під постійними обстрілами

«Вовчанськ – місто в Чугуївському районі Харківщини, колишній районний центр. До Харкова звідси – 70 кілометрів, до кордону з Російською Федерацією – лише п'ять.

У перший же день повномасштабної війни Вовчанськ окупували росіяни. У вересні, під час контрнаступу ЗСУ, окупанти за лічені години втекли з міста без бою, залишивши по собі хаос та сліди воєнних злочинів. Проте й після деокупації лиха Вовчанська не закінчилися. Росіяни постійно гатять по місту, хоча це не має для них жодного стратегічного значення. Через це Вовчанськ не може повернутися до нормального життя. Від обстрілів гинуть люди. Тут немає газу та води, досі не працюють банки та пошта.

«Українська правда» з'їздила в понівечений Вовчанськ та поспілкувалася з місцевими мешканцями про життя під обстрілами і в окупації, про тутешнього гауляйтера та колаборантів, а також про небажання покидати рідні домівки.

«Не дуже багато заявок на евакуацію, – каже волонтер та наш водій Володимир Савво. – Ми вчора просили хоч одну людину, щоб назад не їхати порожніми – нікого».

Володимир – волонтер ГО «Help People», за освітою – анестезіолог-реаніматолог. Організація займається евакуацією людей та доставкою гуманітарної допомоги мешканцям деокупованих територій і Харкова. Сьогодні волонтер везе 50 продуктивних наборів для співробітників Вовчанського агрегатного заводу, а також солодоці для їхніх дітей.

За Чугуєвом об'їжджаємо два зруйновані мости. Проминаємо блокпост із написом «Доброго ранку, ми з Харкова, переробляємо орків на добрива». Проїжджаємо дамбу із залатаною дошками пробойною та кілька обгорілих автівок.

Їдемо вздовж мальовничого Печенізького водосховища. На паркані напис – «Мины, стой», з протилежного боку – «Стой, мины».

Після села Мартове асфальт закінчується. Грунтова нагадує американські гірки, машина підскакує на ямах та хитається з боку в бік. Уздовж дороги – вириті канави, зрубані гілки дерев

та білі прапорці, що нагадують про мінну небезпеку. Хмарна погода тільки помножує сюрреалізм: здається, ніби потрапили в інший час та вимір.

«Міст через Старий Салтів перебитий – це запасна дорога, – пояснює наш водій. – Після зими тут взагалі трешняк був – напарник їздив, в якийсь момент думав, що все. Плюс тут ще БТРи мотаються та інша техніка».

На в'їзді до села Хотімля 40 хвилин бездоріжжя добігає кінця, машина прискорює хід. Поля за вікном змінює хвойний ліс, а погода остаточно псується – раптово починається хуртовина. Незабаром бачимо знак «Вовчанськ 1674» з прапором України. Трохи далі – будку з написом «Страхование Украина Россия».

Зупиняємося біля підбитої п'ятиповерхівки. Коло будинку юрбляться заводчани, яким Володимир привіз гуманітарку.

«Ці 30-40 людей з 600 (працівників заводу) залишилися тут і підтримують критичну інфраструктуру міста і заводу, – розповідає Володимир. – Якщо відбувається обстріл, вони виїжджають та усувають наслідки».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10

ДИФУЗИЯ ЖАНРІВ

КОНСПЕКТ

Дифузія жанрів — це процес поєднання ознак різних жанрів у межах одного матеріалу з метою підвищення його інформативності, виразності та впливу на аудиторію. У сучасних медіа дедалі рідше трапляються класичні жанри. Більшість текстів поєднують елементи кількох жанрів.

Причини дифузії жанрів:

- **Запит аудиторії.** Сучасний читач шукає не лише факти, а й контекст, емоційне залучення та унікальність (бажано все в одному). Це змушує журналістів виходити за усталені рамки і додавати елементи, що характерні для інших жанрів.
- **Конкуренція.** Збільшення кількості мережевих медіа зумовило необхідність боротися за увагу людей і створювати нові форми, видозмінюючи вже відомі.
- **Популярність соціальних мереж.** Швидкість поширення інформації через соціальні мережі вимагає від журналістів теж оперативної реакції, що часто призводить до спрощення чи навпаки — ускладнення класичних форм.

Дифузія жанрів вимагає від журналіста мультизадачності та універсальності. Він повинен не просто писати, а і швидко адаптувати контент під різні платформи. У цьому процесі важливе місце посів новий формат під назвою «сторітелінг» (storytelling). Тут важливо не лише подати інформацію, а створити захопливу історію, яка утримає увагу аудиторії.

Дифузія — не загроза класичним жанрам, а інструмент для створення багатогранного контенту, що відповідає вимогам сучасної аудиторії.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Як ви розумієте поняття «дифузія жанрів»?
2. Як ви вважаєте, чи може класичний жанр (наприклад, замітка чи репортаж) бути актуальними в сучасному медіапросторі?
3. Які дилеми можуть виникати при створенні гібридних жанрів? Наприклад, коли в замітку додають елементи художнього тексту.

ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть у сучасних медіа приклади дифузії жанрів.
2. Поміркуйте, чи можна стверджувати, що дифузія жанрів веде до зниження якості журналістських матеріалів?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11

ІНТЕРВ'Ю ЯК ЖАНР І МЕТОД ЗБИРАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

КОНСПЕКТ

Інтерв'ю — один з інформаційних жанрів журналістики, у якому подається вільний виклад розмови журналіста з особою, думки або коментар чи враження якої з певних актуальних життєвих питань мають громадський інтерес і призначені для публікації.

Інтерв'ю також є одним із найпоширеніших методів отримання інформації в журналістиці. У цьому випадку інтерв'юер може готувати не лише власне інтерв'ю як жанр, а звіт, репортаж тощо і спілкуватись із героями (експертами) задля збору відомостей для свого тексту.

Інтерв'юер — той, хто бере інтерв'ю (запитує).

Інтерв'юйований — той, хто дає інтерв'ю (відповідає).

Підготовка для журналіста до інтерв'ю є обов'язковою. Вона складається з кількох кроків:

1. Визначення мети інтерв'ю і характеру необхідних відомостей.
2. Вивчення предмета (теми) інтерв'ю.
3. Вивчення співрозмовника.
4. Попереднє обміркування техніки бесіди, підготовка запитань.

ВИДИ ІНТЕРВ'Ю

1. Інтерв'ю-монолог виглядає як відповідь-повідомлення, суцільна розповідь інтерв'юйованого у відповідь на запитання, запропоноване журналістом, яке зазвичай сформульоване на початку матеріалу разом із представленням співрозмовника та теми.

2. Інтерв'ю-діалог представляє собою схему «питання-відповідь». Журналіст одночасно з основними питаннями ставить співрозмовнику уточнюючі й за допомогою цього спрямовує бесіду в необхідному напрямку.

3. Інтерв'ю-полілог відтворює бесіду кількох співрозмовників, обмін думками трьох і більше людей. Вони або доповнюють одне одного, або полемізують. Цей матеріал дає можливість побачити панораму позицій та оцінок.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Інтерв'ю як інформаційний жанр журналістики.
2. Етимологія терміна.
3. Характерні жанрові особливості.
4. Види інтерв'ю
5. Типи запитань в інтерв'ю: відкриті, закриті, уточнювальні, провокаційні, гіпотетичні, особистісні (емоційні).

ЗАВДАННЯ

1. Перегляньте кілька номерів друкованої регіональної та загальноукраїнської преси. Проаналізуйте функціонування жанру інтерв'ю у кожному.
2. Знайдіть у газетах приклади 2-х інтерв'ю. Проаналізуйте логічність і послідовність запитань журналіста. Зверніть увагу на наявність закритих запитань.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ІНТЕРВ'Ю. ПРИКЛАДИ З МЕДІА

ЕТАПИ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА НАД ІНТЕРВ'Ю

1. Вибір і вивчення теми.
2. Підготовка до інтерв'ю (попередній збір інформації, розробка детального плану бесіди, домовленість з об'єктом інтерв'ю про зустріч);
3. Безпосередня розмова (запис бесіди на диктофон, відеореєстратор, телефон тощо);
4. Розшифровка, перегляд записів;
5. Вивчення тексту розмови, виділення в ньому найбільш вагомих висловів, вдалих шматків, яскравих прикладів, цікавих місць;
6. Оформлення тексту розмови (вибір заголовка, підзаголовків, фото й підписів до них і т.д.);
7. Шліфування готового тексту інтерв'ю (видалення повторюваних слів і фраз; перевірка наведених цифр, імен, назв, цитат; стилістичне редагування);

Кожен із етапів на практиці може мати певні зміни та доповнення. Цей план є орієнтовним. Часто як під час власне інтерв'ю, так і в процесі підготовки до нього потрібно імпровізувати і діяти в залежності від ситуації, яка склалась. Натомість вивчення теми розмови та відомостей про співрозмовника є необхідною передумовою успішного та предметного спілкування.

Журналістикознавиця Г. Назаренко зазначає, що для журналіста опанувати майстерність вправного інтерв'юера майже дорівнює досягненню професійного успіху, оскільки спілкуватись із людьми доводитиметься постійно, незалежно від жанру, в якому будете працювати. На її думку, «журналістика є суцільним інтерв'юванням».

ПРИКЛАД ІНТЕРВ'Ю

Журнал «The Ukrainians» (5 серпня 2025)

Олександр Алфьоров:

«Ми не можемо собі дозволити травмоване майбутнє»
Голова Українського інституту національної пам'яті — про
плани на каденцію, розуміння українцями власної історії й
стосунки з сусідами

Олександр Алфьоров — історик, офіцер, популяризатор науки — очолив Український інститут національної пам'яті на четвертому році повномасштабної війни. На новій посаді планує кардинально змінити підхід до роботи інституту — зокрема розширити хронологічні межі його роботи та вийти поза теми ХХ століття. Також новий голова збирається працювати над створенням позитивного іміджу установи, за якою, на його думку, закріпилася репутація органу, який «забороняє». В інтерв'ю для *The Ukrainians* говорили про виклики перших тижнів на посаді, польсько-український діалог, битви за історію і про те, навіщо країнам потрібні інституції пам'яті.

— Ви історик, громадський активіст, військовий. Яким чином ваш бекграунд вплинув і підготував вас до керівництва Українським інститутом національної пам'яті?

— Я історик, і я люблю історію. Я непоганим академічником історик — дослідник не якогось конкретного періоду, а в цілому маю дослідження з історії. Все це мені підказувало, що посада голови Інституту національної пам'яті — це можливість проявити свої здібності і свою кваліфікацію для того, щоб ця інституція стала кращою. В мене були попередники, які її покращували. Але я розумію, що зміг би як історик докластися до набагато крутіших проектів і зробити історію більш популярною і зро-

зумілою.

— Навіщо існує Український інститут національної пам'яті?

— За час свого існування інститут змінював свої положення та концепції. На початках це була науково-дослідна інституція, яка проводила конференції та робила дослідження. Пізніше, 10 років тому, вона стала центральним органом виконавчої влади.

Кожен очільник приносить до цього інституту своє бачення, що треба робити. Так само я приношу своє бачення і стратегію. Тут мені на поміч приходить те, що я є істориком-джерелознавцем — людиною, яка працювала з джерелами. Для мене немає якоїсь вузької спеціальності. Я не дослідник, скажімо, Гетьманщини або нової економічної політики в СРСР.

Наприклад, якщо я досліджую сьогоднішню гривню, то я точно буду досліджувати всі джерела, які передували цій гривні. Тобто монетну систему, срібники, гривню часів Русі, інші платіжні одиниці, які тут перебували. Оце якраз і є розуміння того, що таке дослідження джерел і вертикальна система опор в історії.

Відповідно мені вже дуже давно було зрозуміло, що такий інститут має говорити не лише про ХХ століття — адже це короткий відрізок часу, — а займатися цілеспрямовано ширшою хронологічною межею.

— Часто можемо прочитати, що Росія воює в Україні за власну історію. Якими ви бачите магістральні історичні сюжети, які просуває ворог?

— Сьогодні Російська Федерація застосовує до українців три глобальні поля для історичних боїв. Перше, це 20 століття, коли вони кажуть: «Ленін створив Україну». Друге поле битви — це Козаччина, Переяславська рада, і всі міфи пов'язані з тим, що ми поєдналися як «один народ». І третє поле битви

— це Русь. У них є можливості, історики та гроші, але немає свідомства про народження, і вони постійно намагаються його у нас забрати.

Щодо цих полів битв, то Український інститут національної пам'яті прекрасно справляється з ХХ століттям — тут є важливий підхід, розробка законодавства, оцінка явищ. Але якщо ми говоримо про добу Козаччини чи Русі, то тут стикаємося з проблемою, що ці періоди досліджуються лише в академічних установах. Проте академічна установа не має бути «роз'яснювачем».

Відповідно, утворився вакуум: у нас є ґрунтовні дослідження з тисячолітньої історії України, але цілеспрямована відповідь російській пропаганді фокусується винятково на ХХ столітті. Це необхідно змінювати. Тому я планую, що інститут змінить хронологічну межу роботи з національною пам'яттю.

В цьому немає нічого нестандартного, бо національна пам'ять — це не пам'ять окремих осіб, а пам'ять колективна. У нас, як і в багатьох інших народів, вона фіксує складні ситуації — горе, біль. Вона децю нагадує дитячу пам'ять, фіксуючи фрагменти, часом відірвані від контексту. Наприклад, дитина все життя буде пам'ятати, що її вкусила собака, але забуде, що на вечерю мама їй дала два шматки торту, щоб вона краще пережила цю трагедію.

Пам'ять народів фіксує дуже різні явища. Національна пам'ять — це пам'ять про державність, традиції, культуру, мову, мистецтво, видатних осіб і події.

Кожен народ намагається цю пам'ять підтримувати, бо без підтримки та нагадування ми будемо як діти — пам'ятати лише складні періоди. Ці підтримки й нагадування створюються в історичних музеях та краєзнавчих гуртках.

— Які перші кроки ви хочете втілити на посаді?

— Нам необхідна концепція, а ми до сьогодні не маємо чіткої концепції історичного розвитку України. Точніше, їх багато і вони різні. Сьогодні нам необхідно якомога детальніше проговорити, що ж українці знають про свою державу і що вони мають знати.

Це називається модуляція пам'яті — термін, який я вживаю в абсолютно позитивному контексті, тому що будь-яка пам'ять модульована за рахунок нагадувань. Те, як ми будемо нагадувати про неї, такою вона і буде. Наприклад, у радянський час про Другу світову війну нагадували, але як? Що вона «Великая Отечественная война» — і це вже жорстка пропаганда.

Отож, наша мета сьогодні — розширити хронологічні межі.

Далі, виклики сучасного світу підказують нам, що ми маємо бути міждисциплінарними. Сьогодні носіями української національної пам'яті є величезна кількість української еміграції нової хвилі — людей, які виїхали з України через війну. Вони стали носіями пам'яті, амбасадорами української історії та культури за кордоном. Відповідно, інститут прагне розширити територіальні межі своєї діяльності та працювати з цією діаспорою у співпраці з Міністерством закордонних справ і Міністерством культури.

Ми прагнемо розширювати межі впливу — через інституції, виставкові проекти за кордоном, широку співпрацю з українською еміграцією. Ідея полягає у створенні інструменту амбасадорства при УІНП за кордоном. Сьогоднішні виклики такі, що впоратися з ними можна лише через взаємодію й колаборацію. Отож, нам ідеться про нові методи роботи — ті, що враховують різність, але працюють на спільність.

— Часто політика пам'яті асоціюється з державним замовленням на певну інтерпретацію минулого. Як ви її розумієте?

— Передусім хочу, можливо, здивувати, адже коли я прийшов на посаду, жодних умов чи зобов'язань переді мною не ставили. Була лише довіра до Олександра Алфьорова — офіцера, академічного історика й популяризатора історії через свій ютуб.

Є політика пам'яті, а є — політики в пам'яті.

Одночасно були атаки з польського боку — зовсім з іншими наративами. А ще були українські коментатори в соцмережах, які працювали за схожим сценарієм — писали однаковий набір постів про мене.

Коли говоримо про політику пам'яті, озирнись і побачиш — політики є в пам'яті. Ніша пам'яті вже використовується політичними силами, для того, щоб зірвати собі дивіденди. І це негативне явище, з яким я зіштовхнувся буквально в перший день на посаді. Це дало мені чітке розуміння: не все буде так просто.

У багатьох загорілися очі, коли колишнього директора Інституту національної пам'яті Польщі Кароля Навроцького обрали президентом держави. І всі подумали, що це дійсно та посада, яка є президентською. Але забувають сказати, що в моєму інституті — 71 штатна особа, а у польському — 2500. Це інституції зовсім різного масштабу.

Політика пам'яті — це дуже гнучка структура, яка має реагувати і на зовнішні, і на внутрішні виклики і водночас вона повинна формувати зовнішній престиж України та внутрішній престиж українського народу. Це — одна лінія.

Друга — політика пам'яті є базовою для створення та підтримки державницького курсу нашого народу. Бо якщо ми не пам'ятаємо, ми забуваємо. А якщо ми забули, то нам це нагадає хтось інший — це дуже важливий аспект.

— Багато подібних інституцій — як інститути національної пам'яті чи комісії примирення — зазвичай ство-

рjuвались як тимчасові для подолання травм тоталітаризму або завдань перехідного правосуддя. З нашої розмови в мене складається враження, що ви мислите УІНП як інституцію з більш тривалою місією. Чи правильно я вас розумію?

— Все так. Схожа теза про тимчасовість була у певних моїх колег, дотичних до інституту. Знову-таки, жодна науково-дослідна установа не здатна комунікувати з народом України. Тому що комунікація не дорівнює дослідженню. В цьому контексті в УІНП є дійсно велика прерогатива: ми здатні комунікувати і водночас бути центральним органом виконавчої влади, модерувати деякі процеси.

Який орган стежитиме за меморіалізацією, за опрацювання концепції, за формування в цілому національної пам'яті? І тоді, очевидно, ця функція може лягти на, наприклад, Міністерство культури, але тоді вона буде залежною і ми будемо робити культурні процеси, але не державотворчі. Тоді це буде просто реалізація, а не формування.

Інститут, його стратегія й тактики змінюються — не тільки через нових керівників, а й через нові виклики. Були виклики, наприклад, декомунізації, деколонізації, дерусифікації. Зараз у нас нові виклики, серед яких меморіалізація і те, що пов'язано з відбиттям пропаганди і створення власного внутрішнього інформаційного поля.

— З якого періоду українці, на вашу думку, мають пам'ятати себе як націю?

— Термін «нація» останнім часом став дуже маніпулятивним. Наприклад, за моє ще недовге життя я вже кілька разів був свідком, як високочолі колеги з історичного цеху чи політологи вальяжно в ефірах проголошували народження «політичної нації». Уперше — у 2004 році. Потім — у 2014-му після

Революції гідності. А згодом вони ж, знімаючи демонстративно пенсне, заявляли, що 2022-й — це рік створення політичної нації. Якби ці люди були трохи старші, то, певно, оголосили б народження політичної нації ще й у 1990-му після Революції на граніті. Все це, як на мене, маніпуляції.

Коли я чую від істориків чи політологів роздуми про «націю», у мене виникає внутрішній спротив — тому, що цей термін часто використовується некритично. «Нація» латинською — *natio*, грецькою — *ethnos*, а нашою мовою — це народ. Українці — це народ, який формувався впродовж довгого історичного процесу, постійно оновлюючись через контакти з іншими етносами. Ми ніколи не були закритою системою — до нас приходили нові люди, нові впливи, і все це ставало частиною нас.

Можна говорити про «носіїв державної ідеї», а можна про кров. І це різні підходи. Сьогодні стало модним стверджувати, що нації виникли в XIX столітті. Часто згадують Михайла Драгоманова, який підписувався українцем, чи Ларису Косач, яка обрала псевдонім Леся Українка. Нібито саме тоді почало народжуватись українство. Але я джерелознавець і мені дивно чути такі речі — очевидно, від фахових дослідників, але слабких інтерпретаторів.

Бо вся ця логіка для мене особисто розбивається об дуже простий приклад. Я — громадянин України. Мій дід — був громадянином УРСР. А мій прапрадід — громадянином Російської імперії. То що, ми належали до трьох різних народів? Ні. Політичні структури над ними змінювалися, але народ — це інше.

Якщо хтось каже, що українська нація постала в XIX столітті, то я запитую себе: а кров мого прапрадіда, сумського сотника Марка Алфьорова у 1660-70-их роках, — це та сама кров, що у мені? Метафорично, мабуть, так. Чи був він українцем? У нього були інші моделі самоідентифікації, але він точно був

моїм прапрапрапрадідом.

Тож що таке нація? Це коли народ бере участь у керівництві і здобуває суб'єктність чи коли отримує пам'ять і пригадує? Народ пам'ятає багато всього. Чи можна сказати, що пам'ятання про колядництво є ознакою народу, адже це дуже глибокі архаїчні традиції? Це пам'ять про традицію.

І тому для мене історія українського народу — це як великий розлогий дуб. Його масивний стовбур — це етапи нашої державності, що формувалися ще з V століття. А гілля — це ми з вами, спільні в різності. І в цього дуба є коріння — складне, глибоке: трипільці, скіфи, сармати, слов'яни, гуни, тюрки, печеніги і ще хто завгодно. І велике наше щастя, що ми — дуб, а не морквинка з одним довгим корінцем, який треба шукати десь у льодовиковому періоді, де народився цей-от «перший Адам».

— Як ви оцінюєте спадок ваших попередників на чолі Інституту? Хотілося б поговорити про двох останніх — Антона Дробовича та Володимира В'ятровича. Що з їхнього напрацьованого вважаєте цінним і вартим продовження, а від чого, на вашу думку, слід відійти?

— Я хочу їм подякувати, і також подякувати Ігорю Юхновському, який створював цю інституцію. Я хочу всім їм подякувати за те, що ця установа була створена, і за те, що вона пройшла довгий шлях інституціоналізації, має свої традиції і свою інституційну пам'ять.

Я радий, що серед моїх співробітників зараз є колеги, які працювали в цій установі ще перед В'ятровичем і є носіями цієї інституційної пам'яті. Це для мене дуже важливо.

Говорячи про здобутки, за моїми плечима сьогодні — поважні законопроекти й ухвалені закони. Передусім ідеться про декомунізацію, деколонізацію, дерусифікацію. Моїм попередникам було непросто. Скажімо, закон про декомунізацію мав припи-

нити пропаганду комуністичного режиму ще в 2016 році, але я як голова експертної комісії з перейменувань вулиць у Києві декомунізував десятки вулиць ще і в 2022 — 2023 роках.

Це питання не лише внутрішньої архітектури Інституту — це питання того, як держава Україна в цілому ставиться до УІНПу.

Сильними сторонами Інституту є те, що це центральний орган виконавчої влади, і з таким статусом він працює трохи більше як десятиліття. Загалом же історія УІНП починається ще з середини 2000-х років.

Маємо визнати: не завжди те, що робив Інститут, сприяло його впізнаваності або принаймні позитивному враженню від його роботи. Декомунізація, деколонізація, дерусифікація — абсолютно необхідні речі для становлення та розвитку подальшої української України. Втім, на практиці ці перейменування та рекомендації, пов'язані з цими процесами, створили за Інститутом ауру органу, який щось забороняє. Бо, звісно, запам'ятовуються не яскраві виставки чи події, а те, що якраз є за інститутом, — заборони.

Моя ціль — щоб УІНП в людей асоціювався передусім із майбутнім, щоб його діяльність була підсвічена світлішими кольорами. Це стосується і того, як ми працюємо з чутливими темами сьогодення — наприклад, з польсько-українськими сторінками пам'яті.

Не минуло й двох тижнів мого перебування на посаді директора, як ми відкрили виставку до Дня української державності. Вона має назву «Скарби державності». Ми представили артефакти, які є свідками тисячолітнього існування нашої державності — від печаток князя Ярослава Мудрого до печаток Української Народної Республіки та Української держави Павла Скоропадського. Це і є демонстрацією того, як я бачу хронологію та діяльність інституту.

Це важка справа. Але нинішній час не залишає нам іншого вибору, крім як організувати прості, доступні й водночас яскраві події.

— Якою ви бачите сьогодні стратегію роботи з польською стороною щодо складних історичних питань?

— Знаєте, коли починається розмова про польські питання, я завжди роблю крок назад і формулюю базову тезу: незалежно від розміру держави чи кількості населення, дві країни ніколи не напишуть спільного підручника з історії. Це перше.

Друге, у кожній країні є свої герої, але той самий герой для когось може бути антигероєм. А якщо це дві сусідні країни — то й поготів. Інколи навіть у межах однієї родини є сварки, що вже й говорити про складнощі стосунків між двома народами. Ми повинні розуміти, що трагічні сторінки спільної історії — це епізоди, які мають служити пересторогою та нагадуванням, до чого можуть призвести конфлікти.

Польсько-українські стосунки — це стосунки двох держав-сусідів, які межували між собою понад тисячу років. Отож, ми маємо понад тисячу років спільних контактів — бойових, культурних, політичних. Це спільні військові акції ще в XI — XII століттях. Спільна перемога під Грюнвальдом. Спільні походи на Московію в XVII столітті. В серпні цього року виконується 105-та річниця спільної українсько-польської перемоги під Варшавою над російським військом.

Ці речі нам демонструють важливість співпраці на рівні пам'яті між нашими двома народами. І вибір винятково за нами — за двома дорослими державами з довгою історією — які саме сторінки ми вважатимемо визначальними для майбутньої співпраці.

Трагедія нікого не може об'єднати заради майбутнього, тому що це травма. Ми не можемо собі дозволити травмоване май-

бутне. Але трагедія може дати нам розуміння, як не варто робити.

Ми — дві дорослі держави.

Слише одна держава, яка дозволяє собі подібне, — це Російська Федерація. Вона й буде свою внутрішню комунікацію, зокрема, на звинуваченнях сусідів у «неправильному» трактуванні історії. Якщо хтось хоче повторити цей російський сценарій — ми знаємо, до чого він веде. Ми його зараз переживаємо.

Водночас треба розуміти, що у поляків є своя національна пам'ять, змодельована та підтримувана в тому числі за рахунок тих подій, які сталися в ХІХ чи ХХ столітті. Це, наприклад, польські повстання ХІХ століття — повстання у 1830-х і 1860-х роках, трагедія Катині, Варшавське повстання, Волинська трагедія. Також і останніми десятиліттями сталися події, які не є зараз для наших сусідів зрозумілою історією: наприклад, катастрофа літака президента Качинського з урядовою делегацією, що сталася за нез'ясованих обставин на території Росії. Це — болюча і донині не з'ясована тема.

Натомість ми бачимо, як політично важливими стають закони, які ухвалюються не на основі комплексних досліджень, а на свідченнях або неповній інформації. І це запускає складні процеси, які важко розуміти.

Сьогодні ми чуємо багато про ексгумації. Але ексгумаціям передували прийняття законів, які називають Волинську трагедію дуже серйозними термінами — геноцид. Сьогодні українська сторона робить усе, щоби польські дослідники могли потрапити на місце поховання жертв подій, що сталися на Волині в 1943 році, окремо в 1944-му, і за окремих обставин у 1945-х роках. І ми дуже цінуємо, що польська сторона також пішла назустріч, адже фактично протягом 10 років ексгумації були заблоковані. Зараз вони відновлені як в Україні, так і в Польщі.

Проте іноді викликають подив гучні заяви, які не враховують,

що українські науковці й держслужбовці сьогодні працюють під вогнем. І, попри це, виконують свої зобов'язання.

— Нещодавно прийнятий закон про засади державної політики національної пам'яті зазначає, що саме УІНП має формувати пріоритети в цій сфері. Які напрямки ви для себе визначаєте як головні?

— Насамперед створення сенсової архітектури меморіалізації в Україні, яка б створювала вертикаль пам'яті від скіфських курганів до нинішніх поховань загиблих. І водночас формування горизонталі пам'яті: від поховань українців за кордоном, зокрема вояків армії УНР, до сільських кладовищ. На цій системі координат перебувають і питання Другої світової, особливо поховань за межами України, які всі автоматично записані як «російські солдати».

— А що з проектом Архіву національної пам'яті? Наскільки реально його запустити під час війни?

— Цього року, під час війни, ми отримали перші документи для Архіву національної пам'яті. Ще тиждень тому це було 5 529 документів. Минулого тижня додалося ще кілька тисяч примірників. Тобто у 2025 році вперше за весь час існування Архів національної пам'яті отримав документи. Перші документи ми прийняли в лютому цього року, і робота триває.

Але є значні виклики. Архів має велике приміщення, і на його ремонт потрібні сотні мільйонів, яких зараз, у країні, що воює за виживання, просто немає. І друге — кадрове, низькі зарплати. Але я чітко кажу, що в моїй команді будуть працювати ті, хто вмотивовані працювати в першу чергу за ідею.

— Пантеон героїв — яким він має бути і хто має бути там похований?

— На рівні термінології в Україні взагалі відсутнє чітке розуміння, що таке «пантеон». З кого саме пантеон героїв? З перепохованих Петлюри і Скоропадського? З полеглих захисників? З депутатів першого скликання? Хто має там бути? От я, наприклад, можу «забажати», щоб хтось там був, а інший скаже інакше. Тобто навіть на базовому рівні ми стикаємося з тим, що не маємо узгодженого бачення — що ж таке цей пантеон?

Саме тому я взяв на себе завдання запустити початковий етап цієї роботи — сформуванню чіткої, зрозумілої термінологічного словника, який би пояснив, що таке поховання, меморіал, пантеон, меморіальний комплекс.

Бо без цього словника — без єдності понять — ми вже маємо 20 років дискусій про пантеони й меморіальні об'єкти, і водночас маємо дивну ситуацію, коли всі говорять про одне, але що дивовижно — всі розуміють їх абсолютно по-різному.

— Що є вашим внутрішнім компасом у складних історичних питаннях?

— Мій компас — це те, що я є українським істориком. Якби я був британським істориком і вивчав Україну, я був би британським істориком, який вивчає Україну. Або американським. І багато речей для мене були б просто далекими, умовними, такими, що не зачіпають особисто.

Але я — український історик і двічі військовий, тому для мене історія, яку я досліджую, не чужа.

Хтось скаже: тоді я не можу бути об'єктивним істориком. Але я відповім просто: історія не буває об'єктивною для тих, хто вивчає її не як історію чужого народу. Тому мій внутрішній компас — це моя українськість. Я українець і я історик — це і є мій вектор.

Анна Олійник

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Прочитайте інтерв'ю від початку до кінця. Які проблеми порушені у ньому? Зверніть увагу на питання, які ставить журналіст. Чи є у тексті уточнювальні запитання?

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйтеся і візьміть інтерв'ю в цікавої для вас особистості. Це може бути фахівець у певній галузі, ваш викладач, шкільний учитель чи друг. Оформте інтерв'ю для публікації.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13

ПІДСУМКОВА РОБОТА

З ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРІВ

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Дайте відповіді на запитання

1. Що таке жанр журналістики?
2. Які інформаційні жанри ви знаєте?
3. У чому полягає сутність замітки як інформаційного жанру?
4. Назвіть основні види заміток та їхні відмінності.
5. Які вимоги до написання замітки?
6. Що таке звіт і в чому його відмінність від замітки?
7. Які етапи підготовки журналістського звіту?
8. Дайте визначення репортажу. Які його основні риси?
9. У чому полягає «ефект присутності» у репортажі?
10. Як правильно організувати підготовку до написання репортажу?
11. Поясніть поняття «дифузія жанрів».
12. Що таке інтерв'ю як жанр та як метод збирання інформації?
13. Які основні етапи підготовки інтерв'ю?

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Напишіть розширену замітку про захід, який відбудеться в університеті або місті найближчим часом.
2. Підготуйте список із 10-15 запитань для інтерв'ю з представником обраної вами професії.
3. Створіть подієвий або пізнавальний репортаж, досягнувши в ньому «ефекту присутності».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №14

ПРАВИЛА НАБЛИЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ

Шість правил наближення інтересів *Сформульовані паризьким Центром підготовки і вдосконалення журналістів*

1. Правило географічного наближення. Чим далі від місця, де живе людина, відбувається подія, тим менше шансів, що інформація видаватиметься цікавою. Смерть сусіда з рідного села завжди хвилює більше, ніж загибель тисяч людей десь за океаном.

Якщо ж подія таки відбулася далеко від помешкання більшості читацької аудиторії, можна використати деякі прийоми, щоб усе-таки привернути увагу читачів: зробити наголос на наслідках цієї події для читача; підкреслити участь у події людей з його міста або країни; надати слово комусь з місцевих авторитетних діячів (лідерів думок), щоб прокоментували; порівняти подію, що описується, з тією, що колись сталася в рідних для читача (глядача) краях.

2. Правило хронологічного наближення. Визначено, що люди більше цікавляться тим, що відбулося у недавньому минулому чи станеться в найближчому майбутньому. Водночас менше уваги привертають події, які відмежовані від читача великим відрізком часу.

3. Правило емоційного наближення. Усе, що впливає на почуття (тішить, лякає, сердить, провокує приємні чи негативні асоціації) може привертати більше уваги до інформації.

4. Правило наближення за специфічними інтересами. Вони

пов'язані з національною, соціальною, віковою, статевою, професійною приналежністю тощо. Так, видання для селян мають зосереджуватися на питаннях сільськогосподарського виробництва, а молодіжна газета розповідати про можливості для студентів, сучасну музику, стиль. Аби не втратити читача, медіа має проводити збір інформації про інтереси аудиторії. Залежно від результатів журналісти віддаватимуть перевагу тій чи іншій тематиці.

5. Правило наближення за принципом популярності базується на тому, що відомі люди (артисти, політики, лідери думок) завжди привертатимуть більше уваги. Недосяжний світ «зірок» завжди вабить.

6. Правило наближення за принципом рідкості виходить з того, що дивні, незвичайні події чи явища теж приваблюють читацьку, слухацьку, глядацьку аудиторії.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Запам'ятайте правила наближення інтересів у журналістський текстах і подумайте, які з них найчастіше застосовують у друкованих і мережевих медіа?

ЗАВДАННЯ

1. Продемонструйте 2-3 правила на прикладі публікації з медіа.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №15

АНАЛІТИЧНІ ЖАНРИ. СПЕЦИФІКА ЖУРНАЛІСТСЬКОГО АНАЛІЗУ

КОНСПЕКТ

Аналітичні жанри журналістики забезпечують широке та глибоке висвітлення фактів із їх оцінкою, інтерпретацією, узагальненням та коментуванням. На відміну від інформаційних жанрів, які лише повідомляють факти, аналітичні жанри прагнуть пояснити чому і як сталися події, показати причинно-наслідкові зв'язки та значення явищ.

Специфіка журналістського аналізу. Він поєднує дослідження фактичного матеріалу з доступністю викладу. Автор не лише збирає та перелічує факти, а й осмислює їх, дає оцінки, висуває версії та робить висновки. Важливо, що цей аналіз орієнтований на широку аудиторію, тому подається в зрозумілій формі, без надмірно спеціалізованих термінів.

Аналітичні матеріали допомагають аудиторії зрозуміти глибший зміст подій, вплив різних чинників, прогнозувати розвиток ситуації. Вони виконують критичну та просвітницьку функції: виявляють проблеми, пропонують шляхи вирішення, формують громадську думку. Журналістський аналіз має бути об'єктивним (спиратися на достовірні дані), водночас допускається автоторська аргументована позиція.

До аналітичної групи належать жанри:

- стаття;
- кореспонденція;
- рецензія;
- огляд;

- коментар;
- лист;
- журналістське розслідування.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чим аналітичні жанри відрізняються від інформаційних? Чому в журналістиці є потреба в аналітичних матеріалах?
2. Які основні ознаки журналістського аналізу? Що означає осмислення і оцінка фактів у журналістському творі?
3. Які жанри належать до аналітичної групи?
4. Які навички та якості потрібні журналісту для роботи над аналітичними матеріалами?

ЗАВДАННЯ

1. Оберіть актуальну подію/тему й подумайте, які питання потрібно дослідити та проаналізувати, щоб підготувати аналітичний матеріал про неї. Напишіть короткий план такого матеріалу (проблема — причини — наслідки — можливі рішення).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №16

КОРЕСПОНДЕНЦІЯ В СИСТЕМІ АНАЛІТИЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

КОНСПЕКТ

Кореспонденція — це аналітичний жанр журналістики, в якому на конкретному життєвому матеріалі розглядається певна тема, порушується проблема та пропонується її розв'язання.

Жанрові особливості. Для кореспонденції характерне глибше, ніж в інформаційних жанрах, занурення в тему, але в межах порівняно невеликого масштабу. Зазвичай охоплюються факти і події, обмежені в просторі й часі. Автор кореспонденції аналізує внутрішні зв'язки явища, причини та наслідки, може давати оцінку фактам.

Зміст. Кореспонденція часто будується від конкретного до загального. Спочатку подається опис події чи ситуації (фактаж), далі йде аналітична частина: обґрунтування проблеми, коментарі експертів або учасників, виявлення тенденцій. Насамкінець журналіст може зробити висновки або вказати на можливі рішення проблеми. Важливо, що тон кореспонденції залишається об'єктивно-аналітичним, авторський голос присутній через добір фактів і логіку викладу.

Структура. Кореспонденція посідає проміжне місце між інформаційними текстами й аналітичною статтею. Вона дозволяє редакції швидко відреагувати на подію, водночас забезпечуючи читача не лише фактами, а й контекстом і оцінками. Так, кореспонденція підвищує якість інформації, допомагаючи аудиторії зрозуміти значення конкретних подій. Обсяг кореспонденції може бути різний, бо диктується характером і значимістю теми.

ПРИКЛАД КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

«Радіо Свобода» (12 серпня 2025)

«Забули про прання та миття, городи засохли».

У Криму без води залишилися села

В анексованому Криму в розпал літа зникає вода. У селах на південному узбережжі у 40-градусну спеку люди змушені жити без водопостачання. Кримчани просять допомоги у російської влади.

Непросту ситуацію з водою найближчими роками у Криму прогнозують експерти. За даними українських і кримських учених, Кримський півострів заходить у свій природний посушливий цикл, який може тривати кілька років. Така ситуація може спричинити серйозні проблеми в анексованому РФ регіоні, враховуючи відсутність поставок дніпровської води. Ознаки посухи помітні вже зараз. Цього літа на півострові стало помітне масове пересихання річок, що живили населені пункти. У восьми районах Криму з 1 липня діє режим природної надзвичайної ситуації регіонального характеру через посуху.

Більше місяця живуть без води у селі Мале Садове Бахчисарайського району в Бельбецькій долині. Ситуація там настільки проблемна, що місцеві жителі наважилися публічно звернутися по допомогу до президента Росії Володимира Путіна та керівників силових структур РФ.

Протягом шести століть у селі Мале Садове не було таких проблем із водою, як зараз, заявляють вони у відеозверненні до адміністрації президента РФ, голови Слідчого комітету РФ та Генпрокурора Росії.

За 40-градусної спеки триста мешканців села виживають без води та змушені збирати дощову воду. «Ми забули про прання та купання дітей. Городи засохли. А врожай із них для багатьох – це засіб існування. Зростає соціальна напруженість», – за-

являють вони.

До такої ситуації призвело те, що місцева насосна станція не діє, а канали, якими до села приходила природна чиста вода, засипані будівельним сміттям і перекриті фермерами вище за течією. Нещодавно люди самі розчищали канали і стверджують, що влада їм нічим не допомогла.

«Замість усунення причин відсутності води та реальної допомоги людям бахчисарайські чиновники влаштували театральну постановку – запросивши телебачення, посадовці під оплески приїжджої масовки приносили селянам воду відрами в кожний будинок, і для видимості встановили в селі дві порожні пластикові цистерни. І поки службовці адміністрації Бахчисарайського району браво інформують уряд Криму про вирішення проблеми у забезпеченні села водою, в селі як не було води майже місяць, так її і немає – ні привізної, ні в кранах», – стверджують селяни.

Вони просять передати Мале Садове у підпорядкування Севастополю, сподіваючись, що це дозволить вирішити проблему водопостачання. Публічної реакції російської влади регіону на звернення з Малого Садового немає. Його оприлюднили публіки, тоді як більшість ЗМІ, підконтрольних кримській владі, проігнорували. В адміністрації Володимира Путіна та силових структурах РФ також публічно не відреагували на заклик кримчан про допомогу.

Проблема з водою влітку загострилася ще в одному селі Бахчисарайського району – Куйбишеве. Там вона пов'язана з недостатнім дебітом джерел (каптажів) і зниженням тиску через зростання сезонного споживання, пояснює підконтрольна РФ місцева влада.

У розпал кримської спеки люди в Куйбишевому отримують воду за графіком. У селі також організовано підвезення води. У російській адміністрації Бахчисарайського району пообіцяли

вирішити проблему водопостачання села, збудувавши водовід протяжністю 30 кілометрів від Щасливенського водосховища до села Танкове. Але планують це зробити протягом трьох років – з 2026 до 2028 року. Як людям виживати до цього, російська влада не говорить.

Дефіцит води цього літа відчувають у Великій Алушті. Місцева російська влада розставляє ємності з водою в населених пунктах, які найбільш гостро потребують додаткового джерела водопостачання. Такі ємності, зокрема, встановили для мешканців сіл Малореченське, Лучисте, Верхня Кутузівка та Малий Маяк.

«У зв'язку зі складною ситуацією з водопостачанням, що зберігається в муніципалітеті, викликаною посушливим періодом і недостатнім обсягом опадів, ухвалено рішення про встановлення додаткових ємностей з технічною водою. Цей захід покликаний пом'якшити наслідки дефіциту води для населення», – наголосила глава російської адміністрації Алушти Галина Огнева.

Найближчим часом планується закупівля та встановлення ще 40 таких ємностей. Їх наповнюють водою, залежно від її витрачання, стверджують чиновники. Такі резервуари з водою були у Криму у найбільш посушливі роки.

Скарги на дефіцит води надходять і з околиць Севастополя. У селах Гончарне та Резервне (Байдарська долина) пересохли колодязі. Місцеві жителі залишилися без технічної та питної води. Російська влада Севастополя розпорядилася відправити в села водовози. При цьому чиновники сперечалися: чи возити воду у вихідні, чи тільки у будні дні, пишуть місцеві ЗМІ.

Посуха в Криму наразі ще не досягла свого піку. Його прогнозують до 2027 року. Як за таких обставин Крим житиме без дніпровської води, місцева російська влада не говорить.

За прогнозом доцента кафедри туризму факультету географії, геоекології та туризму Таврійської академії КФУ ім.

Вернадського Ігоря Вахрушева, у разі відсутності опадів у найближчі два місяці та скорочення обсягу води у водосховищах, дефіцит питної води на Кримському півострові може розпочатися вже восени.

Крим зможе вижити без дніпровської води, але за умови раціонального використання води, вважає еколог, декан факультету природних наук Національного університету «Кієво-Могилянська академія», координатор експертної мережі Кримської платформи Євген Хлобистов.

На водний баланс Кримського півострова, за його словами, суттєво впливає військовий фактор – російська армія безконтрольно витрачає воду на свої потреби. Також навантаження на кримські ресурси створює штучне зростання населення півострова за рахунок масового переселення росіян.

За десятиліття російської анексії Криму його населення, за оцінками влади України та правозахисників, збільшилося майже на мільйон людей – за рахунок тих, хто прибув туди із сусідньої Росії.

Вирішити проблему водопостачання Криму російська влада за 11 років не змогла. Вона пропонувала постачати прісну воду в Крим тунелем дном Чорного моря, видобувати прісну воду з-під дна Чорного моря, будувати в Криму станції опріснення морської води, викликати штучні опади. Але жоден із цих проектів реалізований не був.

Вікторія Веселова

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Що таке кореспонденція і які характерні риси цього жанру? Чому кореспонденція вважається аналітичним жанром?
2. Яку структуру зазвичай має кореспонденція? Які елементи обов'язково присутні в ній?
3. Наведіть приклади тем, які доцільно висвітлити у формі кореспонденції. Чому саме ці теми потребують не лише повідомлення, а й аналізу?
4. Чим кореспонденція відрізняється від інформаційних жанрів?

ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте поданий приклад кореспонденції. Проаналізуйте, яку локальну проблему порушено?
2. Визначте, чи відповідає текст основним жанровим ознакам кореспонденції (проблемність, локальність, аналітичність, фактологічна база, авторська позиція, структурованість тощо)?
3. Поміркуйте, чи можна поданий приклад розглядати як жанр репортажу чи статті?
4. Уявіть, що ви — журналіст місцевої газети. Напишіть план кореспонденції на тему: «Проблеми благоустрою в моєму місті/селі (районі)». Вкажіть: яку конкретну ситуацію ви опишете, яку проблему вона ілюструє, які причини та коментарі ви навели б?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №17

СТАТТЯ — ПРОВІДНИЙ АНАЛІТИЧНИЙ ЖАНР

КОНСПЕКТ

Стаття — основний і найбільш поширений жанр аналітичної журналістики. У статті автор ставить завдання глибоко проаналізувати актуальні суспільно важливі явища, процеси, проблеми (виявити тенденції, причини, наслідки, що лежать в основі та сформулювати певні висновки або пропозиції).

Жанрові особливості. Стаття характеризується широтою охоплення матеріалу і глибиною аналізу фактів: журналіст не обмежується одним випадком, а розглядає сукупність фактів, показує загальну картину, робить узагальнення.

1. Глибокий аналіз. Автор не просто подає факти, а аналізує їх, виявляє приховані закономірності, доказово пояснює події та явища дійсності.

2. Аргументація. Важливу роль відіграє наявність чітких доказів, аргументів, що підтверджують думку автора.

3. Широкі узагальнення. Стаття характеризується практичними узагальненнями, що дозволяють аудиторії отримати цілісну картину дійсності.

4. Синтез. Стаття поєднує в собі дослідницькі, розслідувальні, роз'яснювальні та інтерпретаційні аспекти, що робить її комплексним журналістським текстом.

Стаття пояснює читачам значення актуальних процесів, ситуацій, явищ, їх причинно-наслідкові зв'язки й ініціює роздуми, пов'язані з предметом публікації. Крім того, вона звертає увагу аудиторії на ті завдання, проблеми, які виникають у зв'язку з описаними ситуаціями. На відміну від кореспонденції у статті здебільшого тема розкривається за принципом «від загального

до конкретного».

Структура. Класична аналітична стаття має чітку логічну будову. Є вступ (постановка проблеми, «зацікавлення» читача), основна частина (аналіз — виклад фактів, аргументів, думок експертів, порівняння точок зору, підтвердження або спростування гіпотези) та висновки (підсумок аналізу, відповіді на питання, сформульовані у вступі, пропозиції щодо вирішення проблеми). Автор може використовувати підзаголовки, абзаци для структурування думки, наочні дані (цифри, цитати) для переконливості.

ПРИКЛАД СТАТТІ

«Дзеркало тижня» (30 жовтня 2025)

Використання ШІ в науці та освіті

Сьогодні дедалі більше користувачів — від студентів до дослідників — звертаються до мовних моделей на кшталт ChatGPT для створення, редагування або перекладу текстів. Та разом із новими можливостями з'являється й нова етика: як саме ми користуємося цими інструментами й наскільки відкрито готові про це говорити.

Швидке поширення мовних моделей, таких як ChatGPT, не лише змінило звичні підходи до написання чи редагування текстів, а й породило нову невизначеність: де межа між людським авторством і машинною допомогою?

Йще одне ускладнення — упереджене ставлення до самого факту використання генеративного штучного інтелекту (ШІ). Ті, хто чесно визнає, що скористався мовною моделлю для перекладу чи редагування, ризикують почути звинувачення в нечесності. У науковому середовищі це перетворюється на

справжнє табу: краще промовчати, ніж бути запідозреним у використанні «робота-помічника».

Такий страх породжує невизначеність в етичних підходах. Одні користуються ШІ, але не зізнаються в цьому. Інші критикують його вголос, хоча самі теж вряди-годи звертаються до таких інструментів. Це підриває довіру до науки загалом. Ми маємо справу не лише з новою технологією, а й з етичною дилемою: інструмент, що мав би спрощувати роботу, стає джерелом підозр і звинувачень.

В освіті ситуація схожа. Викладачі активно користуються ШІ для підготовки курсів, програм чи звітів, але водночас витрачають багато часу на пошук слідів ChatGPT у студентських роботах. Іноді це й справді помітно: деякі тексти мають типові ознаки машинної генерації — занадто правильну структуру, зайву впевненість у формулюваннях або універсальні фрази, які ніби пасують до всього й ні до чого конкретно. Однак постійна гонитва за «викриттям» не розв'язує проблеми — вона лише посилює атмосферу недовіри в академічному середовищі. Замість того, щоб навчати відповідального використання нових технологій, ми ризикуємо відтворити застарілу модель покарань і заборон, де страх переважає над здоровим глуздом.

Як колись ми вчилися працювати з калькулятором чи пошуковою системою, так сьогодні маємо опанувати генеративний ШІ. Адже головне — не сам інструмент, а те, як саме ми його застосовуємо й чи готові говорити про це відкрито.

Як реагують регулятори

Комітет з етики публікацій (Committee on Publication Ethics, COPE) майже два роки тому чітко заявив: ШІ не може бути автором, не несе відповідальності за зміст і не має права погоджувати остаточну версію рукопису. Водночас якщо дослідник використовував ШІ для перекладу, редагування чи пошуку лі-

температури, це слід прозоро зазначити.

Міжнародний комітет редакторів медичних журналів (*International Committee of Medical Journal Editors, ICMJE*) оновив рекомендації, зобов'язавши авторів описувати, як саме було використано ШІ. Редакції також закликають рецензентів дотримуватись етичних норм: не завантажувати чужих рукописів у ШІ-сервіси й не передавати їх машині без згоди авторів.

Найбільші наукові видавництва також реагують на нові виклики. Наприклад, *Elsevier* вимагає окремого розділу *Declaration of Generative AI*, де буде зазначено, який інструмент було використано і з якою метою. *Springer Nature* забороняє згенеровані зображення й наголошує, що автором може бути лише людина. *Wiley* наполягає на детальному документуванні всіх випадків використання ШІ — від розроблення ідеї до фінального оформлення.

Свої підходи формують і університети: одні дозволяють використання генеративного ШІ під наглядом викладача, інші — лише для технічних завдань, як-от переклад чи редагування. Утім, спільного стандарту досі немає. Невизначеність залишається: де саме й у якій формі вказувати залучення ШІ — у тексті, в примітці, окремому файлі чи метаданих? Автори не завжди розуміють, що саме потрібно зазначити, а редактори й рецензенти — як це оцінювати. Читачі ж не впевнені, наскільки можна довіряти таким матеріалам.

У цій ситуації особливо важливо виробити чіткі та зрозумілі етичні правила, яких зможуть дотримуватись усі учасники наукового процесу.

Запропоновані рішення

Одним із рішень спершу вважали так звані детектори ШІ — інструменти, які мали визначати, чи текст згенеровано машиною. Проте практика показала їхню обмежену надійність. Вони часто помиляються: можуть «покарати» користувачів

за звичайне редагування або переклад, водночас не розпізнаючи справді згенерованих фрагментів. Дослідження також вказують на ймовірну упередженість щодо текстів авторів, для яких англійська не є рідною мовою. Жоден із таких детекторів не забезпечує гарантій, адже мовні моделі постійно змінюються, а людська мова є занадто складною й гнучкою.

Інша ідея — маркувати тексти, створені ШІ, за допомогою водяних знаків. Проте це може призвести до зворотного ефекту: посилити стигматизацію й розділити тексти на «допустимі» та «підозрілі». Замість формування культури відповідального використання така практика може закріпити атмосферу недовіри.

Насправді проблема не в самому генеративному ШІ, а в тому, що ми ще не навчилися відкрито й чесно пояснювати, як саме ним користуємося. Без такої прозорості межа між людською роботою й машинною допомогою стає дедалі менш помітною.

Ще одна з обговорюваних ідей — вимагати від авторів надавати «промпти» (запити до чат-ботів), аби краще розуміти, як саме було використано ШІ. На перший погляд це виглядає логічно, але на практиці така вимога спричиняє низку труднощів.

По-перше, робота з мовними моделями зазвичай є ітеративною: користувачі змінюють формулювання, додають уточнення, звертаються до сторонніх інструментів. У підсумку створюється довгий ланцюжок запитів, який складно або й неможливо відтворити з точністю.

По-друге, запити нерідко містять неопубліковані дані, фрагменти досліджень або іншу конфіденційну інформацію. Зберігання або публікація таких журналів може порушити етичні, договірні чи правові норми.

Тому промпти радше фіксують хід роботи, ніж гарантують її відтворюваність. Вони не замінюють стандартів наукової доброчесності й не забезпечують прозорості автоматично.

На цьому тлі дедалі очевидніше: простих рішень немає. Маркування робить використання ІІІ помітним, але не обов'язково відповідальним. Детектори та водяні знаки технічно нестабільні й не завжди справедливі. Вимога розкривати запити до чат-ботів створює ризики для конфіденційності й може суперечити етичним нормам. А загальні формулювання на кшталт «я використовував ChatGPT» є занадто розмитими, аби забезпечити реальну прозорість.

Повна заборона, своєю чергою, — теж не вихід. Вона не розв'язує проблеми, а лише гальмує адаптацію наукових практик до нової реальності. І саме тому варто зосередитися не на покаранні, а на створенні зрозумілих і чесних правил гри.

Як говорити про ІІІ чесно й без страху: рішення GAIDeT

Щоби зробити використання ІІІ в науці прозорим, потрібна проста й зрозуміла система, що дасть змогу чітко зафіксувати, які саме завдання виконувалися за допомогою штучного інтелекту, — без стигми, зайвої бюрократії чи страху виглядати нечесним. Одне з таких рішень — GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy), таксономія делегування генеративного ІІІ.

Вона побудована за аналогією з CRediT (Contributor Role Taxonomy), яка описує внесок людських авторів у публікації, наприклад, «написання», «аналіз даних» чи «візуалізація». GAIDeT натомість дозволяє зазначити, які саме функції було делеговано ІІІ: редагування, переклад, пошук літератури, підготовку таблиць тощо.

Для зручності створено Генератор декларацій GAIDeT — інструмент, який дає змогу обрати зі списку відповідні завдання та сформуванати готовий текст, який можна вставити в статтю чи дипломну роботу.

У центрі такого підходу залишається людина: саме вона вирі-

шує, як і коли застосовувати III, і саме вона несе відповідальність за результат. GAIDeT лише робить цю взаємодію прозорою, зрозумілою та відтворюваною.

Хто вже підтримав: від журналів до університетів

У науковому середовищі дедалі більше визнають: прозоре використання генеративного III — не факультативна опція, а необхідна умова довіри. Чимало журналів уже закликають авторів відкрито зазначати, якою була роль III в підготовці матеріалів.

Наприклад, кілька медичних журналів Харківського національного університету імені В.Каразіна вже інтегрували GAIDeT у свої редакційні політики. Відтепер поруч з інформацією про авторів, фінансування та конфлікт інтересів з'являється окремий розділ — «Розкриття внеску III». Це допомагає зробити процес рецензування прозорішим: редактори, рецензенти й читачі бачать повну картину, без припущень і підозр.

GAIDeT також обговорюють на низці міжнародних платформ, зокрема в *Research Professional News (Clarivate)*, *Future Campus*, *Leiden Madtrics*, *Scholarly Kitchen* і *Times Higher Education* — виданнях, які активно формують наукову політику й стандарти у сфері вищої освіти.

В Україні GAIDeT також поступово входить у професійний обіг. Його обговорюють на спеціалізованих майданчиках — від Літньої школи «III + освіта + наука 2.0» під егідою Інноваційного університету до Українського форуму якості освіти (UQAF-2025), організованого НАЗЯВО. Деякі заклади вже почали впроваджувати GAIDeT у свої політики щодо використання III в освіті й науці. Серед них — Бердянський державний педагогічний університет і Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

Один із наступних кроків розвитку GAIDeT — упровадження інформації про використання генеративного III безпосередньо

в метадані наукових публікацій. Це дасть змогу зробити такі внески машиночитними: не лише помітними для читача, а й доступними для бібліометричних систем, репозитаріїв і пошукових сервісів. Для цього вже створено відповідну онтологію, й наразі тривають перші етапи її тестування.

Чому це важливо для всіх нас

На перший погляд, тема використання генеративного ШІ в науці може здаватися суто професійною — справою дослідників, рецензентів і редакторів. Але насправді вона стосується кожного. Від прозорості наукових практик залежать і довіра до підручників, і безпечність ліків, і надійність технологій, що входять у наше повсякденне життя.

GAIDeT пропонує інструмент, який допомагає не контролювати, а розуміти. Йдеться не про покарання за використання генеративного ШІ, а про створення умов, у яких прозорість є частиною нормальної наукової практики.

Для України це питання набуває ще більшого значення. Ми будемо відкритою та сучасною наукою, що прагне інтегруватись у світовий простір. І важливо, щоб вона асоціювалася не з обмеженнями чи недовірою, а з відповідальністю, гідністю та відкритістю.

Людина й машина вже працюють разом. Але ключова роль залишається за людиною — вона ухвалює рішення, відповідає за зміст і пояснює, як саме використовувала ШІ. GAIDeT дає для цього мову. І саме така відверта мова — перед колегами, читачами й суспільством — формує довіру до науки.

Сергій Назаровець, Яна Сичікова

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чому стаття вважається найважливішим аналітичним жанром? У чому її відмінність від інших жанрів, зокрема кореспонденції?
2. Як журналістові забезпечити переконливість статті? Які види доказів та прийоми аргументації можна використовувати (приклади, статистика, цитати експертів тощо)?
3. Проаналізуйте поняття «авторська позиція» в статті. Чим відрізняється об'єктивність від упередженості?

ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть приклади 2-3 статей в друкованих і мережевих медіа. Проаналізуйте їх.
2. Прочитайте подану статтю «Використання ІІІ в науці та освіті». Чи відображає вона суспільно важливу проблему? Поміркуйте, чи автори просто інформують про факти, чи ставлять питання, які потребують осмислення й рішень?
3. Знайдіть у цій статті аналіз причин, приклади міжнародних підходів, етичних аспектів, а також пропозиції щодо розробки правил і ролі наукової спільноти.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №18

РЕЦЕНЗІЯ ЯК ФОРМА АНАЛІЗУ ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ

КОНСПЕКТ

Рецензія — це аналітичний жанр журналістики, який вирізняється тим, що об'єктом аналізу є вже відображена в іншому творі дійсність. Це відгук на твір літератури, мистецтва, науки тощо. Автор рецензії аналізує і дає оцінку як змісту, так і формі твору.

Зміст. У рецензії зазвичай міститься базова інформація про твір (назва, автор, жанр, коли і де опубліковано чи представлено), виклад задуму автора твору або його стислий зміст (без надмірної ілюстративності, без детального переказу). Основна частина рецензії — це аналіз: огляд теми і проблематики, розбір його структури, образів, стилю, актуальності. Рецензент відзначає сильні та слабкі сторони: що вдалося автору твору, а що ні, яка його значимість для читачів або суспільства. Наприкінці є висновок та загальна оцінка (позитивна, негативна чи змішана), інколи — рекомендація читачам (чи варто ознайомитися з твором).

Види. Рецензії бувають на книги (літературна рецензія), на фільми, вистави (мистецька рецензія), на наукові роботи, статті (наукова рецензія) тощо. Стиль рецензії може коливатися від науково-аналітичного (наприклад, при оцінюванні дослідження) до образно-публіцистичного (при рецензуванні роману чи фільму). В усіх випадках рецензія повинна бути об'єктивною настільки, наскільки це можливо: критику чи похвалу варто аргументувати конкретними прикладами.

Рецензії в медіа виконують як мінімум подвійну роль. З одного боку, вони орієнтують аудиторію в інформаційному та куль-

турному просторі (підказують, на що варто звернути увагу: яку книгу почитати, який фільм переглянути, а що можна проігнорувати). З іншого боку, вони стимулюють критичне мислення, дискусії щодо якості та правдивості відображення дійсності в різних творах.

ПРИКЛАД РЕЦЕНЗІЇ

«Суспільне. Культура» (4 вересня 2023)

Найдорожчий український фільм та масштабний екшн — чи виправдав «Довбуш» очікування глядачів?

24 серпня в український прокат вийшов фільм «Довбуш» — найдорожча стрічка часів незалежної України, бюджет якої становить понад 120 млн гривень. Робота над проектом розтягнулася на п'ять років, а прем'єра була перенесена з 2022 року на 2023-й через повномасштабне вторгнення.

У 1960 році на кіностудії Олександра Довженка створили українсько-радянський фільм «Олекса Довбуш» — першу відому екранізацію життя та пригод українського опришка. Станом на 2023 рік повну 91-хвилинну україномовну версію стрічки (яка на 15 хвилин довша від цензурованої російськомовної) так і не було оцифровано та оприлюднено.

Майже 60 років потому, у 2018 році, українське кіно відзначилося новою спробою розповісти історію Довбуша. Цього разу у форматі екшн — з фільмом «Легенда Карпат», де головну роль зіграв Валерій Харчишин — соліст гурту «Друга ріка». Реакція критиків була переважно негативною, українські глядачі також не оцінили ватажка опришків у шкіряних ремнях. Не врятували навіть майже повністю оголені груди Марії Яремчук на постері — з бюджетом в 4,5 млн в українському

прокаті фільм зібрав 1,6 млн. Але у тому ж 2018 році розпочалися перші кроки роботи над «Довбушем» Олеся Саніна. Процес створення стрічки затягнувся на 5 років, адже переривався з різних причин: технічні особливості виробництва та карантинні обмеження.

У 2021 році команда нарешті підійшла до етапу фінальних зйомок. Безпосередньо знімальних днів було 108. Стрічку знімали на 50 природних та історичних локаціях, а в одній зі сцен залучили 498 акторів. Також для фільму створили масштабні реконструкції та відтворення оригінальних предметів XVIII століття. Ці фактори, а ще бюджет у 120 млн гривень роблять «Довбуша» найдорожчим та одним із наймасштабніших фільмів в історії українського кіно.

Чим цікава сучасна версія Довбуша?

Хоч «Довбуш» і присвячений історичній постаті та містить у своєму сюжетному підґрунті реальні події, все ж таки варто зважати на те, що стрічка це ігрова, а не документальна. Авторський задум явно тяжіє до масштабного пригодницького екшену, а не занурення в історичну достеменність кожного кроку Довбуша, тому й сприймати його варто відповідно.

Сюжет переносить глядачів у туманні Карпати на початку XVIII століття. Головним героєм, певна річ, є Олекса Довбуш. Молодий гуцул, який постає проти польських панів та прагне помститися їм за вбивство батьків. У стрічці персонаж Олекси зображений ідеалістично. Він стандартний герой-протагоніст, який має чіткий моральний компас, золоте серце та благородні переконання. Хочє свободи та справедливості для людей і своєї родини, і загалом є втіленням таких собі лицарських чеснот (тільки замість блискучих обладунків — вовняний кожух). Сергій Стрельников у ролі Олекси виглядає органічно, при погляді на нього не виникає жодних сумнівів стосовно шляхетності його героя.

На противагу Олексі фільм знайомить глядачів з іншим з братів Довбушів — Іваном. Цей персонаж стає одним із найкращих персонажів стрічки. Враховуючи, що прізвище Довбуша асоціюється в українській публіки переважно з постаттю Олексі (саме його діти вивчають у школі), може додати погляд на історію героя з нової перспективи — рішення свіже та креативне. До того ж сам персонаж Івана є вкрай харизматичним. На відміну від головного героя його погляди не настільки великодушні, мотиви корисливі, і сам він, фактично, ніби ходить по лезу ножа з викарбуваними іменами. За ним цікаво спостерігати, своїм перформансом Олексій Гнатковський захоплює глядачів, а неоднозначність характеру героя змушує з цікавістю гадати про його наступний крок. Різниця характерів створює захопливу динаміку між братами, як персонажі вони цілісні самі по собі, але коли опиняються в одному просторі — глядачі автоматично готуються до чогось цікавого.

Якими є жіночі ролі у «чоловічому» фільмі?

Якщо з пропрацюванням чоловічих образів автори фільму проблем не мають, то жіночим постатям пощастило менше. Марічка — одна із центральних персонажів фільму. Вона є коханою Олексі Довбуша, і це, власне, все, що про неї можна сказати. Її обличчя, обрамлене білим цвітінням безтурботного минулого, часто приходиться йому уві сні, розчиняючись у відлунні її голосу.

Безперечно, сцени з участю Марічки зняті естетично (як і вся стрічка). Прикро, що її сюжетна функція обмежується застарілими для жіночих персонажів штампами — та, що надихає, або та, яку треба рятувати. Причому таланту Дарії Плахтій, яка є виконавицею ролі, явно вистачає на більше, ніж романтично-змучене обличчя та трагічний біг через поле. Насправді її захоплива акторська гра повністю перекриває плаский характер персонажки та додає їй глибини й чарівності.

«Довбуш» дарує українським глядачам якісний масштабний екшн про національного героя, що наповнений цікавими чоловічими героями, але геть нівелює жіночих. У стрічці також присутня інша персонажка — княгиня Яблунівська, але її героїня більше слугує сюжетним інструментом. Виокремити якісь конкретні риси її характеру важко. Вочевидь, щоб побачити на екрані складну жіночну персонажку, ще й у яскравому історичному сетингу, українській публіці доведеться почекати.

Більшість героїв «Довбуша» — досить однозначні. Що дивно, адже у сценарії є вже вищезгаданий Іван Довбуш, якому цікавого характеру хоч відбавляй. Не ясно, чому маючи хист до створення різнобічних персонажів, сценаристи вирішили зобразити більшість героїв вкрай однотипно: поляки — стереотипно зрадливі, боягузливі та безчесні, жінки — пасивні та можуть розкритися тільки через чоловіків. Опришки у цій історії — напевно, єдині колоритні персонажі. Що непогано, але, бачачи потенціал авторів, важко зрозуміти, чому вони обрали формат спрощення героїв замість заглиблення у їхні характери.

Національний герой у час війни

*Сюжет розказаний динамічно, на початку навіть занадто — різкі стрибки флешбеками та шматками у часі змішуються в один пласт подій, де все відбувається одночасно. З режисерського погляду, прийом яскравий та захопливий, але на рівні оповіді вхопити сюжетні лінії стає важкувато. Згодом наратив вирівнюється, емоційне підключення до героїв спрацьовує і глядачі опиняються у захопливій пригоді серед карпатських лісів, з елементами гумору та режисерськими прийомами кримінальних стрічок Гая Річі (у фільмі буквально звучить музичний супровід, який своїми мотивами дуже близько нагадує композицію *Growing Up Londinium*, яка стала частиною саундтреку «Меча Короля Артура»). Такий вибір акцентів є незвичним, але від цього не менш блискучим для українського кіно: ство-*

рити історію про національного героя, яка містить історичне тло, але при цьому є динамічною та осучасненою.

Хоч «Довбуш» і несе важливий посил про захист народу та українську ідентичність, фільм не ставиться до себе надто серйозно, від чого тільки виграє. Схожу стилістику мала інша українська стрічка — «Безславні кріпаки», яка гралася з образом Тараса Шевченка та його «монументальністю». У цьому фільмі також знімався Стрельников (Олекса Довбуш) у ролі благородного самурая, тож цілком можливо, що через десятки років українські глядачі дивитимуться ретроспективу його фільмів в історичному контексті.

Візуально у стрічці вистачає заявленої епічності та видовищності. Вона проявляється не тільки у колоритних локаціях та розкішних костюмах, а й в увазі до деталей. Відчувається, що над кожним кадром пророблена кропітка робота, що нічого не з'являється на екрані «просто тому що так сталося».

У контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну значущість фільму зростає в рази (що зараз актуально для творів будь-якої сфери українського мистецтва). Перегляд яскраво екранізованої легенди про українського героя, який бореться за незалежність своїх людей проти загарбників, безсумнівно, викликає велику палітру емоцій в умовах сьогодення.

Дивлячись фільм «Довбуш», можна без сумніву сказати, що кожна частина була пропрацьована. Це і динамічний монтаж, і доречний музичний супровід, і деталізовані костюми, і приємні акторські перформанси, а також візуальне оформлення та режисерський підхід. Хоча зараз неясно, коли ще українська аудиторія побачить стрічку подібного масштабу, тому тішить те, що в доробку українського кіно тепер є «Довбуш».

Альона Шилова

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чому рецензію називають єдиним жанром, що аналізує «вже відображену дійсність»? Що мають на увазі під цим висловом?
2. Які складові частини повинна містити якісна рецензія? Що в ній обов'язково треба подати (дані про твір, аналіз, оцінку), а чого варто уникати (занадто детального переказу сюжету тощо)?
3. Якими критеріями керується рецензент при оцінці твору (наприклад, актуальність теми, оригінальність, майстерність автора, вплив на аудиторію)?

ЗАВДАННЯ

1. Оберіть предмет для рецензії, наприклад, книгу чи фільм, який ви нещодавно прочитали/переглянули. Складіть план рецензії: випишіть основні моменти, про які варто згадати (інформація про твір, головна тема, що сподобалося, що ні, висновок).

Напишіть короткий фрагмент рецензії (5–7 речень) на обраний вами твір, в якому ви даєте оцінку одному аспекту твору: сюжету, головному персонажеві або достовірності викладених фактів. Постарайтеся висловити і проаргументувати свою думку.

Уявіть ситуацію: після публікації вашої рецензії автор твору не погодився з вашою оцінкою. Як ви б аргументовано захистили свою позицію? Напишіть можливу коротку відповідь автору, де поясніть, на підставі чого ви зробили такі висновки у рецензії.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №19

КОМЕНТАР. ОГЛЯД. ЛИСТ. ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

КОНСПЕКТ

Коментар — це оперативний аналітичний жанр, у якому компетентний журналіст пояснює сутність події, виражає думку щодо неї. Коментарі зазвичай невеликі за обсягом і публікуються невдовзі після події. Особливість: наявність приводу (конкретної новини) та тлумачення цього приводу. Автор надає контекст, нагадує передісторію, аналізує можливі наслідки, висловлює власне бачення ситуації.

Огляд — жанр, що полягає в узагальненні та аналізі низки подій або фактів за визначений період чи у певній сфері. Наприклад, огляд новин тижня, огляд спортивних подій, економічний огляд. Журналіст відбирає головне з масиву інформації, групує матеріал за темами або хронологією і дає йому оцінку. Огляд містить елементи систематизації (що відбулося) та інтерпретації (чому це важливо, як пов'язані між собою події). Стиль огляду може бути довідково-інформативним або аналітично-коментуючим. В огляді важливо зберігати об'єктивність і логіку викладу, щоб читач отримав цілісну картину.

Лист як жанр журналістики характеризується прямим зверненням у другій особі, що додає тексту особистого, емоційного забарвлення. У листі журналіст може порушувати проблему або відгукуватися на якусь ситуацію, ведучи уявний діалог з адресатом. Цей жанр дозволяє комбінувати факти і риторичні прийоми: автор може ставити запитання адресату, апелювати до його совісті чи відповідальності, наводити аргументи, щоб переконати. Водночас лист повинен залишатися в рамках етики й

коректності, навіть якщо звернення критичне.

Журналістське розслідування — це складний аналітичний жанр, в якому журналіст досліджує важливу суспільну проблему, часто пов'язану з прихованими порушеннями чи зловживаннями. Предметом журналістського розслідування зазвичай є якесь негативне явище (корупція, злочин, махінація), а його метою — виявлення прихованих причин та фактів, доведення їх до відома громадськості.

Розслідування вимагає глибокого пошуку інформації: аналіз документів, багаторазові інтерв'ю, робота з джерелами, можливо, втаємничена діяльність (наприклад, використання прихованої камери). Структура розслідування часто наративна: журналіст описує хід пошуку доказів, крок за кроком розкриваючи матеріал. В кінці — висновки про масштаби і значення виявленого. Розслідування повинно бути бездоганно фактологічно підтвердженим, адже його публікація може мати юридичні наслідки.

ПРИКЛАД КОМЕНТАРЯ

«Громадське» (22 вересня 2025)

Як нові правила вступу до польських вишів залишили українських абітурієнтів за бортом

Рішення Міністерства науки та вищої освіти Польщі про запровадження обов'язкового сертифіката рівня B2 з польської мови з 1 серпня 2025 року стало несподіванкою для багатьох абітурієнтів, адже дізналися вони про це вже під час вступної кампанії. Згідно з ухвалою від 23 серпня 2025 року, іноземні

студенти, які планують навчатися в польських університетах, тепер мають пред'явити офіційний мовний сертифікат. Водночас результати внутрішніх мовних іспитів, які раніше проводили самі виші або інші навчальні центри, більше не визнаються.

Холодний душ для абітурієнтів

Цьогорічні абітурієнти були налаштовані на правила, які існували раніше. Для вступу було достатньо підтвердити знання мови на рівні B1 або скласти внутрішній університетський іспит. Тепер цієї опції більше немає.

Університети Польщі так само зненацька опинилися перед фактом рішення Міністерства освіти. Багато з них були змушені буквально за кілька тижнів переписати умови вступу, оновити сайти та повідомити про це кандидатів. Сама вступна кампанія до польських вишів тривала з червня до середини серпня.

Тисячі дітей і батьків, які готувалися саме до B1, раптово опинилися в ситуації, коли вся їхня підготовка була просто знецінена. Адже рівень B1 у володінні мовою означає здатність підтримувати розмову на знайомі теми, розуміти основний зміст текстів і висловлювати свої думки простими словами. Водночас B2 — це вже вільне й спонтанне спілкування на різні теми, розуміння складних і абстрактних текстів, уміння аргументувати позицію та користуватися мовою в навчанні чи професійній діяльності. Тобто якщо B1 — це «базова комунікація», то B2 робить мову по-справжньому інструментом для глибокого і гнучкого самовираження. Для досягнення рівня B2 у польській мові, залежно від інтенсивності занять та індивідуальних здібностей, зазвичай потрібно близько 600–800 годин навчання. Для більшості школярів перехід від B1 до B2 — це щонайменше 2–3 місяці додаткових занять. Але часу вже немає.

Що кажуть у МОН Польщі та університетах

8 серпня 2025 року Міністерство науки та вищої освіти Польщі опублікувало офіційний комунікат у відповідь на численні запити університетів. У документі закріплені єдині правила для всіх закладів:

- іноземні абітурієнти зобов'язані підтвердити знання польської мови на рівні, що є не нижчим за B2;

- перевірка рівня відбувається лише на основі документів, перелічених у розпорядженні міністра. Нові вимоги до знання мови

Відтепер жодні сертифікати приватних українських мовних шкіл, курсів та навіть іспити в самому університеті визнаватися не будуть! МОН Польщі вимагатиме:

- державний сертифікат з польської мови як іноземної (Państwowy Certyfikat Znajomości Języka Polskiego jako Obcego);

- сертифікати TELC або ECL (European Consortium for the Certificate of Attainment in Modern Languages).

Бюрократія має дедлайни

Найближчий державний іспит на сертифікат TELC був 29 серпня. До нього спеціально не готувався жоден український абітурієнт, адже це підтвердження знання мови на рівні B2, а всі українські діти фіналізували своє навчання цього року на рівні B1, відповідно до старих правил вступу.

А додайте сюди ще апостили, переклади, медичні довідки та обов'язкову оплату іспиту розміром 90 євро — і стане зрозуміло: цей бюрократичний пазл скласти було неможливо.

Наступний шанс скласти державний іспит з мови буде лише 15–16 листопада 2025 року. До нього треба встигнути підтягнути мову! І звісно, за умови успішного складання на рівень B2 абітурієнт, отримавши сертифікат, може вступати лише наступного року — 2026-го.

Реакція університетів

Представники польських вишів визнають, що нововведення

стало викликом і для студентів, і для самих закладів.

Денис Мірошніков, керівник відділу рекрутації та уповноважений ректора з питань східного партнерства в Академії прикладних наук ім. Вінченца Поля в Любліні (*Akademia Nauk Stosowanych Wincentego Pola w Lublinie*), зазначає: «Згідно з розпорядженням міністра науки та освіти Польщі від 30 липня, зміни набирають чинності з 1 серпня 2025 року та є обов'язковими для всіх майбутніх вступних кампаній».

Він додає, що абітурієнти можуть обрати різні варіанти підтвердження мовної компетенції: державний сертифікат B2 чи, наприклад, сертифікат TELC. В академії вже є можливість скласти державний іспит, а в майбутньому планується акредитація для TELC.

Університет SWPS створив окремий розділ на своєму сайті, де детально описав нові умови вступу для іноземців. Там наголошено, що сертифікат рівня B2 — обов'язковий, а також наведено перелік документів, які визнаються.

Ягеллонський університет у Кракові у вкладці «Зміни у вступі для іноземців» прямо вказує: для тих, хто хоче навчатися польською, з 1 серпня 2025 року потрібен сертифікат рівня B2. У цьому самому розділі подано перелік документів, визначених міністерською постановою, а також інформацію про можливість попередньої оцінки мовних навичок під час інтерв'ю.

Неоднозначність і складність нових правил відзначають і фахівці освітньої сфери.

Так, Анастасія Хованяк, очільниця освітніх закладів у Кракові та Львові, так пояснює цю ситуацію: «Це дуже складна ситуація, вона стосується не лише українців, а всіх іноземців. Це європейська тенденція, спрямована на зменшення нелегальної міграції. Мовляв, деякі люди з Азії чи Африки отримують студентську візу, а далі просто зникають у Шенгені. Але на жаль, основний удар припав на тих, хто дійсно хоче навчатися.

Університети теж були шоковані, коли цей проєкт з'явився, адже фактично за один день вони втратили можливість самостійно перевіряти знання мови».

Кому це вигідно

Зрозуміти логіку міністерства можна: Польща прагне, аби іноземні студенти вчилися, а не лише були у списках. Рівень B2 гарантує, що студент зможе слухати лекції, писати роботи та складати іспити без перекладача. Та є вагоме «але»: упродовж багатьох років українські абітурієнти розпочинали навчання в польських вишах з рівнем знання мови B1 і цілком швидко вливались як у студентську спільноту, так і в навчальний процес. Ба більше, не можна не відзначити факт досить сильної освітньої підготовки наших абітурієнтів. Часто українські студенти в університетах Польщі випереджають за рівнем знань місцеву молоддь. Тож коли країна, що приймає найбільшу кількість українських студентів у ЄС, змінює правила «з коліс», це створює кризу. Адже варто розуміти, що на кінець 2023–2024 навчального року в польських університетах навчалось загалом 102,7 тисячі іноземних студентів. Зокрема, кількість студентів з України становила 45,5 тисячі, майже 45% від загальної кількості іноземних студентів у Польщі.

І першими постраждали діти, які чесно готувалися, але швидко, у моменті, звісно, не дотягнули до планки B2.

Нові правила — це така собі велика підніжка, реальний відсів для українських абітурієнтів. Частина з них буде змушена просто пропустити цей навчальний рік, витративши його на те, щоб підтягнути мову. Інші діти взагалі відмовляться від Польщі на користь Німеччини чи Чехії, де вимоги прозоріші й впроваджуються поступово.

Тут постає питання: чи вигідно це Польщі? Адже українські біженці лише у 2024 році забезпечили 2,7% ВВП країни, активно долучившись до ринку праці. Студенти теж підпрацю-

вують і не сидять на шийі пересічного польського платника податків. Залишається ще одне припущення щодо причин різкої зміни правил — гра політична.

**Іван Капелюшник,
співзасновник Українсько-польського центру освіти
«UniverPL»**

ПРИКЛАД ОГЛЯДУ

«Медіакритика» (12 березня 2024)

Що почитати: огляд 7-ми найякісніших онлайн-медіа за версією ІМІ

У сучасному цифровому світі, де інформація змінюється щохвилини, майже кожен має змогу створити новинний канал і швидко набрати аудиторію, знайти надійні джерела новин стає все більш важкою задачею.

Недобросовісні медіа, користуючись довірою читачів, часто маніпулюють інформацією, або й взагалі – поширюють недостовірні факти.

Читачам потрібно знати, що інформація, яку вони отримують, є об'єктивною, достовірною та збалансованою. Саме тому сьогодні ми розглянемо п'ять найякісніших онлайн медіа, які за-слуговують на увагу своїх читачів за версією ІМІ – Інституту масової інформації. Як вказано в результатах дослідження ІМІ, рівень дотримання професійних журналістських стандартів у виданнях становить близько 95%. Отже, розглянемо їх детальніше.

1. «Суспільне»

«Суспільне» – це державна медіаорганізація, яка має на меті

забезпечення об'єктивної та достовірної інформації для українців. Засноване в 2015 році. Мета «Суспільного» – побудувати медіа, якому довіряють українці. І, згідно з дослідженнями ІМІ, «Суспільне» впевнено рухається до цього, а також цінує свою репутацію.

До речі, серед суспільних мовників – український наймолодший. Найстаршому, британському «ВВС» – 102 роки.

2. «Громадське»

Засноване у 2013 році групою журналістів, які транслювали події Революції гідності. Медіа позиціонує себе як незалежна онлайн-платформа для пошуку рішень і висвітлення проблем. Також, як вказано на сайті видання, вони не мають власників і працюють лише в інтересах суспільства. Активна взаємодія медіа з читачами – організація громадських обговорень, де кожен може вільно висловлювати свою думку, це одна з багатьох причин, чому «Громадському» довіряють

Цікаво, що «Громадське» отримує позитивну оцінку від ІМІ вже декілька років підряд – і відповідає всім критеріям якісного незалежного медіа.

3. «Ліга»

Онлайн медіа, що розпочало свою роботу з 1997 року. Завдання «Ліги» – розповідати про складні теми простими словами. Такий підхід дозволяє читачам легше розуміти усі суспільні та політичні процеси, що відбуваються в Україні та світі.

Увага медіа однаково зосереджена на усі сфери життя, зокрема на політику, економіку, культуру та спорт. Завдяки цьому їм вдається охопити та залучити більшу аудиторію.

4. «Українська правда»

Одне з найбільш відомих українських онлайн медіа, засноване журналістом Георгієм Гонгадзе у 2000 році. «Українська правда» має багато активних дочірніх проєктів, кожен з яких працює над незалежним висвітленням подій в Україні та світі.

Крім того, «Українська правда» відома своєю високою якістю журналістики та дотриманням етичних стандартів. Їхні матеріали часто є добре дослідженими та підкріпленими фактами, що додає їм авторитетності серед читачів.

5. «Укрінформ»

Національне інформаційне агентство України, засноване в 1918 році. Медіа має велику історію змін та переформувань, але від свого створення та до сьогодні продовжує публікувати якісні новинні матеріали. Як зазначено на сайті «Укрінформ», щодня медіа публікує понад 300 новин. Незважаючи на велику кількість інформаційного матеріалу, медіа залишається однією з найякісніших медіа платформ.

6. ZN.ua

«Дзеркало тижня» – це медіа, що спеціалізується на створенні аналітичних матеріалів. Засновано у 1994, проте українська мова з'явилась на медіа лише з 2002 року, до цього – основною була російська. Тим не менш, медіа здобуло багато нагород за журналістську діяльність, таких як «Золоте перо». Всеукраїнський щорічний конкурс ЗМІ, «Всенародне визнання». Всеукраїнський фестиваль журналістики, та інші. Як і більшість медіа з цього списку, «Дзеркало тижня» неодноразово потрапляє до «білого списку» українських медіа за версією ІМІ.

7. “Бабель”

«Мене завжди цікавить – як і чому» гасло онлайн-медіа «Бабель» – заснованого в 2018 році. «Бабель» позиціонується як суспільно-політичне видання, що пише про культуру, політику та суспільство. Основний прибуток медіа – підтримка міжнародних донорів, зокрема USAID.

До речі, медіа «Бабель», незважаючи на свій доволі юний вік серед інших видань, пройшло доволі складний шлях від створення до закриття, а згодом – перезапуску. Цікаво, що медіа одне з небагатьох, що перестали використовувати російську мову на

сайті після повномасштабного вторгнення.

Якість та достовірність інформації, що подається в медіа завжди була важливим критерієм, який впливав на відгуки про те чи інше видання. А після початку повномасштабного вторгнення питання достовірності та дотримання журналістських стандартів стоїть гостріше, ніж будь-коли. І якщо раніше недостовірність в публікаціях – це ймовірність отримати негативну оцінку, то зараз – загроза репутації та існування медіа. Читайтемо якісне!

Наталія Каплун

ПРИКЛАД ЖУРНАЛІСТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

«Українська правда» (09 листопада 2011)
Тємниці «Межигір'я». Розкіш султана

[https://www.pravda.com.ua/
articles/2011/11/09/6742106/](https://www.pravda.com.ua/articles/2011/11/09/6742106/)

Сергій Лещенко

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Коли варто підготувати коментар як жанр?
2. Жанрові особливості огляду.
3. Лист як журналістський жанр. У чому його сила і ризику? Чому пряме звернення може сильніше впливати на читача? Наведіть приклади ситуацій, коли формат відкритого листа є до речним.
4. Чим журналістське розслідування відрізняється від аналітичної статті на проблемну тему? Які етапи проходить журналіст-розслідувач (планування, збір доказів, перевірка фактів тощо)? Які етичні норми повинен при цьому дотримуватися?

ЗАВДАННЯ

1. Оберіть актуальну новину. Напишіть коментар до неї: поясніть її контекст або значення, висловіть свою оцінку чи прогноз розвитку ситуації.
2. Уявіть, що вам потрібно підготувати огляд подій тижня для молодіжного мережевого медіа вашого регіону. Складіть план такого огляду: виберіть 5 найважливіших, на вашу думку, новин тижня і визначте, в якому порядку ви їх подасте, як поєднаєте (за тематикою або хронологією), які короткі аналітичні коментарі додасте до кожної.
3. Знайдіть в медіа приклад журналістського розслідування.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №20

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД АНАЛІТИЧНИМИ ЖАНРАМИ

КОНСПЕКТ

Практичні поради й орієнтовний алгоритм для створення тексту в аналітичних жанрах

Підготовчий етап. Вибір теми і мети. Робота над будь-яким аналітичним матеріалом починається з чіткого визначення теми (про що писати) та мети (для чого писати). Журналіст має сформулювати проблему або питання, на яке шукатиме відповідь у матеріалі. Важливо переконатися, що тема актуальна і цікава аудиторії.

Збір інформації. Аналітичний жанр вимагає ретельного збору даних. Необхідно зібрати факти з різних джерел: статистику, документи, коментарі експертів, думки очевидців, історичні довідки. Журналіст працює з архівами, базами даних, проводить інтерв'ю, здійснює власні спостереження. Зібраний матеріал треба перевірити на достовірність, порівняти різні дані, щоб уникнути помилок.

Аналіз і відбір матеріалу. На цьому етапі журналіст осмислює інформацію: групує факти за смисловими блоками, виявляє тенденції, протиріччя, встановлює причинно-наслідкові зв'язки. Не все зібране піде до тексту: треба відсіяти зайве. Формулюється основна ідея (що саме автор хоче довести чи пояснити аналізом). Корисно скласти детальний план або структуру матеріалу, розподілити, які факти і аргументи будуть використані.

Написання тексту. Під час викладу матеріалу важливо дотримуватися логіки і ясності. Спочатку — вступ: коротко окресли-

ти проблему, зацікавити читача, пояснити, чому тема важлива. Далі основна частина: викладання фактів і їх аналізу. Варто чергувати фактичні дані з інтерпретаціями: спочатку факт або приклад, а потім пояснення його значення. Наприкінці — висновки: узагальнення, відповіді на поставлені у вступі питання, можливі рекомендації або прогноз. Авторська позиція може проглядати через аргументи й акценти, але пряма оцінка має бути аргументованою.

Перевірка та редагування. Після написання чернетки журналіст обов'язково її перевіряє.

1. Фактична точність: звірити цифри, імена, дати, цитати.
2. Логіка і структура: чи послідовно викладено думки, чи немає повторів або суперечностей.
3. Мова: виправити канцеляризми, складні довгі речення спростити, терміни пояснити, якщо потрібно. Переконатися, що заголовок відповідає суті матеріалу і привертає увагу. За можливості варто дати текст колезі або редактору для сторонньої оцінки, або хоча б самому зробити перерву і потім перечитати «свіжим поглядом».

У великих текстах дотримуйтеся принципу «одна думка — один абзац». Це полегшує сприйняття. За потреби користуйтеся підзаголовками для смислового розділення міні-тем.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Як правильно визначити тему і мету аналітичного матеріалу? Чому важливо окреслити проблему перед початком роботи?
2. Які джерела інформації є основними для аналітичних жанрів? Які труднощі можуть спіткати журналіста на етапі збору даних?

РОЗДІЛ 3

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №21

ПУБЛІЦИСТИКА ЯК ВИД ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

КОНСПЕКТ

Художньо-публіцистичні жанри журналістики поєднують у собі дві стихії: фактологічну та художньо-образну. Тексти базуються на реальних подіях і фактах, але водночас використовують засоби, притаманні художній літературі: сюжет, образність, емоційність, авторську розповідь. Головне — ефективно вирішити поставлені завдання впливу на аудиторію, поєднавши правдивість і образність. Художньо-публіцистичні жанри насамперед передають авторські враження від подій чи явищ, думки та роздуми щодо проблем.

На відміну від аналітичних жанрів, де акцент на логіці й фактах, у художньо-публіцистичних жанрах велике значення має індивідуальний стиль автора, його світогляд і талант оповідача. Журналіст виступає не тільки як аналітик, а і як письменник. Публіцистичний текст може мати експресивний характер: автор відверто висловлює свої переживання, використовує багатий словниковий запас, метафори, діалоги, портретні замальовки — усе, що зробить реальну історію живою та захопливою.

До художньо-публіцистичної групи жанрів належать:

- нарис;
- есе;
- памфлет;
- фейлетон.

Кожен із цих жанрів має свою специфіку. Спільне ж — це опора на факт і одночасно творче переосмислення дійсності. Публіцистичний текст часто будується навколо яскравих персонажів, образів або символів, через які автор передає ідеї.

Художньо-публіцистичні жанри вважаються складними у виконанні. Вони вимагають від журналіста не лише відмінного володіння словом, а й багатого життєвого досвіду, спостережливості, вміння зрозуміти психологію людей. Автор має право на творчу інтерпретацію: вибір деталей, композицію оповіді, інтонацію. Баланс між реальністю та творчим домислом — ключова риса публіцистичної творчості.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Як ви розумієте фразу «публіцистика як вид художньої творчості»?
2. Чому художньо-публіцистичні жанри вимагають від автора більшого творчого внеску? Які літературні засоби може використовувати журналіст у публіцистичному тексті?
3. Поняття «авторський стиль» у контексті публіцистики. Як особистість журналіста проявляється у його художньо-публіцистичних текстах? Чому для цих жанрів важливий життєвий досвід і світогляд автора?

ЗАВДАННЯ

1. Наведіть приклади тем або ситуацій, які, на вашу думку, краще висвітлити у художньо-публіцистичному жанрі, ніж у репортажі чи статті. Поясніть, чому саме ці теми вимагають об'язкового і особистісного підходу (можливо, через їхню емоційну складову, складність, неоднозначність тощо).

2. Спробуйте описати реальну подію з вашого життя двома способами: як інформаційну замітку та як публіцистичний міні-текст, використовуючи художні деталі. Порожнє місце нижче можна використати для виконання цього завдання :)

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №22

НАРИС ЯК ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ЖАНР

КОНСПЕКТ

Нарис — провідний жанр художньої публіцистики, що ґрунтується на правдивому матеріалі, але подається в образно-описовій формі. Тематика нарису надзвичайно широка: від долі окремої людини — до проблем життя цілої громади.

Основні різновиди нарисів:

- **портретний нарис** присвячений конкретній особистості; Журналіст детально змальовує характер, біографію героя, показує його через вчинки, оточення, думки. Мета — створити образ людини, показати, чим вона особлива, цікава або типова.
- **проблемний нарис** зосереджується на певній суспільній проблемі. Автор через конкретні приклади і героїв розкриває цю проблему, шукає причини та шляхи вирішення. Цей нарис близький до статті за тематикою, але подає матеріал через образи й історії.
- **подорожній нарис** побудований як розповідь про поїздку, подорож. Журналіст описує побачені місця, людей, пригоди, переплітаючи географічні та культурні факти зі своїми враженнями.
- **історико-біографічний нарис** розповідає про події минулого або історію життя людей, спираючись на документи, спогади, але в живій оповідній формі.

Композиція і стиль. Нарис, як правило, має яскравий початок, що привертає увагу (сильний образ, цікава життєва ситуація, інтрига). Розвиток сюжету нарису може нагадувати художнє оповідання: є зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка (не

обов'язково в строгих межах). Дуже важливі деталі: портретні штрихи героя, живі діалоги, описи атмосфери — все, що допомагає читачеві побачити і відчувати історію. Мова нарису образна, але зрозуміла, без надміру пафосу; часто використовується пряма мова героїв, щоб надати автентичності. Автор може писати від першої особи (особливо в дорожніх нарисах) або від третьої.

Правдивість і вигадка. У нarisі абсолютно всі події та персонажі реальні (не вигадані), але автор відбирає факти і епізоди, komponуючи їх як письменник. Допускається певна літературна обробка: наприклад, відтворення діалогів з пам'яті, узагальнення кількох реальних осіб в один характер (за умови, що це етично і не спотворює суті). Натомість не можна додавати вигаданих подій чи приписувати героям того, чого не було. Довіра читача тримається на усвідомленні, що все описане — правда життя, просто подана яскраво.

ПРИКЛАД ПОРТРЕТНОГО НАРИСУ

«Експрес» (25 червня 2024)

Поет, що жив у ритмі Всесвіту: Антонич

«Захоплений поганин завжди, поет весняного похмілля», — писав про себе один із найзагадковіших українських письменників ХХ століття. Його ім'я повернулося до читачів останніми десятиліттями. Богдана-Ігоря Антонича називають філософом-модерністом, язичником і християнином у поезії. Народившись на Лемківщині, живучи у часи польської держави, яка обмежувала доступ до знань українцям, Богдан-Ігор постав як незбагненний новітній співець України, її краси і духовності.

Дитинство Богдана минало в селі Новиця, що на Лемківщині.

Батько був місцевим священником, а мати Ольга Волошинович — родовитою попівною. Тож можна припустити, що єдиний син подружжя зростав у любові й опіці. Справжнє прізвище священника — Кіт, його він змінив на Антонич ще до народження сина.

За спогадами Богданової няньки, хлопчик змалечку тягнувся до знань та поезії. Вона читала йому вірші, які той уважно слухав, просив прочитати ще та рецитував напам'ять. Богдан-Ігор міг годинами просиджувати у батьківській бібліотеці, гортаючи сторінки, розглядаючи ілюстрації. Через слабке здоров'я початкову освіту здобував удома. З дитинства хлопець ріс серед карпатських гір, природи, напоєної чистим повітрям, любив спостерігати за польотом птахів, бігом хмаринок по небу. Усі свої враження згодом він викладе у геніальних віршах.

Майбутня наречена поета, Ольга Олійник, залишила багато спогадів про нього. Вона характеризує батьків поета як добрих і чесних людей. «Жили погідно, правдивим щастям для них був єдиний син. До речі, варто згадати, як батьки Богдана оповідали мені про його дитячі літа. Не належав він до «чудесних» дітей, хоч вірші укладав вже дитиною. Велика заслуга в цьому няні (це була молода дівчина, не пам'ятаю її імені), яка дуже любила «вірші» і часто читала дитині, а багато поезій Шевченка знала напам'ять. Співала залюбки пісні, яких знала без ліку, і чудово оповідала казки. Може, тому й малого хлопчика незмірно цікавило усе, що діялось за вікном. А там... шумлять дерева, співають пташки, шумить зелень».

У 1914 році, коли вибухнула Перша світова війна, Лемківщина перетворилася на арену бойових дій між австро-угорською і російською арміями. Родина Антоничів змушена на рік виїхати до Відня — столиці Австро-Угорщини. Там сталася пригода, яка давалася взнаки протягом усього життя. Гуляючи з матір'ю в парку, Богдан загубився, але сам знайшов дорогу до-

дому, заледве уникаючи загибелі під колесами автомобілів.

Після відступу російських військ родина повернулася додому, але вже за кілька років їх спіткала нова біда. Антонича-батька заарештували за проукраїнську позицію. Рятуючись від польських репресій, мати зі сином вирушила до свого брата в Чехословаччину. У 1920 — 1928 роках Антонич здобував середню освіту в класичній гімназії міста Сянок. Основну увагу там приділяли вивченню латини, грецької, німецької, польської мов. Богдан-Ігор був одним із найкращих учнів, учився тільки на «добре» і «дуже добре».

Після закінчення гімназії Богдан-Ігор восени вступив до Львівського університету на філологію. У той час це був справжній центр науки. Там навчався Іван Франко, викладав професор Михайло Грушевський. Але це все залишилося в минулому, у роки студіювання хлопця не було жодного професора-українця.

В університеті Богдан знову проявив свої найкращі здібності. Про любов Антонича до книжки згадувала Ольга Олійник: «В тому часі [гімназійнім] багато читає і призбирує вже чималу бібліотеку. Не було для нього більшої приємності, як нова, добра книжка. Не пропускає жодної нагоди, щоб її придбати. Обертає всі гроші, що їх одержує від батьків — як студент на свої витрати, як поет — гонорари, що їх вряди-годи дістає за свої твори, зрікається багато дечого, а може навіть і всього задля книжки».

Йосип Шемлей, лектор української мови у Львівському університеті, який працював асистентом професора Я. Янува, згадував: «Що це за студент сліпає раз-у-раз над «Словником Грінченка»? Використовує час, коли в робітні немає слів нікого, і з великою запопадливістю та з поспіхом, як той селянин, що копає восени картоплю, щоб її засуха зібрати, виписує потрібне собі у зшиток? Просить дозволу — користати поза приписаними годинами, називає себе «Антонич».

Саме у студентські часи Антонич заявляє про себе як про поета непересічного обдарування. Він активно спілкується з різними людьми, які займаються культурною діяльністю, та здобуває авторитет і повагу. Майбутній письменник виявляв особливе зацікавлення українською мовою і літературою (пізніше цілеспрямовано студіював українську літературну мову, нею писав свої вірші та інші твори), а проте для навчання він обрав славістику.

Опубліковані спогади про письменника засвідчують: крім успішного навчання на славистиці (гуманітарний факультет), він брав активну участь у роботі гуртка українців. Цей гурток збирав усю тодішню творчу, національно орієнтовану молодь. Обговорювали проблеми літератури та мистецтва, виступали з рефератами, читали власні твори.

У 1933-му Богдан-Ігор закінчив університет і тоді ж став членом Асоціації Незалежних Українських Митців. Його стаття «Національне мистецтво» стала творчою програмою, якій він був вірний до самої смерті. Вона дивує надзвичайно сучасним баченням провідних проблем мистецтва і не має аналогів у нашому літературознавстві.

Членкиня гуртка Катря Матейко так описувала Антонича: «Все елегантно по-модному одягнений в ясних костюмах. Був середнього росту, синьоокий, темноволосий і короткозорий. Ходив в окулярах. Був лагідний, спокійний, мовчазний, не любив гуртів, держався вбільшості самотньо».

Перший свій вірш поет опублікував 1931 року в пластовому журналі «Вогні». Виступав з доповідями про українську та чужі літератури, робив переклади, писав рецензії, публікував сатиричні фейлетони та пародії, у яких виявив гостру дотепність. Вів літературну хроніку в часописі «Дажбог».

1934 рік був позначений ще однією подією. Богдан-Ігор Антонич видав другу ліричну збірку – «Три перстені». Вона поста-

вила автора на один щабель із видатними західноукраїнськими митцями. Сама збірка була наповнена зрілою філософією автора, водночас поєднувала в собі юнацьку безпосередність закоханого у життя героя. Багатогранність поетичного слова принесла авторові визнання, захоплення й премію Товариства українських письменників та журналістів імені Івана Франка.

Антонич пробував свої сили й у прозі та драматургії. Залишилася незакінчена новела «Три мандоліни» та великий фрагмент повісті, що мала називатися «На другому березі». Він склав лібрето до опери «Довбуш», що її мав написати Антін Рудницький.

За чотири роки активного творчого життя він підготував до друку чотири збірки, пробував себе у прозі. Антонич також малював, грав на скрипці і komponував музику, мріяв бути композитором. Ці галузі мистецтва, особливо малярство, дуже вплинули на його лірику.

Музою Богдана-Ігоря Антонича була наречена Ольга Олійник. Та до весілля так і не дійшло. Батьки Антонича не були прихильні до дівчини. Причина проста і стара як світ — бідна. А ще втрутився фатум...

На початку червня 1937-го самопочуття Антонича стало різко погіршуватися. З'явилися болі в животі, але Богдан-Ігор все відкладав візит до лікаря. І вже коли біль став нестерпним, 27-літнього чоловіка відвезли до лікарні, там у нього діагностували запалення черевного відростка, іншими словами — апендицит. Потрібна була термінова операція, але вагання молодого поета мало трагічні наслідки.

Помер Антонич у розквіті сил на 28-му році життя. Після перенесеного апендициту та запалення легень перевтомлене тривалою гарячкою серце не витримало. Похований Богдан-Ігор Антонич у Львові, на Янівському цвинтарі.

Марія Костецька

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Що таке нарис і які теми він охоплює?
2. Назвіть основні різновиди нарису. Чим вони відрізняються? Наприклад, які особливості портретного нарису порівняно з проблемним? Яких різних підходів вимагають від журналіста ці жанрові форми?
3. Які художні прийоми найчастіше використовуються в нарисі? Подумайте про роль деталей, діалогів, описів природи чи інтер'єру, внутрішніх монологів героя. Як ці елементи впливають на сприйняття твору читачем?
4. Як забезпечити достовірність нарису? Де межа між художнім переосмисленням і фактичною неточністю? Чому важливо зберігати довіру читача в публіцистиці?

ЗАВДАННЯ

1. Підготуйте портретний нарис про цікаву особистість. Складіть список фактів і матеріалів, які вам потрібні для написання задуманого нарису. Наприклад: провести інтерв'ю з героєм або очевидцями, побувати на потрібних локаціях, знайти документи чи фото, дізнатися думки інших про героя.

Продумайте, які деталі можуть стати яскравими деталями в тексті (наприклад, особлива риса зовнішності героя, показова сцена з його життя тощо).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №23

ЕСЕ. ПІДГОТОВКА ВЛАСНОГО ТЕКСТУ

КОНСПЕКТ

Есе — жанр публіцистики, у якому автор суб'єктивно трактує певну тему, проблему чи явище, демонструючи яскраво індивідуальний підхід. Есе відрізняється доволі вільною композицією: це може бути роздум без чітко визначеної структури, де на перший план виходять думки, почуття і асоціації автора. У журналістиці есе часто використовують для висвітлення філософських, морально-етичних чи культурних тем, які не мають однозначних відповідей.

Стиль і мова зазвичай відзначаються образністю, афористичністю, інколи парадоксальністю. Автор есе звертається безпосередньо до читача, може використовувати риторичні питання, вигуки, різні стилістичні прийоми, аби донести свою думку. Допускається «я-форма» оповіді — особистий тон оповідача, який робить текст більш інтимним, довірливим. Незважаючи на суб'єктивність, есе повинно мати внутрішню єдність: всі роздуми мають крутитися навколо заявленої теми, підводити до якогось висновку або нової ідеї, навіть якщо ця ідея залишається відкритим запитанням.

Практичні поради для підготовки есе

Робота над есе починається з пошуку оригінальної ідеї або незвичного кута зору. Важливо обрати тему, яка хвилює особисто вас, бо есе — це відверта розмова автора із самим собою і з читачем. Перед написанням корисно занотувати хаотичні думки, асоціації з темою, можливо, згадати історії чи прочитані цитати, пов'язані з нею. Далі — спробувати сформулювати ключову

тезу або питання есе. Строгого плану може не бути, але варто продумати хоча б приблизний напрям думки: чим почнете, якими прикладами чи аргументами підкріпите роздуми, чим закінчите.

Власний текст та самовираження. В основі есе не стільки подія, як у малюнку, і не факти, як у статті, а саме особа автора, його внутрішній світ, рефлексія. Тож, дозволяється і навіть заохочується оригінальність форми: можна почати з алегорії чи випадку з життя, можна будувати текст як діалог чи лист, можна змінювати тон від ліричного до іронічного. Головне — бути щирим і цікавим. Кліше і банальності є ворогами якісного есе.

Редагування есе. Хоч есе є вільним жанром, але під час редагування треба звернути увагу на логічність викладу (чи не збилися ви на зовсім сторонні теми) і на мовну виразність. Вилучіть зайве, що не працює на вашу основну думку. Переконайтеся, що фінал есе залишає враження: або чіткий підсумок, або сильне відкрите запитання, образ чи заклик, що «відгукується» в читача.

ПРИКЛАД ЕСЕ

«Українська правда» (15 листопада 2023)

Буде нам з тобою що згадати

Днями в США, де я зараз коротко перебуваю, в тісній письменницькій громаді мені випало пояснювати колезі, добрій американській романістці, що таке український День Гідності та Свободи, до якої нагоди він приурочений.

Так дивно знову проговорювати всю анатомію досвіду, який сьогодні є для тебе кістяком. Так незвично, що хтось, вияв-

ляється, може не знати про нього в усіх деталях і напівтонах.

Втім, це теж нормально, коли іншим людям достатньо самих себе, особливо якщо питання гідності й свободи є для них самоочевидним ще з часів Білля про права. Це ми, діти силоміць посаджених за залізну завісу батьків, звикли спраглише цікавитись зовнішнім світом, ніби торкаючись його і за своїх старших також.

Але й досі замало знаємо, треба сказати – і діалог з позиції активного слухача, що пізнає світ і людей, водночас розповідаючи про себе, мав би завжди бути нашим дієвим інструментом.

Отже, моє говоріння стало і черговим витверезінням від туманного зору, і гострим переживанням гордості, втрати й нашої самотності в тій великій історії, яка не вміщується в слова.

Кожна, зрештою, українська експлікація впродовж останніх десяти років є такою. Та щоразу найдовший посмак після таких пояснень – власний подив. Невже й справді за плечима вже ціле десятиріччя нової воєнної історії?

Досі з фотографічною точністю пам'ятається початок Революції гідності, ніби це було позавчора. Але й спільнота, схоже, таки подорослішала, стаючи, власне, спільнотою – хай ще досі не настільки, щоб убезпечитися від ціннісних розламин усередині й хитань зовні. І навіть у часі страшної війни можна залишатися людиною.

Останнє, щоправда, я знала й раніше. У нас же завжди була війна. Російська війна проти України в кожній із її багатолітніх фаз – це щоразу війна проти гідності.

Часто я думаю: як же жахливо наші батьки, діди, бабусі та прабабусі прожили одне тільки двадцяте століття. Цілком близькі, осяжні предки, не якісь далекі та абстрактні.

Дві світові війни й кілька менших, розчинення державності в окупації, розстріли, табори й заслання, залізна завіса, безпро-

світний совок, рухи опору, порятункові українськості в підпіллі. Те, що породжує страх і німоту. І над цим усім – великий голод, який гуде у кістках навіть нащадкам.

І щоразу наші кривні виборсувалися з цього мертвого м'яса історії. Не супергерої з мідними жилами, а звичайні чоловіки й жінки, надламані, та затяті. Вставали, хай вже й не щільною лавою, цілили якимось дивом, всупереч послідовному страшно-му нищенню, запереченню. Продерлися крізь криваві лабіринти, щоб народилися ми.

Але в чому сенс, що ними рухало? Списати все на видовий інстинкт виживання та розмноження, чисту біологію, неусвідомлене прагнення передати далі свій набір генів так легко не вийде.

Хоча б тому, що вороги і окупанти – за іронією світової історії, завжди ті самі – завжди безпомилково цілили найперше в елементарну людськість. Намагалися не лише позбавити нас державності й суб'єктності, але й довести до повного розлюднення, до геть тваринного стану, до бланкування й плазування, до комашиного виживання.

Після системних принижень, репресій, вигадливих катувань, голоду, за задумом, мало би лишатися поле тільки для низьких інстинктів.

Але щоразу потому хтось підводився на повен людський зріст. І ставалися як не селянські повстання під час Голодомору, які окупаційна влада називала «волинками», то Кенгірське чи Норильське повстання в концтаборах.

Щоразу на очах у всіх вставав хтось, хто проти диктатури. Хтось друкував на машинці сліпеньку копію забороненої української книжки, з ризиком отримати тюремний строк, і передавав далі, як скарб священного знання.

Хтось завжди найсильніше потребував правди. Такого було забагато, щоб вважати себе теперішніх просто рендомними

кольоровими фішками на мапі країни, просто нащадками тих, хто спромігся фізично вижити. Забагато кривавих земель, вогню, заліза, ідей та сенсів задіяно в цій видовій детермінації.

Відповідь із позицій теперішнього досвіду видається простою і страшною. Ми донесли нашу предківську кров аж сюди, щоб закінчити нашу вічну війну. І закінчити аж ніяк не сумнівним миром. Повернути собі історії – велику спільну й безліч менших, наповнених конкретними долями. Зробити остаточно незаперечною реальність всього українського. Чого би це не коштувало кожній окремо взятій людині.

І мені від цього дивовижно спокійно – ось що я тлумачу як свободу й гідність. Наче нарешті добре розчула те, що багато років говорили голоси з великої ночі за спиною.

Наших облич не вдалося стерти. Ми всі тут, ніхто ніколи звідси не відступить.

Пам'ятаю, як їх почали приносити з Інститутської. У розпачі клали на холодну київську землю, накривали прапорами, стояли над ними заніміло, розгублено, з горлами, стисненими металевими обручами неприйняття, заперечення. А їх і далі приносили, приносили, перших для нашого покоління спільних, усіхніх мертвих.

І соромно було, що це не ти. І дуже добре чути було в повітрі, як розсипається старий світ.

Ось покотилася із дзенькотом порожньої бляшанки стаття третя Конституції України, яку хтось чужий копнув ногою. Ось упало й розлетілося на дрібні уламки переконання, що місто є територією захисту, взаємної безпеки. Але вціліло знання, що так із нами не можна. Ми більші за безликі одиниці статистики, у нас є власні історії.

Це знання й повело далі. Воно змусило назвати імена загиблих, запам'ятати їхні обличчя. Воно й покликала до життя День

Гідності та Свободи – комеморацію чину, з яким мало що може стати до порівняння.

І тільки знову накочує хвиля подиву, коли доводиться пояснювати комусь зовні, що саме їх тоді вело вгору по Інститутській, назустріч гарантованим кулям.

Оце невидиме, інстинктивне, позаслівне проживання свободи як справжнього сенсу існування ще 1 грудня 2013 року, після кривавого розгону «студентського» Майдану вивело на вулиці мільйонні натовпи. І воно ж покликало навесні 2014 року людей підводитись і йти на фронт ледь не в домашніх спортивних штанях і гумових капцях.

І так само кличе зараз – із поправкою на те, що за десятиліття українське військо виросло в потужну силу, вишколену та озброєну, та найперше – об'єднану тією-таки ідеєю оборони української самості.

Це воно, це відчуття, дало людям сили йти з палицями, каменями або й голіруч назустріч російській бронетехніці на початку повномасштабного вторгнення. Воно мотивувало нас лишитися в охопленій війною країні й вцепитися за те, що кожен може зробити.

Розуміння того, що з нами так не можна, що наша історія про інше, щоразу достукувалося навіть до тих, хто вважав себе максимально далеким від великих суспільних переломів. Тож попри всі справедливі й гіркі питання, які ставимо одне одному всередині спільноти – ми знаємо, чому досі тут.

Серед моїх найулюбленіших речей у Лесі Українки – коротка поема «Королівна». У першій її частині героїня розмовляє зі своїм коханим, лицарем без статку, що помирає у власному ліжку від зброї зрадника. Він переймається, що королівна занастила себе через цей зв'язок і закликає мати гідність у жалобі, як і належить за статусом. Вона ж заперечує його

острахам, захищаючи власний вибір і свою внутрішню правду.

Друга частина – сцена прощання у церкві. Співає хор, натопом ідуть перешепти: ота «вінка втеряла» з покійним лицарем, ота бігла за ним босоніж і хапала за стремена. А біля труни стоїть королівна, і чорний серпанок на її обличчі не тремтить, і свічка в руці горить рівним вогнем.

У фіналі ж – королівський палац, де розлючений батько чекає доньку, аби проклясти за всю цю неприпустиму історію. Вона з'являється, стійка і сповнена гідності, готова до всього. І коли батько не витримує, тремтливим старечим голосом питає свою королівну, чи ж вона не стомилася, і припрошує сісти відпочити – вона раптом ламається й падає «як росиночка додолу».

Завжди звертаюся до цього тексту, думаючи й говорячи про спротив, уперту стійкість і глибоко захovanу вразливість, притаманні українським любовним історіям – та й взагалі усім визначальним етичним виборам. Тут вони схоплені тонко та об'ємно.

І зараз я із сумішшю болю й захвату спостерігаю за своїми близькими людьми, за друзями, колегами, які виходять у великий світ говорити про наші спільні рани, про наших усіхніх мертвих.

Сповнені відваги й гідності, з несхожими темпераментами, з дуже різною англійською, вони говорять і говорять, навіть коли горло перетискає – але ти помічаєш лише із внутрішньоукраїнським знанням: у цьому місці буде саме така секундна пауза.

У всіх них, у всіх нас майже не тремтять голоси. Чорний серпанок на наших обличчях не тремтить, свічки пам'яті горять у наших руках рівно. Ми маємо право на нашу пам'ять, і робота гідності полягає ще й у тому, щоби ця пам'ять, з усіма іменами та історіями, стала спільноєвропейською. Аби тільки не втомитися і не впасти росною під сонцем чиєїсь раптової

емпатії.

Власним приватним способом трансляції гідності назовні я обрала щирість і відвагу бути вразливою. Не дозволити війні заблокувати прагнення до близькості й відкритості. Не відштовхувати дорогих людей. Промовляти й писати так, як відчуваю, як проживаю, без лукавства, без міркувань користі й безпеки для себе. Заперечувати вголос або йти геть у ситуаціях, коли мій етичний компас показує в іншій бік.

Зрештою, цей текст дається мені важче, ніж навіть найскладніше говоріння для іноземної аудиторії. Бо відповідальніше.

Ми в Україні вже стільки сказали одне одному, стільки всього разом пережили, стільки здатні зчитати поміж словами. І, може, найцінніше, що можна зараз дати одне одному – це обіцянка бути свідком. Я стоятиму поруч, я візьму тебе за руку, коли стане темно. Скажу тобі про твою красу й силу, але й мовчки розкрию захисні обійми у хвилини вразливості.

Що би не сталося, я знатиму, хто ти насправді. І пам'ятатиму. Разом із тобою і тебе. Не тільки радісне й світле, бо нам випало пережити різне. Але пам'ятатиму живу людину, чие світло й пітьма були мені однаково близькими й важливими. Пам'ятатиму наші розмови й відчуття співприсутності. І як багато важила твоя поява у натовпі, як від неї засвічувалося повітря.

Пам'ятати любов і людяність – складний виклик у наші часи, але й велике благословення. Власне, це гідно.

Отож, я пам'ятаю розмову з близькою людиною про те, що українську метафізику, яка тримає нас при землі, навряд чи можливо витлумачити назовні. Може, і не варто старатися. Бо це щось дуже внутрішнє, навіть інтимне, як запах обжи-

того дому, де переплітаються дихання. Назовні буде видно хіба те, як мало важить для українців ситість та ілюзія безпеки, якщо вони не мають міцного ґрунту гідності під ногами й повітря свободи довкола себе.

Хтось у великому зовнішньому світі може втомитися від безсонного українського запиту на справедливість, від акцентування на свободі й гідності як цінностях, за які можна усвідомлено віддавати життя.

Але принаймні ті, кому в Україні випала непроста планида приналежності до відсотка пасіонаріїв, уже ніколи не зупиняться і не відвернуться, навіть сточені втому до самого осердя. Бо це, зрештою, питання виживання, колективного та індивідуального.

Припинення спільної боротьби за гідність саме для цього відсотка пасіонаріїв означає дуже конкретний фінал – фізичне винищення або еміграцію. Що, зрештою, майже рівноцінно.

Ось тому українська гідність не вміщується в один день, хай навіть у такий важливий. І в якийсь окремий історичний період не вміщується. Вона, звісно, не обмежена кордоном, але міцно прив'язана до ґрунту, дивовижним чином енергетично підживлена землею, і є тут завжди, як характер повітря або смак води.

Просто є, органічно й відповідально, як громадянство, із яким народжуються нові люди в країні з відновленою незалежністю. Нові люди, яким не байдуже. У яких уже стільки спільної пам'яті, що встигнути би переповісти, передати її далі.

І їхня гідність – як паспорт, який треба показати в першу чергу, щоби пояснити, хто ти і навіщо тут.

Катерина Калитко

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Поясніть, як ви розумієте жанрові особливості есе?
2. Чому для написання есе важливо мати власну думку і сміливість її висловити?
3. Які прийоми зроблять есе більш захопливим (наприклад, парадоксальний початок, жарт, метафора, незвична аналогія, цитата на початку)? Подумайте також, чого краще уникати (шаблонні фрази, занадто абстрактні міркування без прикладів, повчальний тон).
4. Обговоріть можливі теми для есе, цікаві для студентів вашої спеціальності. Які з них дозволять проявити оригінальність мислення?

ЗАВДАННЯ

1. Пошук ідеї. Запишіть три потенційні теми есе, які вам особисто цікаві. Напрямок тем — довільний (суспільство, культура, особистий досвід, філософські питання). Навпроти кожної теми коротко (1-2 речення) сформулюйте, яка головна думка або питання вас у ній цікавить.

Написання есе. Створіть власне есе на одну з обраних тем (обсяг 1–2 сторінки). Постарайтесь продемонструвати свій особистий погляд і стиль: пишіть від душі, але не забувайте про логіку викладу. Дайте твору заголовок, який інтригує або відображає суть ваших роздумів.

Самоаналіз. Після написання свого есе виділіть кілька годин або день, потім перечитайте текст. Оцініть його критично: чи чітко виражена головна думка? Чи є абзаци, де ви відхиляєтесь від теми? Зверніть увагу на початок і кінець. Чи достатньо вони «сильні»? Відредагуйте текст.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №24

ПАМФЛЕТ І ФЕЙЛТОН — ТЕКСТИ САТИРИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

КОНСПЕКТ

Фейлетон — сатиричний художньо-публіцистичний жанр, що виявляє комічну суть негативних фактів і явищ дійсності. Може мати форму невеликої розповіді, сценки, вигаданого листа, щоденникового запису: будь-яку літературну форму, через яку автор показує абсурдність або гріховність реальної ситуації. У фейлетоні завжди присутній конкретний факт або кілька фактів, взятих із життя, але вони можуть бути дещо перебільшені для комічного ефекту. Важливо, що кожен фейлетон все ж має проблемне підґрунтя: висміюючи, журналіст звертає увагу на реальну проблему.

Памфлет — це гостро-викривальний сатиричний твір, який має на меті ідейне знищення об'єкта критики. Тон памфлету гнівний, саркастичний. Для памфлету характерна злободенність і документальна основа: він оперує реальними фактами, але підносить їх із саркастичним перебільшенням. Памфлет не просто жартує. Він звинувачує і таврує. Часто об'єктами памфлетів стають політичні діячі, ідеології тощо. Мова памфлету різка, образна, сповнена метафор.

Памфлет і фейлетон — це жанри сатиричної публіцистики, які викривають негативні явища дійсності за допомогою сміху, але роблять це по-різному. Обидва жанри покликані висміяти, піддати критиці вади суспільства, політики, моралі. Головна їхня особливість — використання комічного: іронії, сарказму, гротеску, пародії тощо.

І памфлет, і фейлетон використовують арсенал сатиричних прийомів: іронію, гіперболу, алегорію тощо.

Сатиричні жанри діють на читача через сміх. Вдалих памфлет чи фейлетон можуть суттєво вплинути на громадську думку, бо викликають емоційну реакцію. У журналістиці українські класики сатири (наприклад, Остап Вишня з жанром усмішки) показали силу гумору в вихованні суспільства.

Автор сатиричного матеріалу теж несе відповідальність. Жарти не повинні перетворюватися на образи за межами допустимого, критика має ґрунтуватися на правді, навіть якщо форма подачі гротескна

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Порівняйте памфлет і фейлетон. Що спільного між ними як сатиричними жанрами і чим вони відрізняються за тоном, метою впливу?
2. Які сучасні теми чи ситуації могли б стати об'єктами памфлету?
3. Подумайте про етичні межі сатири в журналістиці. Чи можна висміювати будь-що і будь-кого? Де проходить межа між гострою критикою і некоректністю?
4. Які художні прийоми ви знаходили в відомих вам сатиричних текстах? Наведіть приклади і поясніть, який ефект вони дають.
5. Як ви реагуєте, коли читаєте або чуєте влучну сатиру. Що вона змушує вас відчувати?

ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть приклад фейлетону та памфлету в літературі або медіа.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №25
МЕТОДИКА РОБОТИ НАД
ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИМИ ЖАНРАМИ

КОНСПЕКТ

Практичні поради й орієнтовний алгоритм для створення тексту в художньо-публіцистичних жанрах

Вибір теми та героїв. На початку роботи над нарисом чи іншим публіцистичним текстом важливо знайти цікаву тему. Вона повинна хвилювати автора, тоді легше буде передати емоції. Пошук героя — важливий момент. Це має бути або яскрава особистість, або типовий представник соціальної групи, через якого можна розкрити ширшу проблему. Письменницький підхід журналіста вимагає уважно придивлятися до деталей життя, що можуть лягти в основу образу чи сюжету.

Спостереження і занурення. Художньо-публіцистичні жанри потребують живого матеріалу. Журналісту корисно особисто побувати в середовищі, про яке він пише. Якщо це нарис про виробництво — відвідати завод, якщо про людину — поспілкуватися наживо, побачити, де вона живе і працює. Необхідно збирати не тільки факти, а й враження: як виглядає місце, які звуки, запахи, атмосфера. Ці подробиці потім стануть тим «матеріалом», з якого вибудується художня частина твору. ***Варто вести «польовий» записник: фіксувати цікаві вислови, деталі зовнішності, навіть уривки діалогів.***

Концепція твору. Після збору матеріалу журналіст визначає, яку думку чи ідею він хоче донести через історію. У художньо-публіцистичному жанрі ця ідея зазвичай не подається прямо, а розкривається через сюжет і образи. Тому важливо продумати концепцію: які риси героя чи які епізоди показати,

щоб читач сам дійшов до певного висновку. Наприклад, концепція нарису може бути: «наполегливість долає перешкоди». Тоді автор добирає факти з біографії героя, що ілюструють наполегливість. Концепція — це стержень, який об'єднує всі елементи твору.

План і композиція. Попри творчий характер, публіцистичний твір варто спланувати. Продумати сюжетну лінію: з чого почнеться (експозиція героя чи вступна сцена), що стане кульмінацією (може, переломний момент в житті героя або найгостріший епізод), чим закінчиться (висновок, відгук автора, відкрита кінцівка). Розподіліть матеріал по розділах або абзацах, якщо він великий. Переконайтеся, що кожна частина несе нову інформацію або розвиває образ, уникайте зайвих відступів, що не працюють на задум.

Творче написання. Під час написання художньо-публіцистичного тексту можна дозволити собі письменницькі техніки: використовувати діалоги (якщо вони достовірні), описувати пейзаж чи інтер'єр для створення настрою, вдаватися до внутрішнього монологу героя (знову ж, на основі знань про нього). Оповідь може вестися від першої особи («я зустрів героя...») або від третьої («наш герой зробив...»). Це варто вирішити наперед. Важливо, щоб стиль був цілісним: якщо обрали ліричний тон, дотримуйтеся його; якщо іронічний, щоб він теж пасував темі. ***Не забувайте про фактичну основу: навіть у красивому описі має проглядати реальність (конкретні місця, дати, реалії, які читач може впізнати).***

Редагування й етика. Після написання художньо-публіцистичного тексту обов'язково оцініть його з боку героя і читача. Переконайтеся, що емоції не приглушують сенс: іноді треба

прибрати надто пафосні або метафоричні шматки. Перевірте, чи ясно прочитується ідея твору, чи фінал не розчаровує. Мовне редагування: вилучити штампи, пом'якшити надто категоричні оцінки, виправити граматичні помилки.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Яку роль відіграють деталі в художньо-публіцистичних текстах?
2. Обговоріть етичні питання. Чи повинен журналіст показувати свій текст героєві перед публікацією? Чи можна змінювати імена або деталі, щоб захистити приватність (якщо так, то у яких випадках)?

ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть публічне місце і протягом 10–15 хвилин уважно спостерігайте за оточенням (площа, парк, коридор університету). Запишіть 5 яскравих деталей, які ви помітили (наприклад, «дівчинка годує голуба з долоні»). З цих деталей виберіть одну і напишіть міні-нарис (8–10 речень), вигадано пов'язавши її з характером чи історією потенційного героя.

РОЗДІЛ 4

НОВІТНІ ОНЛАЙНОВІ ФОРМИ ЖУРНАЛІСТИКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №26

ЛОНГРІД ЯК САМОСТІЙНА ФОРМА МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

КОНСПЕКТ

Чіткого визначення поняття «лонгрід» в українському журналістикознавстві поки немає, натомість є пояснення різних журналістикознавців його значення. Дослідниця І. Тонкіх вважає, що лонгрід — це формат, у якому можуть синтезуватися різні журналістські жанри і поєднуватися вербальний і візуальний контент, а також елементи дизайну. Натомість М. Чабаненко визначає лонгрід як «багатоформатний жанр інтернет-журналістики, розрахований на перегляд, перш за все, з гаджетів із сенсорними дисплеями». М. Менчер зараховує лонгрід до аналітичних жанрів та порівнюють зі статтею, але акцентують на його більшій наочності подачі матеріалу за рахунок використання прикладів і репортажних вставок, які збагачують та полегшують сприйняття об'ємної інформації.

ОСОБЛИВОСТІ ЛОНГРІДУ

1. **Значний обсяг тексту.** Вони перевершують типові інформаційні чи аналітичні матеріали, їхній розмір стартує від 5 тисяч знаків і може сягати десятків тисяч.
2. **Завжди структурований.** Великий текст поділяють на смислові блоки, розділи, доповнюють підзаголовками, цитатними вставками, виділеннями ключових думок тощо. Це робиться для того, щоб утримати увагу читача, ведучи його через розповідь.
3. **Мультимедійність.** Лонгрід інтегрує різні медіаелементи:

фотографії, відео, інфографіку, аудіо, анімацію, інтерактивні карти чи таблиці. Перемикаючись між форматами в процесі читання, аудиторія довше зберігає інтерес до матеріалу.

4. Наративний стиль викладу. Це не просто перелік фактів, а розповідь із елементами сюжетності, часто із героями, конфліктом та його розвитком. Лонгрід успадковує традиції наративної журналістики — жанру «нової журналістики», що виникла у США в 1960-х і поєднала журналістику з художніми прийомами літератури. У результаті якісний лонгрід читають як захопливу історію.

Поява лонглідів стала можливою завдяки розвитку онлайн-медіа та цифрових технологій. В мережі немає обмеження на обсяг тексту, натомість з'явилися широкі можливості для мультимедіа і взаємодії з читачем. Сьогодні лонгріди створюють переважно у форматі спеціальних веб-сторінок або скролітелінг-проектів, де текст поєднується з мультимедійним оформленням у єдиному інтерактивному просторі.

Лонгріди дозволяють медіа глибоко розкрити складні теми, показати бекграунд і контекст проблеми, провести читача крізь велику кількість даних або фактів у цікавій формі. Вони особливо доречні, коли аудиторія потребує розгорнутої, достовірної відповіді на складне питання або історії з багатьма деталями. Попри побоювання, що сучасний читач «не осилить» довгий текст, практика показує, що добре зроблені лонгріди користуються попитом: аудиторія цінує якісний, глибокий контент, якщо він поданий захопливо і зручно для сприйняття.

В українських медіа лонгріди з'явилися після 2012 року і поступово набули популярності. Нині їх публікують як загальнонаціональні видання (наприклад, спецпроекти на сайтах НВ, Укрінформ, BBC News Україна), так і нішеві ресурси (The

Ukrainians, Reporters, Ukraïner, Texty.org.ua та інші). Лонгріди стали своєрідним показником рівня мультимедійності та інноваційності редакції: для їх створення потрібні командна робота журналістів, фотографів, дизайнерів, верстальників, а також більше часу й ресурсів порівняно зі звичайними текстами.

Отже, лонгрід — це форма, яка є прикладом успішної адаптації журналістики до цифрової доби. Він поєднує традиційну глибину аналітики з мультимедійною формою подачі. Домінантна жанрова ознака лонгріду — наявність цілісної історії, а не просто констатація події чи проблеми. Саме ця властивість робить його ефективним засобом привернути увагу й емоції читача, забезпечивши водночас ґрунтовність і повноту висвітлення теми.

ПРИКЛАД ЛОНГРІДУ

«Ukraïner» (16 листопада 2023)

Як українці повертаються до української мови
<https://www.ukraïner.net/povernennia-do-ukrainskoi/>

Лонгрід є мультимедійним форматом, тому його варто розглянути за покликанням або відсканувавши QR-код. У матеріалі є текст, фото, інфорґафіка та інші елементи.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чим лонгрід відрізняється від статті?
2. Чому лонгрід став затребуваним і популярним?
3. Які мультимедійні елементи найчастіше використовуються в лонгрідах і з якою метою?
4. Чому, на вашу думку, в умовах «кліпової свідомості» та швидких новин, все ще існує попит на довгі тексти?
5. В яких випадках журналісту варто обрати формат лонгріду для подачі матеріалу? Наведіть можливі теми чи ситуації.
6. Проаналізуйте переваги і виклики підготовки лонгріду для редакції. Яких ресурсів та навичок це вимагає?
7. Чи можна вважати лонгрід самостійним жанром журналістики, чи це радше формат, що поєднує різні жанри? Аргументуйте свою думку.
8. Знайдіть і прочитайте один приклад лонгріду з українських медіа.

КОНСПЕКТ

Фіче (feature) — це жанр журналістики, орієнтований на образне, детальне й емоційне висвітлення явищ дійсності. На відміну від новини чи звіту, фіче не зосереджується на стислому фактажі події, а прагне розповісти історію, показати тенденцію або аспект життя через яскраві приклади та людські долі.

Фіче походить від традицій художньо-публіцистичної журналістики, тому для нього характерні описи, суб'єктивізований стиль оповіді, увага до деталей, атмосфери, героїв та їхніх переживань. Фіче часто називають жанром емоційної журналістики, бо його мета — не стільки поінформувати про факт, скільки викликати в читача розуміння і співпереживання. Певною мірою цей жанр нагадує репортаж. Для фіче характерним є глибоке занурення в долю героя і водночас відображення ширшої проблеми. Тематика фіче необмежена: це можуть бути соціальні проблеми, культурні явища, історії з життя звичайних або видатних людей, екскурс у певне середовище чи подію. Важливо, що матеріал подається не в форматі термінової новини, а як завершена історія з власним сюжетом і контекстом.

Ньюз-фіче (news feature) — це різновид фіче, який поєднує риси емоційного оповідання з актуальністю новини. Простіше кажучи, ньюз-фіче — це історія за новиною. Формат створений не для опису окремих подій, а для виявлення тенденцій, явищ або проблем, що стоять за цими подіями. Якщо звичайна новина відповідає на питання «хто, що, де, коли», то ньюз-фіче прагне відповісти на глибші питання: «чому це сталося, як це впливає, що це значить». Ньюз-фіче поєднує об'єктивність

інформаційного матеріалу з образністю та драматургією художнього. Недарма жанри фіче і ньюз-фіче іноді відносять до раціонально-емоційних жанрів, що знаходяться на межі інформаційної та художньо-публіцистичної журналістики.

Обидва жанри стимулюють творчість журналіста. Підготовка фіче вимагає від автора добре розвинених навичок спостереження, вміння працювати з деталями, описом, характером. Підготовка ньюз-фіче додає до цього здатність бачити причинно-наслідкові зв'язки, робити узагальнення на основі фактів. В українському медіапросторі елементи фіче-журналістики набувають популярності: дедалі більше видань прагнуть не лише повідомити новину, а й розповісти історію за нею. Ці жанри є гармонійним поєднанням раціонального (факти, аналіз) та емоційного (особисті історії, образність), тому добре резонують з аудиторією, яка перенасичена новинами і шукає глибшого розуміння життя.

ПРИКЛАД ФІЧЕ

*«Reporters. Спецпроект «Сила продовжувати»
(25 червня 2024)*

***Крутий вчитель Онідзука
Як ветеран хотів мати школу,
де все інакше, і зробив таку***

Тридцятирічний Андрій Одаренко, втративши на війні ногу, заснував IT-школу для дітей, де не лише вчить програмування, а передусім допомагає шукати власний шлях. Та будувати ідеальну країну.

Побратимство

Андрій сідає у свій коричневий «Хюндай». Впевнено і рішуче тисне на газ. Одразу й не помічаєш, що робить він це залізною ногою. Поки ідемо просторими та залитими сонцем вулицями

Хмельницького, раз по раз відповідає на дзвінки й повідомлення. Сьогодні — День Героїв, тому привітань в Андрія сила-силенна. Високі зелені дерева й широкі алеї міста, що за вікном автівки, поволі змінюються на інший ландшафт: сірі багатоповерхівки. За ними врешті видніються ошатні низькі кам'яниці, що відкривають досі сховані історичні ландшафти Хмельницького. Перед тим як зустрітися з нами, Андрій зранку був на офіційних заходах у місті, де його вітали, нагороджували грамотою та висловлювали слова вдячності за захист України. Чоловік не любить надмірного офіціозу. Втім, каже, що долучатись до таких подій важливо, перш за все, аби нагадувати іншим про тих, хто повернувся з війни.

— Це Паша. Він мене витягнув, коли я лежав поранений в окопі, — говорить Андрій, коли його мобільний укотре розривається від дзвінка. У розмові з побратимом Пашею залагоджує різні справи, домовляються про подальші спільні проекти й ініціативи, що стосуються ветеранів та ветеранок.

Шлях

Андрієві Одаренку 30, і він — колишній поліцейський. У білій лляній сорочці, з аскетичною стришкою (поголений під нуль), худорлявою постаттю та зосередженим поглядом, радше скидається на буддійського монаха. Або на святих із візантійських образів. Втім, із того, як чоловік говорить, відчувається практичний досвід роботи поліцейського: Андрій чіткий та хронологічний у своїй оповіді. Прискіпливий до деталей. Лаконічний та виразний.

Майже сім років Андрій був поліцейським. Спершу — дільничним інспектором, згодом працював у патрульній поліції та паралельно навчався у профільній академії. Дід та дядько Андрія обіймали високі посади у правоохоронних органах, з такою родинною історією він спокійно міг мати стрімке кар'єрне зростання в майбутньому. Проте Андрій вирішив іти власним

шляхом. Бо завше шукав справедливості і власної відповідальності за країну, в якій народився.

У 2015 році добровольцем поїхав на схід. Був у Сіверську та біля Попасної. Про службу на фронті Андрій говорить мало. Як і загалом про велику війну. Каже лише, що АТО в порівнянні з повномасштабним російським вторгненням — небо й земля.

Повернувшись з АТО, хлопець остаточно вирішив піти з професії та поїхав за кордон.

Один виїзд на полігон та 21 відстріляний патрон

У Болгарії працював на кухні в ресторані. У Чехії на заводі збирав крісла до BMW. Далі отримав аграрну освіту й вирушив у Данію, де підписав контракт із фермою в молочній галузі. Був одним із найкращих працівників. Власник доручав Андрієві найважливіші справи підприємства. 24 лютого 2022 року хлопець зранку ще вийшов на роботу, відчуваючи дикий неспокій за сім'ю, місто. За свою землю. Друзі й колеги, які залишилися в Україні, переконували не їхати: мовляв, до Хмельницького не дійдуть, все буде нормально.

— А я читаю новини і думаю: ну шо нормально? Вони вже під Києвом. Зібрав сумку за десять хвилин. Через фейсбук знайшов перше-ліпше авто, щоб доїхати додому. 26 лютого вже був в Україні, з березня — у Хмельницькому ТРО, бо потрапити в ЗСУ на початку повномасштабного російського вторгнення було майже нереально.

Перших десять днів Андрій патрулював місто. Один виїзд на полігон та 21 відстріляний патрон. Далі — лінія фронту і життя на межі смерті. Пройшов увесь Харківський напрямок.

Посидіти поруч востаннє

О 5 ранку 9 травня 2022 року Андрій лежав в окопі на бойовій позиції в лісі біля села Богородичне Донецької області. Раптом почув сильний вибух. Важким ударом хлопцеві одразу відірвало ногу. Заледве доповз до побратимів за метрів 20. Декілька

кілометрів двоє хлопців несли пораненого Андрія на спині. Один із них — той самий Паша, з яким вони сьогодні мають спільну справу, покликану допомагати українським ветеранам. Інший побратим загинув за дві години по тому.

На місці евакуації Андрій чекав більше двох годин. Прощався з життям, бо думав: хто приїде вивозити одного солдата сюди — в небезпечну зону, по якій ворожі сили безперестанку гаять артою? Але життя не відпускало Андрія. Врешті хлопця забрали з поля бою та відвезли в найближчий військовий госпіталь, що на Донеччині. Треба було терміново ампутувати ногу, інакше відмовлять нирки. Після ампутації Андрій впав у кому. Лікарі сказали коханій Андрія Насті, аби та приїхала, щоб посидіти поруч востаннє. Прогнози були геть невтішні. Але життя вдруге не відпустило його. За три дні Андрій розплющив очі.

Майже рік складного лікування у кількох шпиталях країни. Ветеран із Хмельницького заново вчився жити на протезі, це вимагало тривалої фізичної та психологічної реабілітації.

Андрій після високої ампутації ноги, тож адаптація досі потребує чимало зусиль. Найбільше — моральних. Поки розмовляємо у міському парку, порожня алея засіюється людьми. Повз нас проходять десятки перехожих. Кожен із них кидає погляд на Андрієв протез. Хтось робить це досить демонстративно. Інші хутчіше відводять погляд.

Життя з нового аркуша

— Діти — це чисті аркуші. Тому мені з дітьми легко.

Андрій поволі, але впевнено ступає сходами, піднімається на другий поверх високої сучасної будівлі, щоб показати простір ІТ-школи для дітей School of Modern Skills. Кілька місяців тому він заснував цю школу як ветеранський бізнес.

Любов до малечі у нього віддавна. На фронті для хлопця найважче було бачити, як російські ракети вбивають дітей. Руй-

нують їхні будинки, сім'ї. Крадуть дитинство і радість життя. Тому, повернувшись із фронту, він вирішив зробити щось важливе та корисне саме для дітей. Так зможе інвестувати у майбутнє своєї країни. Бо діти й ветерани для Андрія — наразі головна ціль.

Думка про створення ІТ-школи у рідному Хмельницькому з'явилася не одразу. Спершу ветеран мав намір влаштуватись у місцевий територіальний центр комплектування та соціальної підтримки, допоки якимось на вулиці не натрапив на давнього товариша, з яким в юності разом ходили на кікбоксинг. Той і подав ідею познайомитись з його другом, потенційно надійним партнером, який запропонував очолити проект з допомоги ветеранам «Новий Горизонт» та ідею створення ІТ-школи. Андрій одразу загорівся бажанням. Написав проект, подавши його на два державні гранти для ветеранів. Позитивну відповідь отримав двічі — і на перші 750 тисяч гривень заснував власний стартап для дітей: *School of Modern Skills*.

У школі є різні напрями: робототехніка *Lego* і *Arduino*, програмування у грі *Minecraft*, *IT-Start*, основи програмування, *Illustrator*, *Photoshop*. Та складніші: програмування мовою *Python* і веб-дизайн у *Figma*. Поки Андрій робить короткий екскурс школою, в одному з класів якраз триває заняття. Невимушено, у формі гри, наймолодші учні складають улюблене *Lego*. Молодий вчитель по черзі підходить до кожної дитини, хвалить за пророблену деталь завдання, яку діти старанно створюють зі своїми конструкторами. Вмить хтось із малих весело плескає у долоні, радіючи, що у нього все вийшло.

— Вчитель — це той, до кого дитина може звернутись із будь-якою проблемою. Не боятись. Не соромитись. Це те, чого не було у мене в школі. Ми були наляканими учнями. А мені завжди хотілось мати вчителя-наставника. Тож я хочу, щоб у нашій школі було інакше. Ви бачили аніме «*Great Teacher*

Onizuka)? — раптом запитує Андрій і, не чекаючи відповіді, веде далі. — От нехай у нас будуть такі вчителі, як Онідзука. «Great Teacher Onizuka» (Крутий Вчитель Онідзука) — японський аніме-серіал із 43 серій режисера Абе Норіюкі. Це історія про те, як колишній член вуличної банди «Онібаку», байкер Онідзука приїжджає в Токіо у пошуках кращого життя і влаштовується вчителем у школу. Учні оголошують новому викладачеві бойкот, але щирість і простота Онідзуки дозволяють йому завоювати повагу дітей та батьків. Він захоплює щирим ентузіазмом і наполегливістю.

На любов Андрія до японського аніме натякають два татуювання хлопця. Одне, на лівій руці, — яскраві герої манґи (ілюстрації до текстів, своєрідні комікси, що стали в Японії особливим видом мистецтва; цей напрям почав розвиватися після Другої світової війни), вони одразу привертають мою увагу.

Полудневе сонце просочується крізь білі жалюзі, сплітаючи світло і тінь прохолодної кімнати, в якій розмовляємо. У передпокої школи на полицях вервицею лежать бойові гільзи. Вище на тумбочках — трофеї, які привезли з фронту військові, а розмалювали діти. Тепер їх можна придбати за символічну ціну. Так ветеран підтримує тих, хто продовжує боротьбу на нулі.

Ветерани та діти

Андрій Одаренко керує всіма процесами ІТ-школи School of Modern Skills. Займається організаційними, адміністративними та фінансовими справами. Підбирає персонал та формує викладацьку команду, весь час удосконалюючи власні знання та навички. Але це лише одна зі справ, якій присвячується український ветеран. Андрій регулярно ходить на зустрічі до місцевих шкіл, щоб мотивувати молодь змінювати суспільство. Ставати свідомими та відповідальними українцями. Вміти любити свою країну, культуру, історію. Відчувати власну ідентичність. Окрім того, Андрій Одаренко є одним із засновників

спільноти «Нові горизонти», що займається підтримкою ветеранів Хмельниччини. Влаштовує публічні заходи для підтримки ЗСУ. Зустрічається з місцевими чиновниками, щоби краще налагодити співпрацю ветеранського сектору та влади. Їздить у Брюссель на зустріч із представниками НАТО, щоб розповісти про невідкладні потреби своїх побратимів. Відвідує хлопців у госпіталях, мотивуючи та не даючи впасти духом. Бо вірить: ця країна має великий потенціал. А головне в ній — усі ми.

— Якщо треба буде вдруге вибирати, хто воюватиме — вісімнадцятирічний хлопець чи я, то, звичайно, я. — Андрій спокійно і впевнено усміхається. — Вони ж діти. Їм будувати нашу країну.

На місто поволі падають сині сутінки. Натомлене сонце останнім контуром золотить дахи будинків. Стемніле небо нависає над міськими балконами та білими балюстрадами. Вулиці наповнюються багряними потемками вечора.

Андрій багато жартує: про життя, в якому заново вчиться любити. Про друзів. Про себе. І про ще одне своє татуювання на правій нозі, яке завжди хотів видалити. Але війна і тут внесла свої корективи.

— Тепер замість тату-черепи там протез, — сміється. — Ми ж уже люди з необмеженими можливостями! І я зроблю все, щоб ця країна стала кращою.

Єва Райська, Катерина Москалюк
<https://reporters.media/krutuj-vchytel-onidzuka/>

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Дайте визначення поняттю «фіче».
2. Поясніть, що таке ньюз-фіче. Чим воно відрізняється від репортажу?
3. Як ви вважаєте, чи може фіче впливати на суспільну думку ефективніше, ніж стаття? Відповідь аргументуйте.

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте кілька газет або журналів (або контент онлайн-нових медіа) на наявність матеріалів жанру фіче чи ньюз-фіче. Зробіть висновки, які теми найчастіше подаються в цьому форматі та в яких рубриках/розділах вони з'являються.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №28

ЖУРНАЛІСТИКА ДАНИХ (DATA JOURNALISM)

КОНСПЕКТ

Журналістика даних — напрям сучасної журналістики, в основі якого лежить збирання, аналіз та подання значних обсягів цифрових даних для створення журналістського матеріалу. Це пошук і розповідь історій за допомогою даних, цифр, статистики та візуалізації. Виникнення цього напрямку пов'язане з розвитком цифрових технологій, появою відкритих даних та інструментів обробки інформації: журналісти отримали доступ до великих масивів статистики (державні реєстри, соціопитування, бази економічних показників тощо) і навчилися працювати з ними, аби знаходити важливі факти.

Американський дослідник М. Коддінгтон визначає журналістику даних як «гібридний формат, що охоплює комп'ютерний аналіз, візуалізацію даних і представлення їх у журналістському матеріалі». Це поєднання компетенції різних сфер: власне журналістики, статистики, інформаційних технологій та дизайну.

Головною відмінністю журналістики даних від традиційної є те, що джерелом інформації виступають масиви даних. Це своєрідний журналістський аналог дослідницької роботи: журналіст може завантажити таблицю з тисячами записів і відшукати в ній закономірності, аномалії, тенденції, які становлять суспільний інтерес. Наприклад, зіставити дані про бюджетні видатки і якість доріг у регіонах та виявити кореляції, проаналізувати мільйони записів про кримінальні провадження і знайти системні проблеми тощо.

Ще одна риса — візуалізація даних. Сухий перелік цифр мало що скаже аудиторії, тому журналістика даних використовує графічні інструменти: інфографіку, діаграми, карти, інте-

рактивні борди. Якісна візуалізація виконує дві ролі: по-перше, робить складну інформацію зрозумілою (наприклад, графік динаміки показує тренд краще, ніж таблиця чисел), по-друге, привертає увагу і полегшує сприйняття (людина швидше «читає» образ, ніж текст).

Третя важлива ознака — точність і об'єктивність. Журналіст має чітко зазначати джерела даних і, бажано, надавати доступ до них (багато проєктів публікують посилання на відкриті набори даних або власні зібрані бази, щоб підвищити довіру).

Журналістика даних не є окремим жанром. Це підхід, що може проявлятися в різних жанрах і форматах. Найчастіше результатом роботи з даними стають:

1. Статті з інфографіками (коли текст будується навколо аналізу даних, наприклад: «Скільки насправді платять чиновникам: аналіз зарплат у різних відомствах»).

2. Розслідування, побудовані на аналізі масивів даних (наприклад, викриття тендерних змов через аналіз бази закупівель, виявлення зв'язків між особами через витoki даних тощо).

3. Інтерактивні спецпроєкти — окремі мультимедійні сторінки з динамічними графіками, картами, фільтрами для користувача.

У нашій країні цей напрямок почав активно розвиватися приблизно з середини 2010-х. Важливим поштовхом стало відкриття державних даних (портал data.gov.ua, системи Prozorro, YouControl тощо) та поява спеціалізованих команд. В авангарді були незалежні медіа-ініціативи: агенція Texty.org.ua стала першопрохідцем журналістики даних, реалізувавши низку гучних проєктів. Також почали працювати з даними розслідувальні центри (Bihus.Info, Наші Гроші для викриття корупції), громадські організації (ЧЕСНО — аналіз декларацій, ОПОРА — виборчі дані). Традиційні медіа теж долучилися: українські служби ВВС, Радіо Свобода запускали спецпроєкти з інтерактивними інфографіками.

ПРИКЛАД DATA JOURNALISM

«Texty.org.ua» (07 серпня 2025)

Невидима сила вибуху

Як ударна хвиля руйнує будинки

<https://texty.org.ua/projects/115435/nevydyma-syly-vybuhu-yak-udarna-hvylya-rujnuye-budivli/>

Євгенія Дроздова, Андрій Герасим, Надя Кельм

Ключова ознака журналістики даних — це подання складних даних у доступній графічній формі. Запропонований матеріал базується на конкретних числових показниках (тиск, відстань, швидкість) та фізичних розрахунках щодо впливу вибухової хвилі. Використовуються формули та графіки, що демонструють залежність сили удару від відстані до епіцентру.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чому візуалізація є настільки важливою частиною журналістики даних? Наведіть приклади, коли графік чи інфографіка допомагають зрозуміти матеріал краще, ніж текстовий опис.
2. Які навички потрібно розвивати журналістові, щоб успішно працювати в жанрі журналістики даних?
3. Поміркуйте над етичними аспектами: які небезпеки можуть критися в неправильному трактуванні даних журналістом? Як можна маніпулювати аудиторією за допомогою графіків?

ЗАВДАННЯ

1. Самостійно оберіть тему і знайдіть невеликий набір даних з відкритих джерел (наприклад, на порталі data.gov.ua або stat.gov.ua). Це може бути все, що завгодно: дані про кількість парків у різних містах, про продаж книг різних жанрів тощо. Проаналізуйте ці дані і напишіть короткий текст (до 1000 знаків) «за мотивами» цифр: що цікавого вони показують. Обов'язково додайте хоча б одне число або порівняння з цих даних до тексту. Так ви потренуєтесь передавати цифри доступною для читачів мовою.

ВПРАВИ

1. Вербальний натюрморт

Викладіть із наявних у вас предметів (книжки, ключі, флешки, термогорнятка тощо) натюрморт. Накидайте їх у красиву купку. Якщо робите вправу у групі, то кожен може дати від себе по предмету, так цікавіше. Отже, тепер ваше завдання — «списати» словами цей натюрморт.

2. Голос героя

Створіть короткий монолог людини, за якою ви спостерігали випадково (наприклад, у транспорті чи кав'ярні). Передайте її характер, настрій, соціальний контекст через мову.

3. Гумор не завадить

Напишіть історію, яка колись змусила вас сміятися. Яку ви переповідаєте друзям, бо вона в них теж викликає сміх (і змусьте їх записягтися, що їм на правду смішно). Спробуйте всіма можливими засобами передати ці кумедні моменти у вашій оповіді.

4. Новий сюжет

Перепишіть по-своєму казку про Білосніжку. Ви можете експериментувати з усім: змінювати сюжет, героїв та навіть жанр.

5. Кінематографізм

Напишіть історію, використовуючи прийом кінематографізму. Пишіть так, щоб у тексті читач одразу бачив кіно. Покажіть сцену дії зблизька (можна впритул) і максимально далеко (навіть з дрона), покажіть нам героя крупним планом, в анфас, упівоберта, на повен зріст. Не забувайте, що у кадрі мають бути і рух, динаміка. Швидко перемикайте сцени, «монтуйте» їх у читабельній і логічній послідовності. Накладайте звукові доріж-

ки, кольори, запахи, смаки, тактильні відчуття. Створіть кіно на словах.

6. Сто слів без прикметників

Створіть коротку історію (100 слів), не використовуючи жодного прикметника.

7. Лист

Напишіть художнього листа зі зверненням до свого адресата і з підписом наприкінці. Це може бути лист самому собі в майбутнє або вашій майбутній дитині... чи другові. Експериментуйте! Головне написати його так, щоб він не відпустив читача з першого рядка!

8. П'ять хвилин на запитання

Підготуйте коротке інтерв'ю з кимось із групи на тему: «Що вас мотивує працювати/вчитись у журналістиці?».

9. Редактор-перфекціоніст

За одну хвилину придумайте п'ять слів, які часто трапляються у студентських текстах і є «зайвими» або надмірно вживаними (наприклад: дуже, саме, просто, насправді, власне).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які журналістські жанри належать до інформаційних?
2. Що таке огляд? Його основне завдання.
3. Назвіть відмінності між нарисом і замальовкою.
4. Які журналістські жанри належать до аналітичних?
5. Що таке рецензія?
6. Які журналістські жанри належать до художньо-публіцистичних?
7. Що таке кореспонденція?
8. Назвіть головне призначення рецензії.
9. Назвіть види статей.
10. До якого жанру належить оголошення в газеті?
11. Що таке репортаж?
12. Яка різниця між заміткою і кореспонденцією?
13. Назвіть види звіту.
14. Що таке фейлетон?
15. Назвіть види кореспонденції.
16. Що таке нарис?
17. Назвіть види заміток.
18. Що таке памфлет?
19. Назвіть види репортажу.
20. Назвіть відмінності між інформаційними та художньо-публіцистичними жанрами журналістики.
21. Що таке стаття?
22. Місце правди і домислу у фейлетоні.
23. Що таке журналістське розслідування?
24. Назвіть види інтерв'ю.
25. Назвіть відмінності між аналітичними та інформаційними жанрами журналістики.
26. Лист як жанр журналістики.
27. Назвіть види нарисів.

28. Назвіть відмінності між художньо-публіцистичними та аналітичними жанрами журналістики.
29. Що таке звіт?
30. Чим відрізняється нарис від художніх творів?
31. Які ви знаєте сатиричні жанри? Охарактеризуйте їх.
32. Охарактеризуйте особливості пізнавального репортажу.
33. Що таке інтерв'ю?
34. Вкажіть різницю між подієвим і проблемним нарисом.
35. Що таке інтерв'ю-монолог?
36. Чим відрізняється портретний нарис від проблемного?
37. Місце іронії, сарказму, гротеску в памфлеті.
38. Назвіть групи журналістських жанрів.
39. Яка різниця між журнальною і газетною статтями?
40. Яка різниця між фейлетоном і памфлетом?
41. Що таке есе?
42. Що таке дифузія жанрів?
43. Які особливості лонгріду?
44. Які передумови виникнення сторітелінгу?
45. Що таке журналістика даних?

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

ПЗ №	Тема зав'язки	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнє знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
1-2	Знайомство з дисципліною. Поняття жанру.	Робота/відповіді відсутні.	Мінімум активності (відповідь на 1-2 питання) АБО поверхове пояснення поняття жанру.	Виконана лише 1 з 2 частин (наприклад, якісні відповіді на 4+ питання АБО аргументоване пояснення жанру).	Теорія засвоєна (5-6 питань), практичне завдання виконано, але аргументація/глибина може бути слабшою.	Відмінно: Відповіді на всі 7 питань для обговорення + оригінальне, логічне та аргументоване судження про жанр.
3	Замітка — найпоширеніший інформаційний жанр.	Робота відсутня.	Пасивність у дискусії АБО лише поверхове знання термінології.	Чітке знання теорії (1 бал) ТА поверховий аналіз проблемних питань (1 бал).	Теоретична частина виконана. Практичне завдання (аналіз) виконано, але недостатньо глибоко або є слабкі аргументи.	Відмінно: Чітке знання жанрових ознак та структури + глибокий, аргументований аналіз двох проблемних питань.
4-5	Методика написання замітки.	Робота відсутня.	Написано лише 1-2 короткі замітки. Немає розширеної версії.	Написано 3 короткі замітки АБО написана розширена замітка, але з порушенням структури/стилю.	Завдання виконано повністю (4 замітки), але є незначні стилістичні чи фактологічні неточності.	Відмінно: Написано 3 короткі та 1 розширена замітка. Ідеальна відповідність структурі «перевернутої піраміди», лаконічність, достовірність.

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнєве знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
6	Звіт як інформаційний жанр.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння жанру (1 бал) АБО знайдено 1 приклад без аналізу.	Чітке знання теорії ТА зібрано 2-3 приклади, але аналіз є поверховим.	Теоретичні знання міцні. Аналіз 2-3 прикладів проведено, але висновки є неповними або неаргументованими.	Відмінно: Чітке розуміння жанру + зібрано та проведено глибокий, аргументований аналіз 2-3 прикладів звітів.
7	Методика підготовки звіту.	Робота відсутня.	Лише участь у дискусії (аналіз прикладу, 1 бал).	Якісний аналіз поданого прикладу звіту АБО написання звіту, який є лише набором фактів.	Написання звіту виконано, але порушено хронологію викладу чи присутній суб'єктивізм.	Відмінно: Якісний аналіз прикладу + написання звіту за підсумками змодельованого заходу (оперативність, об'єктивність, точність фактів).
8	Репортаж. Особливості емоційного зображення.	Робота відсутня.	Поверхнєве знання термінології (1-2 бали) АБО план репортажу без обґрунтування.	Чітке знання теорії (3-4 питання) АБО якісний план, але без пояснення прийомів «присутності».	Теорія засвоєна. План репортажу є, але елементи «присутності» недостатньо креативні.	Відмінно: Глибоке знання теорії (6 питань) + якісний, логічний план репортажу, в якому чітко обґрунтовано застосування елементів «ефекту присутності».

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнєве знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
9	Методика створення репортажу.	Робота відсутня.	Написано лише план репортажу або дуже короткі (до 1000 зн.) текст.	Написано текст, який є скоріше розширеним звітом (відсутність художніх елементів).	Репортаж написаний, але недостатньо розкрито «ефект присутності»; є незначні стилістичні неточності.	Відмінно: Написано повноцінний репортаж (3000-5000 зн.). Створено «ефект присутності» (образи, деталі, діалог), повна відповідність жанру.
10	Дифузія жанрів.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння сутності дифузії.	Чітке розуміння сутності дифузії ТА знайдено 1-2 приклади, але їхній аналіз поверховий.	Знайдено 3 приклади. Аналіз проведено, але аргументи щодо змішування жанрів недостатньо точні.	Відмінно: Чітке розуміння теорії + знайдено та проведено глибокий, аргументований аналіз 2-3 «лифузних» текстів, із точним визначенням змішаних жанрових ознак.
11	Інтерв'ю як жанр і метод.	Робота відсутня.	Поверхнєве знання видів та функцій інтерв'ю.	Виконано лише 1 з 2 частин (наприклад, чітке знання теорії АБО аналіз інтерв'ю)	Теорія засвоєна (5-6 питань). Аналіз проведено, але	Відмінно: Глибоке знання теорії (6 питань) + системний аналіз обраного інтерв'ю

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнєве знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
				без класифікації питань).	виділення цілей інтерв'юєра є неточним.	(мета, структура, коректна класифікація питань).
12	Методика підготовки інтерв'ю.	Робота відсутня.	Лише аналіз прикладів (1 бал) АБО підготовка інтерв'ю з нерелевантними чи нелогічними питаннями.	Якісний аналіз техніки постановки запитань АБО підготовлено інтерв'ю, але оформлення чи якість запитань слабкі.	Інтерв'ю взято, але якість підготовки/глибина розкриття теми недостатня.	Відмінно: Якісний критичний аналіз + підготовка та проведення інтерв'ю (доцільність питань, професійне оформлення матеріалу, глибина).
13	Підсумкова робота з інформаційних жанрів.	Робота відсутня.	Виконано лише 1-2 теоретичних завдання АБО 1 практичне завдання.	Виконано теоретичний контроль (1 бал) ТА 1-2 практичних завдання з помилками.	Теоретичні знання мішні, але в 1-2 практичних завданнях є суттєві недоліки (жанрова невідповідність).	Відмінно: Повна та точна відповідь на 13 теоретичних питань + якісне виконання усіх 3 практичних завдань.
14	Правила наближення інтересів.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння, що таке наближення інтересів.	Розуміння сутності 6 правил АБО демонстрація 1	Продемонстровано 2 правила на прикладі, але ідентифікування/обґрунтування є слабким.	Відмінно: Чітке розуміння сутності 6 правил + продемонстровано та чітко

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнєве знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
				правила на прикладі.		Ілюстровано 2-3 правила на релевантних прикладах з медіа.

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнєве знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
15	Аналітичні жанри. Специфіка аналізу.	Робота відсутня.	Поверхнєве знання відмінностей аналітичних жанрів.	Чітке знання теорії АБО написання плану, який є лише переліком фактів, а не аналізом.	Теорія засвоєна. План аналітичного матеріалу є, але формулювання проблеми, причини чи рішень є розмитим.	Відмінно: Глибоке знання теорії (4 питання) + чіткий, логічний план, що включає проблему, причини, наслідки та можливі рішення.
16	Кореспонденція.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння місця кореспонденції в аналітиці.	Чітке знання теорії АБО складено план, який не містить аналітичних елементів.	Складено план кореспонденції, але деталізація чи обґрунтування аналітичного підходу є слабким.	Відмінно: Розуміння жанрових особливостей + складено детальний план, що демонструє аналітичний підхід (ситуація →

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнє знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
						проблема → причини → коментарі).
17	Стаття — провідний аналітичний жанр.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння особливостей статті.	Чітке знання теорії АБО знайдено та проаналізовано 1-2 приклади, але без виділення структури/аргументів.	Знайдено 3 приклади. Аналіз проведено, але глибина аналізу аргументації та висновків недостатня.	Відмінно: Знання вимог до статті + знайдено та проведено глибокий аналіз 2-3 статей (проблема, аргументи, висновки, структура).
18	Рецензія як форма аналізу.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння об'єкта та функцій рецензії.	Чітке знання теорії АБО підготовлена рецензія, що є лише переказом змісту.	Рецензія підготовлена, але об'єктивний аналіз чи якість аргументації оцінки слабкі.	Відмінно: Розуміння функцій рецензії + підготовлена якісна рецензія (об'єктивний аналіз, сильна аргументація оцінки, дотримання структури).
19	Коментар. Огляд. Ліст. Розслідування.	Робота відсутня.	Поверхнє знання специфіки 2 з 4 жанрів.	Чітке знання специфіки 3-4 жанрів АБО написаний коментар, який є лише інформацією.	Написаний коментар, але авторська позиція нечітка або аргументація слабка.	Відмінно: Чітке знання специфіки 4 жанрів + написання журналістського коментаря (чітка позиція, логічна

ІІЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Шоверхнє знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
						аргументація, влучність).
20	Методика роботи над аналітичними жанрами.	Робота відсутня.	Пасивність у дискусії АБО відсутність логіки у плані.	Чітке розуміння етапів роботи АБО сформульовано лише тему та мету міні-розслідування.	План міні-розслідування складено, але гіпотеза, джерела чи методи є нереалістичними.	Відмінно: Розуміння методики (4 питання) + сформувано тему, мету та детальний, реалістичний план міні-розслідування.
21	Публіцистика як вид художньої творчості.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння ролі емоційного впливу.	Чітке знання теорії АБО аналіз публіцистичного тексту, що є лише переказом.	Аналіз тексту проведено, але виділення художніх чи публіцистичних прийомів є неточним.	Відмінно: Знання відмінностей публіцистики + глибокий аналіз публіцистичного тексту (тема, ідея, композиція, розрізнення художніх та публіцистичних прийомів).
22	Нарис як художньо-публіцистичний жанр.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння видів нарису.	Чітке знання теорії АБО написаний нарис, що є скоріше розширеним репортажем.	Нарис написаний, але художні засоби недостатньо виразні або образ є слабким.	Відмінно: Розуміння видів нарису + написання якісного нарису (яскравий образ/атмосфера, ефективне використання

ІІЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Шоверхнє знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
						художніх засобів, глибина).
23	Есе. Підготовка власного тексту.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння жанрових ознак есе.	Чітке знання теорії АБО написаний текст, що є скоріше статтею/коментарем (замалдо об'єктивний).	Есе написано, але оригінальність думки чи якість стиліслабкі.	Відмінно: Знання жанрових ознак + написання якісного есе (оригінальність думки, якість стилі, логічна структура при суб'єктивності).
24	Памфлет і фейлетон — тексти сатиричного характеру.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння сутності сатри.	Чітке знання відмінностей між памфлетом і фейлетоном АБО написаний сатиричний текст без гумористичних прийомів.	Сатиричний текст підготовлений, але влучність сатри чи актуальність об'єкта висміювання слабкі.	Відмінно: Розуміння відмінностей жанрів + підготовка короткого сатиричного тексту (влучність, ефективне використання гумору/іронії, актуальність).
25	Підсумкова робота над художньо-публіцистичними жанрами.	Робота відсутня.	Виконано лише 1 теоретичне завдання АБО 1 практичне завдання.	Теоретичні знання є, але у практичному завданні допущені суттєві жанрові чи стилістичні помилки.	Висока якість стилі, але жанрова відповідність тексту є нечіткою.	Відмінно: Демонстрація знань теорії + написання якісного художньо-публіцистичного тексту (висока якість стилі та композиції).

ПЗ №	Тема заняття	0 балів (Не виконано/нерелевантно)	1 бал (Поверхнєве знання/Мінімум роботи)	2 бали (Виконана 1 із 2 частин або робота з суттєвими недоліками)	3 бали (Завдання виконано якісно, але з незначними недоліками)	4 бали (Відмінно: повне, якісне, аргументоване виконання)
26	Лонгрід як самостійна форма.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння лонгріду.	Чітке знання теорії АБО аналіз лонгріду, що є лише переказом.	Аналіз проведено, але виявленні всіх мультимедійних елементів чи визначення цілісної історії є неповним.	Відмінно: Розуміння лонгріду та його елементів + знайдено та проведено глибокий аналіз лонгріду (виявлення всіх мультимедіа, визначення цілісної історії, висновок про ефективність).
27	Фіче та ньюз-фіче.	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння Фіче-журналістики.	Чітке знання відмінностей між Фіче та Репортажем і пояснення.	Аналіз проведено, але чітке виділення ознак Фіче-журналістики є неповним.	Відмінно: Чітке знання відмінностей Фіче/Ньюз-фіче + якісний аналіз медіа на наявність шпх матеріалів з медіа.
28	Журналістика даних (Data Journalism).	Робота відсутня.	Лише загальне розуміння сутності ДЖ.	Чітке знання етапів ДЖ АБО знайдено приклад без створення візуалізації.	Аналіз проведено, але візуалізація (графік) є неточною, або є проблеми з підбором/структуруванням даних.	Відмінно: Глибоке знання ДЖ + комплексне виконання завдання (підбір даних, аналіз прикладу, якісна та зрозуміла власна візуалізація).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гандзюк В. О. Журнал «Сучасність»: ключові слова у жанрі інтерв'ю. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2025. Випуск 56. С. 50–56.
2. Гарачковська О. О. Жанрові особливості аналітичної журналістики у контексті становлення сучасного інформаційного простору. Український інформаційний простір. 2021. Число 2 (8). С.146–155.
3. Гордієнко Т. Як привабити читачів до лонгвідів? (дослідження Американського інституту преси). MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/18177/2017-01-11/> (дата звернення: 11.01.2017)
4. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.
5. Каленич В. М. Основи журналістики: навч.-метод. посіб. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2023. 76 с.
6. Кузнєцова О. Д. Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. Львів: ПАІС, 2002. 224 с.
7. Як зробити перший крок до журналістики даних. MediaLab. URL: <https://medialab.online/news/yak-zroby-ty-pershy-j-krok-do-zhurnalisty-ku-dany-h/> (дата звернення: 10.12.2016)
8. Лешко У. О. Типологія жанрів Інтернет-журналістики: теоретичні аспекти. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2018. Випуск 44. С. 246–253.
9. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. 5-те вид., перероб та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С.261–341.
10. Надточій О. Л., Погрібна О. О. Основи створення новинного контенту: відбір інформації, стандарти та структура: навч. посіб. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, 2024. 199 с

11. Назаренко Г. І. Інформаційні жанри журналістики: навч. посіб. Київ: НАУ, 2009. 124 с.
12. Пікалюк Р. В. Тенденції розвитку журналістики даних в Україні в період повномасштабної війни. Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». 2025. т. 36 (75), №2, ч.2. С. 246–253.
13. Титаренко М. О. Не музи, а м'язи. 50 вправ із творчопису: наук.-популяр. вид. Київ: Лабораторія, 2023. 360 с.
14. Тонкіх І. Ю. Інтернет-журналістика. Жанри в інтернеті: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. 144 с.
15. Сергійчук С. Успішний сторітелінг. Як писати так, щоб ваш текст прочитали. Європейський простір. URL: <https://euprostitir.org.ua/practices/134437> (дата звернення: 11.07.2018)
16. Харитоненко О. І. Сучасні українські лонгріди як територія творчого пошуку журналістів. Вісник Драгоманова. Серія «Журналістика». 2019. вип. 17/18 (42/43). С. 92–101.
17. Чабаненко М. Напрями трансформації репортажу в онлайн-журналістиці. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2019. Випуск 46. С. 310–317.
18. Чекмишев О. В. Основи журналістики: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 168 с.
19. Шкляр В. І. Теорія і практика журналістської творчості: конспект лекцій. Київ: ВПЦ Київ. ун-ту, 1999. 318 с.
20. Maslen M. Feature Writing: Telling the Story. Thompson Learning, 2006. 284 p.

ЗМІСТ

Передмова.....3

Структура практичних занять дисципліни «Жанри журналістики».....5

Розділ 1. Вступ. Інформаційні жанри журналістики8

ПЗ № 1-2 8

ПЗ № 3 10

ПЗ № 4-5 14

ПЗ № 6 21

ПЗ № 7 23

ПЗ № 8 27

ПЗ № 9 30

ПЗ № 10 36

ПЗ № 11 38

ПЗ № 12 40

ПЗ № 13 55

ПЗ № 14 56

Розділ 2. Аналітичні жанри журналістики.....58

ПЗ № 15 58

ПЗ № 16 60

ПЗ № 17 66

ПЗ № 18 75

ПЗ № 19 82

ПЗ № 20 93

Розділ 3. Художньо-публіцистичні жанри журналістики...95

ПЗ № 21 95

ПЗ № 22 98

ПЗ № 23 105

ПЗ № 24 115

ПЗ № 25 117

Розділ 3. Новітні онлайн-форми журналістики.....120

ПЗ № 26	120
ПЗ № 27	124
ПЗ № 28	133

Вправи.....	137
Запитання для самоконтролю.....	139
Критерії оцінювання.....	141
Список використаних джерел.....	151
Нотатник.....	153

Навчальне видання

Богачук Ірина Миколаївна

ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 09.04.2025 р.
Формат 64х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Alfios
Ум. друк. арк. 5. Наклад 50 прим. Зам. №

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
E-mail: info@tvoru.com.ua, <http://www.tvoru.com.ua>